

12

142. 8.

Christelig Katechismus

til Brug for

Seminarister og de øverste Klasser i Latinsskoler.

Bed

A. S. L. Rindom,

Præst ved St. Johanneskirken i Kjøbenhavn.

OVERFØRT TIL
ODENSE UNIVERSITETSBIBLIOTEK
1968

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels Forlag.

1865.

Det er nærmest for Seminarister og de øverste Klasser i Latinsskoler, denne Bog er bestemt. Men da vi snok en Seminarist bør være i Besiddelse af en større Christendomskundskab, og fornemmelig af en større Bibelkundskab, end det kan forlanges ved Udgangen af Latinsskolen, saa er en Deel af Stoffet optaget i Anmærkninger, for lettere at kunne forbærgaaes ved Skolebrug; og med Hensyn til Skriftsteder ere Henviisningerne til større eller mindre Afsnit af Skriften nærmest beregnede paa Underviisningen i Seminarierne, ligesom uden Banskelighed ved Skolebrug enkelte af de anførte Skriftsteder ville kunne forbærgaaes, hvor der muligen kunde synes at være medtaget for mange.

3 Januar 1865.

Indledning.

§ 1.

Ordspr. 4, 23. Bevar Dit Hjerte fremfor Alt,
thi Livet udgaaer af det.

Gal. 2, 20. Jeg er forsætst med Christo;
alligevel lever jeg, dog ikke jeg mere, men Christus lever i mig.

Phil. 2, 13. Gud er den, som virker i Eder
haade at ville og at udrette efter sit Velbehag.

Religion er et Liv i Samfund med Gud. Det er ikke tilstrækkeligt at bestemme Religion som en Lære om Gud og de guddommelige Ting; thi vijnok hører der til alt religiøst Liv en Kundskab, men dog er det ingenlunde den større eller mindre Religionskundskab, som alene giver det religiøse Liv sit Indhold og Værd. Var det saaledes, da vilde Følgen deraf være den, at Religionen fornemmelig vilde tilhøre de mere begavede Mennesker, medens de ringe begavede var udelukkede; og dog viser den daglige Erfaring, at mangengang det Modsatte er Tilsældet. Og et Menneske kan have megen og god Kundskab om de Ting, der høre til Guds Rige, uden at være religiøs og uden at leve i og med Gud. Ci heller er Religion blot en Følelsessag, thi et religiøst Liv bestaaer ingenlunde i en Række af forskellige veglende Stemninger og Rørelser,

som komme og gaae; og endelig kan Religion ei heller siges at være blot en Villieskraft, som træder ud i virksom Handlen og nyttig Gjerning i hele det udvortes Liv med alle dets forskjellige Pligter. Nei — Religion er først og fremmest et Liv, et Hjertets Liv med Gud, thi fra Hjertet udgaaer Livet; og som saadant omfatter den hele det aandelige Liv i Mennesket baade Tanken og Følelsen og Billien, men Livet i Gud maa først være tilstede i Hjertet. Og ligesom det religiøse Liv vojer, jo mere Vandens Gaver og Evner udvikles i Forhold til Gud, saaledes er det selv den Kilde, hvorfra der udgaaer Kraft til at lede og styrke Tanken, til at rense og luttre Følelsen og til at styrke og befæste Billien. Der er saaledes ingen aandelig Virksomhed i et Menneske, uden at den omfattes og gjennemtrænges af det religiøse Liv.

Anm. 1. En censidig Opfattelse af, hvad Religion er, og den dermed følgende Egensidighed og Skjævhed i den hele religiøse Retning kommer ei blot frem hos de enkelte forskjellige Mennesker, men fremtræder ogsaa bestemt udpræget i hele Tidstrum af Historien. Der har saaledes været Tider — ogsaa indenfor den christelige Kirkes Historie*) —, hvor Læren er blevet fremdragen paa Livets Beløftning, og dette er efter skeet — baade saaledes, at man tabte Livet af lutter Iver for indtil det Mindste at udvile det christelige Læreindhold efter den hellige Skrift (Orthodoxismens Tid i det 17de Aarhundrede), — og saaledes, at man forslygtigede den hele Christendom ved at sætte den naturlige Forstand som høieste Dommer over, hvad der er christelig Sandhed til Salighed (Nationalismens Tid i sidste Halvdel af 18de og Begyndelsen af 19de Aarh.). Og efter har der været andre Tider, da Følelsen er blevet fremdragen som det religiøse Livs eneste Sæde (de forskjellige myisiske Retninger), og den naturlige Følge er da blevet sværmeriske og sygelige Udvarter. Men naar man har indstræknet det religiøse Liv til praktisk Virksomhed i Pligternes Opfyldelse, da

*) og sikkert der endnu kun tales om Religion i Almindelighed, vil det dog være naturligt at søge de oplysende Exempler indenfor Christendommens Historie.

har vel for en Tid det udvortes religiøse Bræg funnet bibeholdes, men Livet er dog altid hurtigere eller langsommere endt i fuldstændig Mangel paa Religiositet (Irreligiositet eller Indiferentisme). Historien viser, hvorledes disse eensidige Retninger manggangen deels slae over i hinanden, deels føre den ene til den anden.

Anm. 2. Naar Religion er Livet i Samfund med Gud, saa forudsættes Guds Tilværelse, og det er ogsaa kun en Daare, som figer i sit Hjerte: der er ingen Gud (Ps. 14, 1). Der er næppe noget Menneske, som for Alvor nægter et guddommeligt Værens Tilværelse (Atheisme og Materialisme). At ville bevise et guddommeligt Værens Tilværelse er ofte forsøgt, men saadanne Beviser, hente fra Skabelsen eller fra Skabelsen af Verden eller særligt fra Mennesket, have kun lidet Betydning. At der i ethvert Menneske er en Trang til Samfund med Gud og en Bevidshed om Gud, behøver intet Bevis.

§ 2.

Hebr. 11, 1. Troen er en Bestandighed i det, som haabes, en fast Overbevisning om det, som ikke sees.

Hebr. 11, 6. Uden Tro er det umuligt at behage Gud; thi det bør den, som kommer frem for Gud, at troe, at han er til, og at han bliver deres Besønner, som søger ham.

Dette Hjertets Liv i Samfund med Gud hedder med eet Ord: Tro; fordi Gud eller det guddommelige Væsen ikke kan sees, derfor kan et Menneske kun leve med ham i Tro. Selv naar Hedningen tilbeder sine synlige Guder, saa er det ikke Støtten af Tro eller Leer, han henwender sig til, men det usynlige over Mennesket og Jordens op höjede Væsen, hvis Villedede — efter hans Tro — er udpræget i Støtten. Saaledes kan der kun gives et Liv med Gud i Tro.

Anm. 1. Ordet Tro bruges i en dobbelt Betydning: deels om Troen, hvormed der troes, selve Hjertets Liv (Tro i subjectiv Forstand); deels om Troens Gjenstand og Inde-

hold (Tro i objektiv Forstand). I Livet kunne disse to Sider ikke skilles fra hinanden, men for Foreskillingen bør de ikke blandes sammen.

Anm. 2. Der er Forskjel mellem at „troe at“ og at „troe paa“. „Troe at“ udelukker kun den ligestremme Venægtelse, men indeholder ikke noget Liv i og med Gud (Djævelens Tro Jac. 2, 19); derimod i „troe paa“ ligger den fulde Hengivelse og tillidsfulde Forvisning, som er i Hjertets Liv med Gud.

§ 3.

Jac. 2, 17. Troen, dersom den ikke har Gjerninger, er død i sig selv.

Rom. 1, 21—23. Endog de kjendte Gud, saa ærede eller talkebe de ham dog ikke som Gud, men blev forfængelige i deres Tanker, og deres usorstandige Hjerte blev formørket. Der sagde sig at være vise, blev de Daarer, og forvendte den usorkrænkelige Guds Herlighed til Lighed med et sorkrænkeligt Menneskes og Fugles og firsøddebæde Øhrs og Ormes Villedede.

Rom. 1, 25. De forvendte Guds Sandhed til Løgn og bryrlede og tjente Skabningen over Skaberne.

Troens Sandhed kommer da til at hæve paa: først — at Hjertets Liv er et sandt og virkelig Liv, at det ikke er en blot død Kundskab eller en blot forbigaende Stemning eller bliver til et blot udvortes Væsen (§ 1), men at Mennesket af hele sit Hjerte uden Trivlen og uden Tvesind hengiver sig til sin Gud og lever med ham; er Troen ikke saaledes Hjertets tillidsfulde Hengivelse, hvorfra der udgaaer Kraft til det hele Menneske, bliver den en død Tro. Men dernæst — hæver Troens Sandhed paa, at den Gud, med hvem jeg lever i Samfund, er den levende og sande Gud; og her fremtræder da Hedenkabet i dets forskellige Skikkeller som Fra-

sald fra den sande Tro, idet Hedenkabet tilbade Skabningen istedetfor Skaberne og gave sig hen til de døde og stumme Åsguder istedetfor til den levende og sande Gud; og efterdi de baade havde Samvittighed og af den helle Skabning kunde have kjendt Gud, men dog forvendte Sandhed til Løgn, saa ere de uden Undskyldning. Den i ethvert Menneske naturlige Bevidsthed om Gud fordunkles og forvanskedes ved Livet i den sandselige og af Shynden forærvede Verden.

Anm. 1. I Hedenkabet maa vel adskilles mellem det egentlige Hedenkabet o: de hedenste Folkereigioner og saa de forskellige videnskabelige Fremstilninger af det guddommelige Væsen, som de hedenste Philosopher med deres Disciple og Skoler naaede til ad Tankens Bei. Disse sidste, de saakaldte religionsphilosophiske Udviklinger, som ikke blot fremtræde for Christendommen, men ogsaa optages i nyere Tid (fremmestlig siden Reformationen), saaledes at, hvad der var givet hos de gamle Philosopher, kun udbilledes videre og under andre former — de have alle det tilfældes, at de aldrig naae til Troen paa en personlig Gud. Med et følleds Navn kunne de benævnes Pantheistiske, og ved Pantheismen forstaaes netop en saadan Udvikling af Gudebegrebet, der kun kjender Gud som en upersonlig Magt eller Kraft; det Guddommelige bliver saaledes ibrødre i Skabningen, at Forskjellen mellem Gud og Verden ganse bortsalder; Gud kommer kun til at være i og med Verden, ligesom Verden kun er i og med det Guddommelige. Kun paa et enkelt Sted, nemlig i de indiske Religionsformer, bliver Pantheismen Folkereigion, og den indiske Gudsdyrkelse bestaaer derfor i, ved Selvspørgsel og Selvvinsel og til sidst Selvmord at synke hen i det guddommelige Alt. Derimod fremtræde i Vesten Folkereigionerne som Polytheisme o: det guddommelige Væsen udskyldes i flere Guder, der træde i forskellige Forhold til Menneskene; her bliver det muligt, hvad der er umuligt hos Indierne, at afbilde Guderne, idet nemlig disse neddrages i det Endelige; og her møde vi da de forskellige Mythologier hos Grækerne, Romerne og Nordboerne. Og endelig i de laveste Religionsformer søger Guderne enten i Stjernerne (Sabbatismus) eller i Dyrene (Ægypterne) eller endog i Stok og Steen (Fetisjisme). Mangengang tenkes ogsaa de guddommelige Kræfter som arbejdende imod hinanden, som livs-

vækkende og livefortærrende, og saadanne Religionsformer bencenes da dualistiske.

Anm. 2. Hedningenes Afguder ere døde og stumme Guder, og en Afgud — siger Apostlen Paulus — er Intet i Verden, thi det er ingen anden Gud end den ene sande og levende Gud; men som de paa den ene Side ere Intet og ikke ere til, saa kaldes de dog paa den anden Side af den samme Apostel for Dæmoner o: onde Engle, Djævle. Og for sig ere de nemlig ikke til, men for Hedningen, som tilbeder dem, have de Tilberelse; og fordi de drage Hedningen bort fra den sande Gud, derfor blive de Redskaber i Djævelens Haand og kaldes da Dæmoner. 1 Cor. 8, 4—6. 10, 19—20.

Anm. 3. Endskjønt Hedningene ikke kjende den levende og sande Gud, saa har der dog været Tider, da et kraftigt religiøst Liv rørte sig indenfor Hedenkabet, da Folkene med fuld Tillid hang ved Guderne, eller da Philosopherne satte deres hele Liv og Tilberelse ind paa deres Speculationer over Guddommen; men den sande Gud kjendte de ikke, og derfor blev alle saadanne aandelige Livsbevægelsler, — hvorvel de havde den største Indflydelse paa Folkene og gjorde Grækerne og Romerne til det, de var; den gamle Verdens Cultursolk, — dog kun forbigaende og kortvarige. Dødheden indfandt sig snart, Folkene mistede Tillid til deres Guder og Philosopherne til deres Viisdom, og der var ikke i selve Hedenkabet nogen Kilde til nyt Liv; paa dette Dødhedens Standpunkt, som medførte Nedsynken i alle kædelige og dyriske Læsster, befandt Hedenkabet sig paa Christi Tid. Jøf. Rom. 1, 18—2, 16. Eph. 2, 1—3, 11—12.

Anm. 4. Samvittigheden er den oprindelige og umiddelbare Bevidsthed, som enhvert Menneske har om Gud som Vor Lovgiver og Dommer; men denne blev sløvet og trængt tilbage ved Grasfaldet fra den sande Gud, og saaledes kom Hedningen til at mangle Bevidstheden om Guds hellige Lov og dermed ogsaa Bevidstheden om sin egen Syndighed.

§ 4.

1 Mos. 17, 7. Og jeg vil oprette min Pagt imellem mig og imellem dig og din Afskom efter dig i deres Slægter til en evig Pagt, saa jeg vil være dig en Gud og din Afskom efter dig.

Rom. 3, 1—2. Hvad er da Gødens Fortrin? eller hvad gavn er Omstærelsen? — Meget i alle Maader; fornemmeligen, at Guds Ord ere dem betroede. Jøf. 9, 3—5.

Men for at den sande Tro dog ikke skulde udslettes af Jordens, udvalgte Gud sig et Ejendomsfolk blandt alle Jordens Folkeslag, og i dette Folk vilde han berede Veien for den Fræsler, der skulde bringe Lys i Hedenkabets Mørke og blive en Hærlichkeit i Israel. Vel havde Gud ogsaa aabenbaret sig for Hedningene ei blot i Skabelsen som den almægtige Viisdom, men ogsaa i hvert Menneskes Samvittighed som det retsærdige; men da han udvalgte Abraham i Sems Slægt, aabenbærede han sig for ham i sit Ord, idet han talede til ham og gav ham baade Bu-bet og Forståelsen. Og efter Abraham og Patriarkerne aabenbærede Herren sig atter for Moses og alle Propheterne ligefra Samuel indtil Johannes den Døber, saa at i Ørdefolket bevaredes Troen paa den sande og levende Gud, medens Hedningene tilbade døde og stumme Afguder.

§ 5.

Hebr. 11, 13. I Tro døde Alle disse (de Troende i Israel) uden at have opnæaret Forståelserne, men de saae dem langt borte og lode sig overbevise og hilsede dem og hækjedte, at de var Gjæster og Udlændinge paa Jordens.

Joh. 17, 3. Dette er det evige Liv, at de kjende Dig den eneste sande Gud, og den, Du udsendte, Jesum Christum.

Dog — Israels Tro var kun en Tro paa Forståelserne; og ligesaavist som det var en sand Tro, fordi Forståelserne varer fra den trofaste Gud, ligesaavist var det endnu ikke Troen i hele dens Fylde. Først i Christus, da Ordet blev Kjæld og boede blandt os, er den

levende Gud aabenbaret i sit Væsens Hylde, og derfor er Christus troen den eneste sande Tro, Christendommen den eneste sande Religion. Eller hvad der er det Samme: den eneste sande Tro er den christelige Tro paa den ene sande Gud, Fader og Søn og Helligaand (den sande Monotheisme); her lever Mennesket af hele sit Hjerte med tillidsfuld Forvisning og Hengivelse i Samfund med den levende og sande Gud, Fader og Søn og Helligaand, og dette Liv er Troens det nye Liv, det evige Liv.

Anm. 1. Ordet „kjende“ bruges ofte i det n. T. om Livet i Gud; det er ikke det samme som at have en Kunstdisk, men er netop Betegnelsen for det underligste Livs- og Kjærlighedssamfund. Jof. 10, 14. Phil. 3, 7—11.

Anm. 2. Livet i Troen paa Gud Fader og Son og Helligaand er det nye, det evige Liv i Modsatning til det gamle Liv i Synd, som er Død; efterdi Christus selv er Livet og udenfor ham gives der ikke noget Liv i Gud, saa er ethvert Menneske, som lever uden Christus, levende død. I denne Be tydning bruges Ordene Liv og Død i de hellige Skrifter; saaledes døde Adam og Eva den samme Dag, de syndede (1 Mos. 2, 17), og den forlorne Son var død, saa lange han var borte fra sin Fader (Euc. 15, 24 jof. 9, 60). Uden Christus er der intet Liv, men Hvo, som troer paa ham, har det evige Liv i sig og er gaet over fra Døden til Livet (Joh. 5, 24. 6, 47. 11, 25. 14, 6. 1 Joh. 5, 12).

Anm. 3. Man nævner i Almindelighed som monotheistiske Religioner: Muhamedanismen, Ismeddom og Christendom Men hvad Muhamedanismen angaaer, da kjender den vel een Gud, men det er ikke den sande Gud; thi ved Muhamed og i Koranen er Guds Sandhed forvendt til Løgn. Og med Hensyn til Ismeddom og Christendom, da have de visselig begge Troen paa den eneste sande Gud, men saaledes at Monotheismen endnu i Ismeddommen ikke er udviklet i sin hele Hylde; først i Christendommen findes den sande Monotheisme o: den ene Gud er Fader og Son og Helligaand.

S 6.

Rom. 1, 19—20. Det, som man kan vide om Gud, er dem aabenbaret, thi Gud har aaben-

baret dem det; thi hans usynlige Væsen, hans evige Kraft og Guddommelighed beskues fra Verdens Skabelse af og forstaaes af hans Gjerninger, saa at de have ingen Undskjeldning.

Rom. 2, 14—15. Efterdi Hedningene, som ikke have Loven, gjøre af Naturen Lovens Gjerninger, da ere de, endog de ikke have Loven, dem selv en Lov; de vise Lovens Gjerning freven i deres Hjarter, idet deres Samvittighed vidner med dem, og Tankerne indbrydes anklage eller og forsvarer hverandre.

Apg. 7, 2. I Mænd, Brødre og Søstre, hører till! Herlighedens Gud aabenbaredes for vor Fader Abraham.

Tit. 2, 11. Guds saliggjørende Maade er aabenbaret for alle Mennesker.

Joh. 1, 17—18. Loven blev given ved Moses, Maaden og Sandheden er vorben ved Jesum Christum. Ingen har nogen Tid fejet Gud; den eenbaarne Son, som er i Faderens Skjød, han har kundgjort det.

1 Cor. 2, 9—10. Hvad intet Øje har set, og intet Øre har hørt, og ikke er opkommet i noget Menneskes Hjerte, det har Gud berebet dem, som ham elske; men os aabenbarede Gud det formedelst sin Land.

Den egentlige Grundforskjel mellem de hedenske Religioner paa den ene Side og Ismeddom og Christendom paa den anden Side bliver da denne, at disse først i særlig Forstand ere aabenbarede Religioner. At Gud aabenbarer sig, vil sige, at han oplader sit Væsen for Menneskene. Men medens Hedningene kun kjende Gud gjen nem den naturlige Åabenbaring i Skabelsen og Samvittigheden, og deres andelige Øje til heraf at see og kjende ham var formørket ved Synden, saa begynder der-

imod den fuldkomne, historiske Abenbaring, idet Herren udvælger Israel, hvem baade Forjættelserne og Loven blev stjænket, og den fuldføres, idet den samme trofaste Gud i dette udvalgte Folk lader sin Søn føde til Verden, og efter hans Borttagelse fra Jorden udgører sin Land paa Vindefestens Dag.

Anm. Guds Abenbaring i hele dens Hylde er først seet i Christus; i Skabelsen abenbarer Gud sig som den Allmægtige, i Sambildigheden som den Retfærdige, i Loven som den Hellige, i Forjættelsen som den, der lover Barmhjertighed; først i Christus er han abenbaret efter hele sit Værens Hylde: Naade og Sandhed. Men fra Guds Abenbaring i Christus kan ikke adskilles hans Abenbaring i den Helligaand; thi Christus tilsagnes og forklares først i et Menneske ved den Helligaand. Og naar da de hellige Skrifter taldes Abenbaringens Vøger, Guds Abenbaring, da er det, fordi Landen her igennem Profeterne og Apostlene og Herrens første Disciple har afslagt Bidnesbyrdet om Christus, og overgivet dette Bidnesbyrd til Guds Menighed paa Jorden som en Ejendom, der ikke kan borttages af Tyvehaand og ikke fortøres af Mol eller Rust. Jof. Rom. 16, 25—27. Eph. 3, 2—12. 2 Tim. 1, 8—12. 1 Petr. 1, 6—12.

Indholdet af den christelige Tro lader sig da naturligen fremstille gjennem følgende Affnit, — idet vi lægge den apostoliske Trosbekjendelse med Luthers Katechismusforklaringer som Grundlag:

Første Affnit: Den treenige Gud, hans Væsen og Egenskaber.

Andet Affnit: Gud Fader.

I. hans Person, II. hans Gjerning.

Tredie Affnit: Jesus Christus.

I. hans Person, II. hans Gjerning.

Fjerde Affnit: Den Helligaand.

I. hans Person, II. hans Gjerning.

Første Affnit.

Den treenige Gud, hans Væsen og Egenskaber.

§ 7.

1 Cor. 8, 4. Vi vide, at en Afgud er Intet i Verden og at der er ingen anden Gud uden een. Gal. 3, 20. Gud er een.

Math. 28, 18—20. Jesus sagde: Mig er given al Magt i Himmelten og paa Jorden. Gaaer derfor hen og gjører alle Folkeslag til mine Disciple, idet I døbe dem i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands, og idet I lære dem at holde Alt det, som jeg har befalet Eder. Og see, jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.

2 Cor. 13, 13. Vor Herres Jesu Christi Naade og Guds Kjærelighed og den Helligaands Samfund være med Eder Alle!

Ordet Treenighed findes ikke i de hellige Skrifter, men har sin Oprindelse fra En af Kirkens ældste Fædre (Tertullian † 220). Det vil udsige om Gud, at han er Tre og dog En, En og dog Tre, og hvad Kirken saaledes har sammentrængt i et eneste Ord, er det netop de hellige Skrifter klart og bestemt udtale, at der er een sand Gud og indenfor det ene guddommelige Væsen tre guddommelige Personer: Faderen og Sønnen og Landen. Dette er det christelige Gudsbegreb, visselig en ludgrundelig Gudsrigtigheds Hemmelighed og et uløseligt Kors for Tanken, men derfor ogsaa Gjenstand for Hjertets tillidsfulde eenfollige Tro. Den treenige Gud er saavel en Forargelse for Øden, der vil holde fast ved den ene Gud uden at kunne forlige sig

med de tre Personer i det ene guddommelige Væsen, som en Daarskab for Hedningen, der saare let kan tænke sig en Flerhed af Guder, men ikke formaær at samle dem til en Enhed. Og derfor har Kirken haft ligesaameget at kæmpe imod den vantroe Jødebom som mod den hebenske Biisdom, idet den søgte bestemt at fastholde de bibelske Udtryk. Resultatet af disse Kampe er den kirkelige Treenighedslære, der, uden i mindste Maade at gjøre Forbring paa at kunne oplade Gudfrigtighedens store Hemmelighed, kun vil samle og forene, hvad de hellige Skrifter have udtalt paa de forskjellige Steder.

Anm. 1. Det apostoliske Symbol — de tre Troens Artikler — er Kirkens ældste Bekjendelse, hvori det hele Indhold af den christelige Tro er indesluttet. Et Sagn i Kirken fortæller, at Enhver af Apostlene har fået et Ved til Daabsordet — deraf dets Navn; men sikkre historiske Vidnesbyrd om, naar og hvorledes det er blevet til, findes der ikke. Det er Vandens Gjerning i Kirken, at en saadan almindelig Bekjendelse har dannet sig, fælles for alle Christne.

Anm. 2. I den første Strid angaaende Treenigheden, den arianske Strid fra 318 indtil 381, var Stridsspørsmålet dette, om Christus var Guds Søn eller kun et Menneske, thi med dette Spørsmålets Besvarelse staaer eller falder Treenighedslæren; og først i Slutningen af denne Strid opfores Spørsmålet om den Helligaand. Resultatet af den arianske Strid blev det niceno-constantinopolitanske Symbol af 381, som er en Forening af det nicense (Kirkeforsamlingen i Nicæa 325) og det constantinopolitanske (Kirkeforsamlingen i Constantinopel 381); og endelig udvikledes ogsaa Treenighedslæren i det athanasianske Symbol, som rimeligvis stammer fra det 8te Jahrh. Disse to Symboler i Forening med det apostoliske kaldes oikumeniske: almindelige, fælles for den hele Christenhed uden Hensyn til al senere indkomne Forskjel; kun den grøste Kirke har det athanasianske Symbol i en noget anden Form, og bruger ved Daaben det nicenske istedesfor det apostoliske Symbol.

Anm. 3. Naar den guddommelige Treenighed er blevet fornægtet, da er dette naturligen skeet paa en dobbelt (en

jødisk og en hedensk) Maade, idet man — enten har nægtet Christi Guddom og altsaa eensidigt fastholdt Guds Enhed (Unitarier); — eller idet man opgav Guds Enhed og fastholdt de tre Personer i den ene sande Gud som tre Guder (Tritheister). Saadanne Venægtelser af Gud som den Treenige ere altsaa efter og altsaa fremkomne, og navnlig fremträder den første Paastand hos Enhver, som i Vantro fornægter Jesus som Christus og Guds Søn (1 Joh. 4, 1—6).

§ 8.

Rom. 11, 36. Af ham og ved ham og til ham ere alle Ting; ham være Ere i Ewighed.

Gal. 4, 4—7. Der Tidens Fylde kom, udsendte Gud sin Søn, født af en Kvinde, født under Loven, paa det han skulde frikjøbe dem, som vare under Loven, at vi skulde faae den sonlige Udkaarelse. Eftersom I da ere Sønner, har Gud udsendt sin Søns Land i Eders Hjerter, som raaber: Abba, Fader! saa at du ikke længer er Træl, men Søn.

Den ene sande Gud bliver ikke treenig ved i Tidernes Øb at aabenbare sig som Fader og Søn og Helligaand, — en Misforstaelse, som ogsaa fremkom strax i den ældste Kirke, — men den ene sande Gud er fra Ewighed af efter sit inderste Væsen treenig (Væsens-Treenigheden), og paa mangfoldige Maader har man i Kirken forsøgt at gjøre dette klart ved Billeder, men naturligvis uden derfor at ville forsøge paa at gennemskue Guddoms-Hemmeligheden. Man har saaledes henvisst til den menneskelige Bevidsthed, som altid forudsætter et Jeg, der stiller sig over for et Du, og saa altsaa en Forening imellem disse To; ligeledes har man billedeagtig henvisst til Kjærligheden, der forudsætter En, der elster, en Anden, der elstes, og disse To forenede ved Kjærlighedens Baand; men alle saadanne Forsøg have kun Ve-

thydning, forsaavidt de blot paa en anstuelig Maade føge at fremstille det, som er, og bliver en Gudfrygtighedens Hemmelighed. Og saavist som den ene sande Gud fra Evighed af efter sit inderste Væsen er treeilig, saavist har han ogsaa i Tidernes Fylde aabenbaret sig som Fader og Søn og Helligaand (den historiske Treeilighed); og ganske naturligt er det fornemmeligt denne Side, der frembringes i de hellige Skrifter, men saaledes, at der dog ogsaa paa flere Steder vises tilbage til Guds evige Væsen som treeiligt.

Anm. 1. Er Gud efter sit inderste Væsen fra Evighed af treeilig, da vil det ogsaa let forstaaes, at i hvorvel det gamle Testamente ikke hænder den sande Gud som den treeilige, men netop stærkt betoner hans Enhed, saa maa dog Flerheden indenfor det ene guddommelige Væsen paa mange Maader komme antydetsevis frem, navnlig i Forjættelserne, saavist som Israels Gud er den sande Gud. Alt ved Skabelsen er det Faderen, som taler (Ordet — Christus), og Landen sværer over Vandene; det er Guds Aand, som kommer til de hellige udvalgte Redskaber og taler gjennem Profeternes Mund (Apg. 1, 16. 2 Petr. 1, 21); og endelig i Forjættelserne om Messias fremtræder det efterhaanden klarere og klarere, at han er udgangen fra Evighed af, han bærer Navnet vældige Gud, og selv Navnet Søn hænder den hellige Sanger (Mich. 5, 1. Ef. 9, 6. Ps. 2, 7). I Særdeleshed skal der her henvises til to Udtryk, som i Almindelighed tages som Navne paa den Messias, der engang skal komme (altaa i hans formenneskelige Tilværelse), nemlig: Herrens Engel — ogsaa kaldet Guds Ansigt Engel, Pagtens Engel — der ikke blot taler i Guds Navn, men kalder sig selv Herren og mange Gange ligefrem træder i Guds Sted, thi „Guds Navn er i ham“ (1 Mos. 16, 7—11. 48, 16. 2 Mos. 3, 2—4. 23, 20—25. Jos. 5, 13—15. Ef. 63, 9. Zach. 1, 2—6. Mal. 3, 1); og dernæst Herrens Ejener, hvorved betegnes 1) det hele hellige Folk, 2) den troende Deel af Folket, 3) de enkelte store af Gud udvalgte Redskaber og saa endelig — 4) ham, som er den evige Konge og selv er Gud, hvis Navn er Immanuel og Underlig, og over hvem Guds Aand hviler uden Maal

(Ef. 9, 6—7. 8, 14, 11, 1—10. og hele Cap. 42; jvf. ogsaa den hele sidste Deel af Ef. fra Cap. 40—66). Det er denne Herrens Ejener, der er „Skuddet“, som opstaarer fra Davids Nodder og frelser fra Synden (Ef. 4, 2 f. 11, 1. 53, 2. Jerem. 23, 5—6. 33, 15—16. Zach. 3, 8 f.).

Anm. 2. Det nye Testamente taler vistnok oftest om den treeilige Gud saaledes, som han i Tidernes Køb har aabenbaret sig i Verden; men dog kan her henvises til større Udsnit saavel hos Johannes som hos Paulus, hvor der klart tales om Sonnens Venen hos Faderen fra Evighed (Joh. 1, 1—18 og ofte i Joh. Ev. Col. 1, 15—20. Hebr. 1, 1—3. Phil. 2, 6). Det ligger ogsaa nær, at Gud som den, hvis hele Væsen er Sandhed, ikke aabenbaret sig i Tidernes Køb anderledes, end han er fra Evighed af. ||

§ 9.

Hebr. 1, 5 (Ps. 2, 7). Du er min Søn, jeg fødte Dig i dag.

1 Joh. 4, 9. Derudi er Guds Kjærlighed aabenbaret iblandt os, at Gud har sendt sin Søn den Enbaarne til Verden, at vi skulle leve ved ham.

Joh. 16, 28. Jeg udgik fra Faderen og kom til Verden; jeg forlader atter Verden og gaaer til Faderen.

Joh. 14, 26. Talsmanden, den Helligaand, hvilken Faderen skal sende i mit Navn, han skal lære Eder alle Ting og minde Eder på alle Ting, som jeg har sagt Eder.

Joh. 15, 26. Naar Talsmanden kommer, hvilken jeg skal sende Eder fra Faderen, den Sandheds Aand, som udgaaer fra Faderen, han skal vidne om mig.

Joh. 14, 6. Jesus siger: jeg er Veien, Sandheden og Livet, der kommer Ingen til Faderen uden ved mig.

1 Cor. 12, 3. Ingen kan kalde Jesus Herre uden ved den Helligaand.

Det indbhydrdes Forhold mellem Faderen og Sønnen og Vandet angiver Kirken med Skrifstens Udtryk, at Sønnen fra Evighed er født af Faderen, som udsender og hengiver Sønnen, ligesom etter Sønnen udgaaer fra Faderen. Vandet udgaaer fra Faderen og Sønnen og sendes af Sønnen fra Faderen eller af Faderen i Sønnens Navn. Og det indbhydrdes Forhold mellem dem med Hensyn til deres Gjerning er dette: at ved den Helligaand kommer et Menneske til Troen paa Christus og bliver da for hans Skyld Gud Faders Barn. Men om end der i disse Udtryk kunde synes at ligge en Underordnen af Sønnen under Faderen og af Vandet under Faderen og Sønnen, saa fastholder dog Kirken, ogsaa paa de hellige Skrifsters Grundlag, at de alle Tre ere hinanden lige i guddommeligt Væsen (§ 10), guddommelige Egenskaber (§ 11) og al guddommelig Hertighed, een sand Gud fra Evighed og til Evighed.

§ 10.

Joh. 4, 24. Gud er Vand, og de, som tilbede ham, bør det at tilbede ham i Vand og Sandhed.

Hebr. 12, 9. Have vi havt vore kjædelige Fædre til Optugtere og bevaret Frygt for dem, skulle vi da ikke meget mere være Vandernes Fader underdanne og leve?

1 Joh. 4, 16. Vi have erkjendt og troet den Kjærlighed, Gud har til os. Gud er Kjærlighed, og Hvo, som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud og Gud i ham.

Den sande Gud er altsaa den treenige, Fader og Søn og Helligaand, hinanden lige i Væsen; og Guds Væsen er Vand og Kjærlighed. Gud er Vand: han er selvbevidst Liv, ophøjet over Alt jordiskt og timeligt

(materielt), hvilket ikke hører til hans Væsen; men han er ikke en Vand ved Siden af mange andre Vandet, han er Vand, Vandernes Fader, den ene absolute Vand. Og Vandens Kjærlighed er Kjærlighed; i Kjærlighed er det guddommelige Væsens hele Liv og Indhold udtalt. Men Kjærlighed forudsætter altid en Personlighed, og derfor er den ene absolute Vand ikke en upersonlig Magt eller Kraft men levende personlig Gud.

Anm. 1. Som Vand er Gud modsat al Materie; der kan ikke anlægges jordiske, sandelige eller timelige Forhold og Bestemmelser paa Gud. Men efterdi al menneskelig Tale forudsætter menneskelige Forestillinger, der atter forudsætte en synlig Sandseverden, saa vilde enhver Tale om Gud være umulig, dersom det ikke var tilladt at oversætte paa ham og paa de Ting, der høre til hans Rige, de Ord og de Betygnelser, som det alene er et Menneske muligt at bruge for at forbinde en Forestilling dermed. Al menneskelig Tale om Gud kommer derfor til at neddrage ham i menneskelige Forestillinger (Anthropomorphismer); og for at levendegøre sig Gud og hans Rige og hans Forhold til Verden maa der ogsaa i det Enkelte oversættes Betygnelser paa ham fra menneskelige Forhold. Dog maaac her de hellige Skrifter vise os Bei og vise os Granderne; thi der er ogsaa en Neddragten af Gud og de guddommelige Ting i Endelighedens Forestillinger og Udtryk, som er bestemt forfastelig, aldenstund Gud kun kan tilbedes i Vand og Sandhed (1 Cor. 2, 12—14).

Anm. 2. Gud kan ikke afbildes, thi han er Vand og som saadan usynlig for det menneskelige Øje (1 Tim. 6, 16). Dersor var det ogsaa forbudt Israel at afbilde Herren (2 Mos. 20, 4—5); og de Syner, hvori han aabenbarer sig for Propheten Ezechiel, ere saare dunkle og hemmelighedsfulde (Ez. 1, 4—28, 10, 9—22). Naar Christus afbildes, da ligger Muligheden dertil i det, at ligesom han var sand Gud, var han og sandt Menneske; men langvarige og blodige Kampe ere førte i Kirken om Billedernes Lillardelighed og rette Brug (8de og 9de Aarh.).

§ 11.

Gud Fader og Søn og Helligaand, den ene sande Gud, ere hinanden lige i alle Ting, ogsaa i alle guddom-

melige Egenskaber. Og skulle vi lære den treenige Guds
Væsen nætere at kende, da falder det naturligt at spørge
om hans Egenskaber. Thi ligesom en jordisk Gjenstand
kun rettelig kan kendes gjennem dens forskjellige Eien-
dommeligheder, saaledes kan Gud ogsaa kun tilslulde læres
at kende ved at see, hvorledes hans Væsen træder frem i
de forskjellige Egenskaber. Men naar Talem er om Guds
Egenskaber, gælder det at fastholde paa den ene Side, —
at Gud er een; og de forskjellige Egenskaber ere derfor
kun Straaler af det ene og samme Lys, og ikke flere
Guder eller Gudestilkeller, og paa den anden Side — at
Gud er den personlige Gud, thi alle hans Egenskaber
tilsammen give os ikke Gud selv; men den samme per-
sonlige Gud træder i forskjellige Forhold til sine Skab-
ninger, og under hvert saadant Forhold viser han os,
hvorledes han er, og vi tillægge ham da denne eller
hinn Egenskab.

§ 12.

Paa mange forskjellige Maader har man søgt at inddøle Guds Egenskaber. Men naar det erindres, at Gud
er til, og at han er personlig Gud og som saadan baade
har Bevidsthed og Billie, da falder det lettest at inddøle
hans Egenskaber efter hans Veren (Evighed og Allested-
nerværelse), hans Videnskab (Alvidenhed og Viisdom) og
hans Billie (Viisdom, Almagt, Godhed, Hellighed og
Retsfærdighed); og saaledes have vi da den ene personlige
levende Gud med alle hans forskjellige Egenskaber i al
hans Hærlighed og Salighed.

§ 13.

Ps. 90, 2. 4. Hør Øjergene bleve til, og Du
frembragte Jordens og Jorderiges, fra Evighed til
Evighed er Du Gud. Tusinde Aar ere i Dine
Dine som den Dag igaar, naar den farer forbi,
og som en Vagt af Natten.

2 Petr. 3, 8. En Dag er for Herren som
tusinde Aar og tusinde Aar som een Dag.

Aab. 1, 8. Seg er Alpha og Omega, Begyn-
delsen og Enden, siger Herren, den som er, og
som var, og som kommer.

Jac. 1, 17. Al god Gave og al fuldkommen
Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes
Fader, hos hvem der ikke er Forandring eller
Skylle af Omstiftelse.

Gud er evig ☺: han har sin Grund i sig selv; Alt,
hvad der er til, har sin Aarsag i Gud og er udgaet fra
ham og har derfor en Begyndelse i Tiden; derimod Gud,
som har sin Grund i sig selv, han er ophøjet over al Tid
og har ingen Begyndelse i Tiden, men er fra Evighed og
til Evighed. Og Tiden har ingen Indsydelse paa ham,
han er og bliver den Samme. Men naar Gud vil aaben-
bare sig for Mennesket, da maa det skee i Tiden, og dette
kan han gjøre uden at indskrænkes af den, fordi han selv
er Tidens Herre, og denne fun er blevet til ved ham.

Anm. Guds Evighed ligger udtrykt i Navnet Je hova,
som betyder: „jeg er, fordi jeg er“ eller „jeg vil være den,
som jeg vil være“ (2 Mos. 3, 13—14); men ikke destomindre
siges det, at da Tidens Fylde kom, sendte Gud sin Søn
til Verden (Gal. 4, 4).

§ 14.

Ps. 139, 7—10. Hvor skal jeg kunne gaae hen
fra Din Land, og hvor skal jeg kunne flye hen
fra Dit Ansigt? Vilde jeg fare op til Himmel-
len, da er Du der, og vilde jeg gjøre Dødsriget
til mit Leie, seel Du er der. Vilde jeg tage
Morgenrødens Binger, vilde jeg fæste Vo ved
Havets Ende, da skal ogsaa der Din Haand føre
 mig, og Din høire Haand holde mig fast.

Apg. 7, 48—50. Den høieste hoer ikke i Temp-
ler, gjorte med Hænder, som Propheten siger:

Himmelten er min Throne, men Jordens mine Fødders Skammel; hvad Huus ville I bygge mig, siger Herren, eller hvor er min Hviles Sted? Har ikke min Haand gjort Alt dette? (1 Kong. 8, 27. Es. 66, 1—2).

Apg. 17, 27—28. Han er sandelig ikke langt fra Enhver af os; thi i ham leve og røres og ere vi.

Og ligesom Gud ikke er indstørknet af Tiden, saaledes indstørkes han ei heller af Rummet; han er i Alt, men indsluttet ikke deraf; han er udenfor Alt, men udelukkes ikke deraf — o: han er allestedsnærværende. Men Guds Allestedsnærværelse maa ikke tenkes som en død og ligegehyldig Nærværelse allevegne; nei — han er den levende, og derfor virker han allevegne med sin Kraft. Og her gjælder det Samme som med Hensyn til Guds Evighed; han er opphøjet over alt Rum, men naar han skal aabenbare sig for Mennesket, da maa det stee igjennem Rummet paa et bestemt Sted, og derved indstørkes han ikke af det, thi han er Rummetts Herre, og alt Rum og Sted er sat og funn blevet til ved ham.

§ 15.

Ps. 139, 1—4. Herrel! Du har randsaget mig og kjender mig! Du kjender mig, naar jeg sidder, og naar jeg staer op; Du forstaer min Tanke i det Hjerne. Du har eftersporet min Gang og mit Veie, Du kjender grant alle mine Veie. Thi der er ikke et Ord paa min Lunge — see Herrel! Du kjender det jo tilfulde.

Joh. 21, 17. Peters Ord: Herrel! Du veed alle Ting, Du veed, at jeg elsker Dig.

Jerem. 17, 9—10. Hjertet er mere bedragsligt end alle Ting; Hvo kan kjende det? Jeg er Herren, som randsager Hjertet, som prøver

Myrer, og det for at give Enhver efter hans Veie og efter hans Idrætters Frugt.

Gud er alvidende o: han veed og kjender Alt, som var, som er, og som kommer; fordi han er den Evige og den Allestedsnærværende, er han ikke indstørknet af Tid eller Rum, og saaledes er ei heller hans Videns — som al menneskelig Videns — indstørknet af Fortid og Fremtid, af her eller der. Og som den Alvidende er Guds Videns altid den sande Videns, han kan ikke bedrages af Noget udvortes, og han kan ikke tage feil; han seer ikke blot det, som er for Diet, men han seer ind i Hjertets sjulste Menneste.

§ 16.

Ordsp. 3, 19. Herren grundfæstede Jordens med Viisdom, han beredte Himmelene med Forstand (jvf. Cap. 8).

Es. 55, 8—9. Mine Tanker ere ikke Eders Tanker og Eders Veie ere ikke mine Veie, sagde Herren; thi som Himmelten er høiere end Jordens, saa ere mine Veie høiere end Eders Veie, og mine Tanker høiere end Eders Tanker.

Rom. 11, 33—34. O Rigdoms Døb baade paa Guds Viisdom og Kundskab! hvor urandsaglige ere hans Domme og hans Veie usporlige! Thi Hvo har kjendt Herrens Sind, eller Hvo var hans Raadgiver?

Netop forbi Gud er alvidende, kan han ogsaa være den Enne Vise, og naar han bruger sin Alvidenhed i sin Skabnings Ejeneste til at danne og styre den, da træder hans Viisdom frem; derfor kan denne henregnes baade til de Egenskaber, der samle sig om Guds Videns, og til dem, der samle sig om hans Willie, I sin Viisdom danner og styrer Gud alle Ting saaledes, at haus Hensigt med Skabningen kan fremmes og gjennemføres; men der-

for hører den ogsaa noie sammen — haade med hans Almagt, der først gør det muligt, at han kan gjennemføre sine Planer, — og med hans Hellighed og Kjærlighed; thi Viisdommen bruger kun de i Sandhed gode Midler og har kun de i Sandhed gode Hensigter.

§ 17.

Ef. 44, 24. Saaliger Herren, din Gjenløser, som har bånet dig fra Moders Liv: Jeg er Herren, som gjør Alting, som alene uddreder Himmelten, som udstrækker Jordten — hvem var med mig?

Rom. 9, 16. Det staer ikke til den, som vil, ei heller til den, som løber, men til Gud, som gjør Misfunkthed.

Joh. 16, 33. Jesus sagde: værer frimodige, jeg har overvundet Verden.

1 Cor. 15, 25—26. Ham bør det at regjere, indtil han faaer lagt alle Fjender under sine Fødder; den sidste Fjende, som tilintetgjøres, er Døden.

Saaledes mødes Viisdom og Almagt i det Ene og Samme. Gud er almægtig, thi for ham er Intet umuligt, ham flettes ikke Kraften, han mangler ikke Styrke. Men han kan kun bruge sin Almagt i sin Viisdoms Tjeneste; og derfor har det Ord: „at Gud kan, hvad han vil“, kun sin Sandhed ved at indskrænkes saaledes, at han kun vil, hvad der stemmer med hans Viisdom, hans Hellighed og Kjærlighed. Overfor Mennesket er Guds Almagt ikke en Indskräning af den Frihed, som han i sin Kjærlighed skænkeude Mennesket (§ 44); og overfor det Onde er Gud visselig almægtig, thi han har den fulde uovervindelige Magt over alt det Onde, men han har ikke Magt til det Onde, saavist som han er hellig og derfor

aldrig gør det Onde til Gjenstand for sin Billie uden for at bekæmpe det og udrydde det.

§ 18.

Apg. 14, 17. Gud har ikke ladt sig selv uden Vidnesbryd, idet han gjorde os godt og gav os Regn og frugtbare Tider fra Himmelten, idet han fyldte os med Føde og vore Hjerter med Glæde.

Ps. 145, 8—9. Herren er naadig og barmhjertig, langmodig og stor i Misfunkthed, Herren er god imod Alle, og hans Barmhjertighed er over alle hans Gjerninger.

1 Joh. 4, 16. Anført § 10, Side 16.

Rom. 5, 8. Gud beviser sin Kjærlighed mod os derved, at Christus døde for os, da vi endnu bare Shyndere.

Luc. 6, 36. Værer barmhjertige, som Eders Fader og er barmhjertig.

2 Petr. 3, 9. Herren forhaler ikke Forjetelsen, men har Langmodighed med os, idet han ikke vil; at Nogen skal fortabes, men at Alle skulle komme til Omvendelse.

Eph. 1, 7. I Christus have vi Forløsning formedelst hans Blod, Shyndernes Forladelse, efter hans Naades Rigdom.

Guds Godhed betegner dette Dobbeltet: enten — at han efter sit Væsen og sin Billie er den Gode, og da er Godhed liig med Hellighed (§ 19); eller — at Gud gjerne giver og meddeler og velsigner af sit Væsens Fylde, og da er Godhed den videre og almindelige Betegnelse, hvorunder samler sig Misfunkthed, Kjærlighed, Barmhjertighed, Langmodighed og Naade. I sin Godhed (omtrent eensbetydende med Misfunkthed) oplader Gud af sine Gavers Rigdom og uddeler deraf til den hele Skabning, saa at

Intet, som er til, er blevet eller bestaaer uden ved hans Godhed; men idet han saaledes tillige træder i Forhold til den højeste Skabning, som han stakte i sit Billede, Mennesket, da bliver dette personlige Forhold et Kjærlighedens Forhold. I Kjærlighed lever han det inderligste Liv sammen med Mennesket, et Samfund, hvortil ei blot Mennesket føler Trang, men som ogsaa er en Trang for Gud selv; i Kjærlighed danner han det og fører han det frem, i Kjærlighed vil han atter føre det tilbage til sig; og derfor, da Mennesket ved Synden var faldet ud af Samfundet med ham, saa beviste han sin største Kjærlighed deri, at han sendte sin Søn til Verden, for at han ved ham kunde føre det faldne Menneske tilbage til sig. Derved stillede han sin egen Længsel efter Mennesket, og derved tilfredsstillede han den dybeste Trang i Menneskehjertet; og idet han saaledes gav den, der frængte, da viste han sin Kjærlighed som Varmhjertighed. Dog — ikke altid er Trangen til Gud levende i Menneskehjertet, og ofte maa han længe vente og bie intil Mennesket vil begynde at søger og spørge efter ham, og da er hans Kjærlighed Langmodighed. Men naar han saaledes fører Synderen tilbage til sig ved Christus, da aabner han sin Maade for ham; Maade er Guds Kjærlighed imod Syndere.

§ 19.

Ps. 5, 5—7. Du er ikke en Gud, som har Behag i Ugudelighed; den Onde finder ikke Bo hos Dig. Daarer funne ikke fremstille sig for Dine Dine; Du hader Alle, som øve Uret; Du lader Løgnens Talere gaae tilgrunde.

1 Petr. 1, 15. Efter den Hellige, som Eder kalte, vorber og I hellige i al Omgængelse.

Joh. 17, 11. Hellige Fader! bevar dem i Dit Navn, hvilke Du har givet mig, at de maae være Et ligesom vi.

Rom. 1, 18. Guds Brede aabenbares af Himmel over al de Menneskers Ugudelighed og Uretfærdighed, som forvende Sandheden ved Uretfærdighed.

Men Guds Kjærlighed tages forståelig, saa ofte den adskilles fra hans Hellighed; hans Kjærlighed er hellig Kjærlighed. Og hellig er Gud, fordi han kun vil og kun elster det Gode; vistnok kjender han Synden og kjender Forstjernen mellem Gud og Ondt, men han kjender denne Forstjel saaledes, at han kun vil og kun elster det Gode, og derimod hader og har Magt over alt det Onde. Uadskillelig fra hans Hellighed er derfor ogsaa hans Brede over Synden; men den hellige Guds Brede er Nidkjærhed, det vil sige, ligesaavist han maa vredes over og bære Nid til Synden, ligesaavist vil han i sin Kjærlighed frelse Synderen fra Synden. Og derfor bestaaer hans Frelse heller ikke blot i at tilgive Synden, men ogsaa i at knække og overvinde Syndens Magt.

§ 20.

Joh. 17, 25. Retfærdige Fader! og Verden kjendte Dig ikke, men jeg kjender Dig, og disse have kjendt, at Du har ufsendt mig.

1 Petr. 3, 18. Christus leed eengang for vore Synder, den Retfærdige for de Uretfærdige, at han kunde føre os frem til Gud.

Gal. 6, 7—8. Farer ikke vild; Gud lader sig ikke spotte; thi hvad et Menneske saaer, dette skal han og høste; thi Hvo, som saaer i sit Kjød, skal høste Forkrænkelighed af Kjødet, men Hvo, som saaer i Aanden, skal høste det evige Liv af Aanden.

Rom. 2, 6. 11. Gud skal betale Enhver efter hans Gjerninger. Thi der er ingen Persons-anseelse hos Gud.

Jac. 4, 12. Gud er Lovgiveren og Dommeren, som er mægtig til at frelse og forbærve.

Helligheden træber frem ogaabenhører sig i Retfærdigheden, og Guds Retfærdighed viser sig både deri, at han giver Loven, og at han dømmer efter Loven. Gud udtaler sin hellige Billie for Mennesket, idet han giver Loven, som deels er den naturlige i Menneskets Hjerte, deels denaabenhørde. Men idet Guds hellige Lov morder Synden i Verden, da dømmer Gud i sin Retfærdighed Synderen efter Loven, lyser Forbandelsen over ham og straffer ham. Og ligesom den hellige Gud alene kan give en retfærdig Lov, saaledes kan ogsaa den alvidende Gud alene dømme retfærdigt efter Loven (§ 15. Jerem. 17, 9—10).

Anm. 1. Medens Hedenstabet ganske mangler Syn for Guds Hellighed og som Følge deraf ogsaa for hans Retfærdighed, saa er det derimod disse to Guds Egenskaber, som fornemmeligt kommer frem i det gamle Testamente. Men dog gaaer ved Siden af den hellige Lov i det g. T. tillige Forjetelsen om Guds Raade, og det bliver saaledes Herrrens Trofasthed — o: han holder, hvad han lover, baade Forjetelsen og Forbandelsen, — som midt under den hellige Retfærdigheds Domme alene kan give det lysere Haab om Kjærlighedens Forbarmelse en sikker Grundvold. Guds Trofasthed slutter sig nse til hans Uforanderlighed og Evighed. Ivs. om Guds Trofasthed: Rom. 3, 3—4. 11, 29.

Anm. 2. Om Guds belønnende Retfærdighed kan der vanskeligt tales overfor Synden; Alt skjænkes os af Raade. Naar derfor den hellige Skrift paa enkelte Steder viser hen til en Belønning, da maa dette fortæs som en Raadeløn; — Lovnen og Eren tilkommer alene Christus, uden hvem vi set Intet kunne gjøre, men i Troen paa ham bliver hans Fortjeneste vor.

§ 21.

Ps. 104, 1. Min Sjæl! lov Herren; Herre min Gud! Du er saare stor, Du har iført Dig Høihed og Herlighed.

Apg. 17, 25. Gud tjenes ikke af Menneskers Hænder som den, der har Noget behov, efterdi han selv giver Alle Liv og Ande og alle Ting.

Joh. 1, 16. Af Christi Hylde have vi annammet, ja! Raade over Raade.

Disse ere den ene personlige Guds Egenskaber, og Alle samle de sig i Faderens og Sønnens og Aandens Salighed og Herlighed. Gud har nok i sig selv og trænger ikke til Nogen (salig); thi han har al Herlighedes Hylde i sig. Men dette er Kjærligheden, det hele guddommelige Væsens Liv og Indhold, at meddele af sin Salighed og Herlighed til alle sine Skabninger.

§ 22.

Udtrykket Guds Navn, som ofte forekommer i den hellige Skrift, fornemmeligt i det g. T., er eensbetydende med hans Væsen og bruges mangengang istedetfor Gud selv. I de forskjellige Navne, som tilslægges ham, udsiges der derfor langt mere om Gud, end der i et Menneskes Navn udsiges om Mennesket, og vi kunne da i disse Guds Navne finde hans hele Væsens Indhold nærmere udtrykt; medens nemlig et Menneskes Navn kun figer os, hvem han er, saa lære Guds Navne os ikke blot, hvem han er, men ogsaa hvad hans Gjerning er. Dette finder sin Anwendung haade med Hensyn til Gud Fader og Søn og Helligaand.

Andet Affnit.

Gud Fader.

§ 23.

Seg troer paa Gud Fader den Almægtige, Himmelens og Jordens Skaber.

Det er: Jeg troer, at Gud har skabt mig samt alle Creature, har givet og endnu opholder mig Legeme og Sjæl, Mine, Øren og alle Lemmer, Hornust og alle Sandser; dertil Klæder og Sko, Mad og Drikke, Hus og Hjem, Hustru og Børn, Mark, Ære og Alt godt; at han rigeligt og daglig forsørger mig med al Nødtsørt og Næring for dette Legeme og Liv, beskyrmer mig mod al Fare og vogter og bevarer mig for Alt ondt; og Alt dette af idel-faderlig, gudommelig Godhed og Barmhjertighed uden nogen min Fortjeneste og Værdighed; for Alt hvilket jeg er skyldig at takke og prise ham, og at tjene ham dersor og være ham lydig. Det er visseligen sandt.

I. Gud Faders Person.

§ 24.

Eph. 3, 14—15. Jeg bøier mine Hæne for vor Herres Jesu Christi Fader, af hvem al Faderlighed kaldes i Himmelten og paa Jordten.

Eph. 4, 6. En Gud og Alles Fader, som er over Alle og ved Alle og i Eder Alle.

Gal. 3, 26. I ere jo Alle Guds Børn formedes Troen i Christo Jesu.

Joh. 14, 6 anført § 9, Side 15.

Joh. 1, 18 anført § 6, Side 9.

Den Første af de tre Personer i det ene guddommelige Væsen er Gud Fader, eet med Sønnen og Ånden. I Navnet Fader indesluttet det hele Rigdoms Dyr af Kjærlighed, og af ham har al Faderlighed sit Navn. Guds Faderkjærlighed strækker sig til alle hans Skabninger, og dersor er han Alles Fader; men — i særlig Forstand er han de Troendes Fader, efterdi hun disse ere hans sande og ægte Børn i Christus, glæde sig ved deres Barnenavn og Barneret og have Syn for hans Faderkjærlighed. Og i allerdybste Betydning er han vor Herres Jesu Christi Fader, thi han er fra Evighed af hans eenbaerne Søn, hans Herligheds Glands og hans Væsens udtrykte Billedede (Hebr. 1, 3).

Anm. At kalde Gud for Fader uden at have Troen paa hans Søn, Jesus Christus, er i Virkeligheden Intet andet end at kalde ham for Opholder og Forsørger for dette jordiske Liv; thi hun ved Sønnen kommer et Menneske til Faderen og saaer da først Syn for hans Faderkjærlighed. — I den gamle Sagt hændtes ei heller Fadernavnet.

§ 25.

Eph. 3, 20. Han formåer over alle Ting at gjøre langt overflødigere, end hvad vi bede eller forstaae.

Og Gud Fader kaldes videre i Trosbekjendelsen Almægtige (§ 17), med hvilket Navn der ligesom gjøres Overgang til hans Gjerning. Han er den almægtige Kjærlighed og den kjærlige Almagt, og heri ligger da, at hvad han gør, gjør han kun i Kjærlighed, og hvad hans Kjærlighed driver ham til, det har han også Magt til.

II. Gud Fader's Gjerning.

§ 26.

I Navnet Gud Fader er al hans Gjerning indesluttet; som Fader er han Ophav til alle Ting ∵ han er Skaber, og som Fader førger han for, og bevarer han Alt, hvad han har frembragt ∵ han er Opholder. Saaledes er al hans Gjerning: **Skabelsen** og **Opholdelsen**, og begge disse hans Gjerninger fremhæver Luther i sin Forklaring. Eigeledes vises der i denne hen til, at han gjør Alt af ivær Faderkærlighed, og hvert Menneske formanes dersor til at tilbede ham.

A. Skabelsen.

§ 27.

1 Mos. 1, 1. I Begyndelsen skabte Gud Himmelten og Jordten.

Hebr. 11, 3. Ved Tro forstaae vi, at Verden er blevet beredt ved Guds Ord, saa at de Ting, som sees, ere blevne af dem, der ikke var tilsynne.

Pf. 33, 5. 6. 19. Af Herrens Mislundhed er Jordten fuld. Himmelene ere skabte ved Herrens Ord, og al deres Hær ved hans Mundes Ande. Thi han talede, og det skete; han hød, og det stod der.

Apg. 14, 15. I skulle vende om fra disse forfængelige Guder til den levende Gud, som har gjort Himmelten og Jordten og Havet og alle Ting, som ere i dem.

At skabe er at danne Noget af Intet. (2 Maff. 7, 28: af Intet har Gud gjort Himmelten og Jordten), saa at det, som ikke var før, bliver til. Alt, hvad nævnes kan i

Himmelten og paa Jordten — og selve Himmelten og Jordten — er skabt af Gud, og Intet af det, som er, er blevet uden ved ham. I hans Kjærlighed var det ham en Trang at have en Skabning, som han kunde velsigne af sin Rigdom og Hylde, og dersor skabte han Verden og Alt, hvad deri er. Og Gud skabte det Altsammen ved sit Ord, Almagtens Ord; han talede kun, og som Ordet løb, saaledes skete det.

Anm. 1. Naar det paa flere Steder i det n. T. figes, at Faderen skabte Alt ved Sonnen (jvf. Joh. 1, 1—10, Col. 1, 15—17. Hebr. 1, 1—3), da forenes dette let med det g. T.s Beretning om Skabelsen; thi Sonnen er Ordet, som var fra Ewighed af hos Gud, selv var Gud og saa i Eidernes Hylde blev Kjød og boede blandt os. Paa samme Maade figes det i det g. T. (Ordsp. 8), at Gud skabte alle Ting ved Viisdommen; og Viisdommen træder her frem som personlig Gud ved Siden af Faderen, den Samme som Joh. kalder Ordet.

Anm. 2. I Modsatning til den christelige Tro paa Gud Fader Almægtige som Himmelens og Jordens Skaber staar alle de hedenske Forestillinger om Verden som — evig, eller som — fremgaaet af et evigt Stof (enten et af Elementerne, eller de saakaldte Atomer ∵ smaae udelelige Legemer, eller et Chaos ∵ forvirret uformelig Masse, som ved at sættes i Bevægelse danner de forskellige Gjenstande), eller som — udskydt af en guddommelig Kraft.

Anm. 3. Men ogsaa træder Christendommen her man-gang i Modsatning til de i den nhere Tid fremkomme naturvidenskabelige Undersøgelser. Dog maas der indenfor Naturvidenskaben vel adskilles en dobbelt Retning — den ene, som nægter en Skabelse og et Skabelsesunder og saaledes forudsætter en evig Materie eller tager sin Tillugt til en eller anden hedensk Forestilling; til saadanne Udviklinger staar Christendommen i intetomhælst Forhold. Derimod overfor — den anden Retning, som gaar ud fra og fastholder Troen paa en almægtig Skaber og et Skabelsesunder, stiller Christendommenfigingenlunde i noget sjældligt Forhold; og endskjønt det i de hellige Skrifter ikke skal søges naturvidenskabelige Oplysninger, saa ville dog maaske de frie videnskabelige Undersøgelser, jo længere de skride frem, mere og mere komme i Overensstemmelse med Abenbaringens Fremstilling af Verdens Skabelse.

Anm. 4. Maar der ogsaa fra den theologiske Videnskab er reist Indvendinger mod flere Enkelheder i det g. L. (1 Mos. 1—2) Fremstilling af Skabelsen (s. Ex. de sex Dage), da kunne vi ikke andet end fastholde Fremstillingen ogsaa i dens enkelte Træk. Kun maa det bemærkes, at Fremstillingen af en Begivenhed, der er skeet under Forhold, hvortil vi ikke have Noget tilsvarende, altid maa hente sine Udtryk fra nuværende menneskelige Forhold; ellers kunde der ikke tales om saadanne Begivenheder til og af Mennesker.

§ 28.

Ps. 8, 2. Herre vor Høvner! hvor herligt er Dit Navn over al Jordens! Du, som har udbredt Din Herlighed over Himmelnen.

Ps. 19, 2. Himmelene fortælle Guds Ere, og den udstrakte Befæstning forkynder hans Hænders Gjerning.

Den hele Natur fra det Mindste indtil det Største er det levende Vidnesbyrd om Skaberens Almagt, Viisdom og Kjærlighed, og dog er Naturens Herlighed nu —, da Synden har udbredt sin Fordærvelse over al Skabningen, fun et mat Billede af, hvad Himmelnen og Jordens vare, dengang Herren saas ud over Alt det, han havde gjort, og se! det var Allammen saare godt! (1 Mos. 1, 31). Men ypperst blandt Guds mangfoldige Skabninger staae Mennesket og Englene.

1. Mennesket.

a) Mennesket i den oprindelige Tilstand.

§ 29.

1 Mos. 2, 7. Gud Herren havde dannet Mennesket af Stov af Jordens og bæst Livets Vand i hans Næse, og Mennesket blev til en levende Sjæl:

Paa den sjette Dag skabte Gud et Menneske, Adam, og af ham byggede han en Kvinde. Adam skabte han, idet han dannede hans Legeme af Jordens Stov og indblæste Livets Vand i ham; da blev Adam til en levende Sjæl.

Anm. 1. Skabelsen af eet Par Mennesker, een Mand og een Kvinde, og — hvad deraf følger — Menneskeslægtens Nedstamningen fra eet Par staer fast imod alle naturvidenskabelige Indvendinger og bekræftes ogsaa i det n. T. af Herren og hans Apostle (jvf. Matth. 19, 4—6. Avg. 17, 26. 1 Tim. 2, 13). Paa Nedstamningen fra eet Par hviler det underlige Slægtsbaand i Menneskeheden; i Adams Vand er ligesom den hele Menneskeslægt indsluttet. Og vel er ethvert Menneske, som kommer til Verden, ikke blevet til uden ved Guds Skaberhaand; men da det ogsaa er blevet ved Mands og Kjøds Billie, saa staer det gennem Foraldrene i den næste Forbindelse med hele Slægten og med den menneskelige Natur.

Anm. 2. Legemet af Stov er Nedskabet og Boligen for Vandet. Livsaanden, som indblæstes i Legemet, var Guds egen Vand, som alene er Livets Vand, og den menneskelige Vand er saaledes det egentlige Livsprincip i Mennesket. I Sjælen ligger Forbindelsen mellem Vand og Legeme, thi da Livsaanden var indblæst i Legemet, blev Mennesket til en levende Sjæl. Det n. T. fastholder ogsaa, at Mennesket bestaaer af Vand, Sjæl og Legeme (1 Thess. 5, 23); men ved Siden heraf findes ogsaa en Eodeling: Sjæl og Legeme, og Sjælen bruges da i videre Betydning (Livet).

Anm. 3. Mennesket blev sat i Paradiset, hvor det kunde leve i Samfund med Gud, ernære sig ved Havens Frugter og uddanne sit Legemes Kræfter ved at dyrke Jordens.

§ 30.

1 Mos. 1, 26—27. Gud sagde: lad os giøre et Menneske i vort Billede, efter vor Lignelse; og de skal regjere over Havets Fiske og over fuglene under Himmelnen og over Markens Dyr og over al Jordens og over alle Drime, som krybber paa Jordens. Og, Gud skabte Mennesket i sit

Villede, han skabte det i Guds Villede; Mand og Kvinde skabte han dem.

I Guds Villede og efter hans Lignelse blev Mennesket skabt, og netop dette gjør det til Jordens højeste Skabning. Villedigheden med Gud grunder i, at Gud indblæste af sin egen Aand i Mennesket; og den bestaaer i, at Mennesket kom til at ligne Gud uden at blive ham liig, kom til at ligne ham, som Villedet ligner den, hvorfaf det er et Villede. Mennesket deelagtigjordes i det guddommelige Væsen, saaledes som det er muligt, at Skaberens Aand og Væsen kan afbildaes i en jordisk Skabning. Og da det er den personlige Gud, som er Skaberen, saa blev ogsaa Mennesket et personligt Væsen, begavet med Selvbevægelse og Selvbestemmelse (Frihed). I Forhold til den øvrige Skabning blev Mennesket som skabt i Guds Villede Naturens Herre.

Anm. „Vi ere Guds Slægt“ — hedder det hos en hedenst Digter om Menneskelsægten (jvf. Apg. 17, 28), og saaledes var ogsaa Forestillingen om Lighed og Slægtstab med Guddommen dunkelt tilstede i Hedenstabet.

§ 31.

1 Mos. 1, 31. Og Gud saa Alt det, han havde gjort, og seel det var saare godt.

Rom. 8, 14. Saa Mange, som drives af Guds Aand, disse ere Guds Børn.

Som skabt i Guds Villede og deelagtig i hans Aand og Væsen var Mennesket fra Begyndelsen af saare godt. Guds Aand, som boede i Mennesket, er hellig, og Mennesket kunde saaledes ogsaa være blevet helligt, saafremt det med sin Frihed havde tilegnet sig Guds Aands Gave. Men forinden denne frie Tillegnelse var stædt, var Menneskets Tilsstand ikke Hellighed, men Ufylldighed — det kendte endnu ikke Forskjel mellem Gudt og Ondt, og Ufylldigheden strakte sig ikke blot til det aandelige Liv,

men ogsaa til Legemet; derfor saae Adam og Eva ikke, at de vare nøgne, og bluedes ikke. Fra Ufylldighed kunde Mennesket have udviklet sig til Hellighed, saafremt det i alle Stykker og under alle Forhold hadde gjort Guds Aand til sin og Aandens Billie til sin Billie.

Anm. 1. Kunstdkabsens Træ paa Godt og Ondt var Præstenen for den menneskelige Frihed; thi til det var Budet knyttet, og overfor Budet skulle Selvbestemmelsen og Friheden nu bryde sig. Evende Muligheder var tilstede: enten — at gjøre Guds Bud til sin Friheds og sin Billies Indhold ved at overholde det, og da var Udvilningen henimod Hellighed begyndt, da var Friheden bleven fra en blot Selvbestemmelsesbane til den sande Frihed, som ikke vil Andet, end hvad Herren vil; eller — at gjøre sin Frihed gjældende imod Budet ved at overtræde det, og da var Ufylldigheden tabt; Valgfriheden tilbage, men i Trædom for Synden.

Anm. 2. Livets Træs Frugter skulle have bevaret det menneskelige Legeme, der var dannet af Jord, fra at vendte tilbage til Jordens Stov; men da Mennesket efter Syndefaldet blev udrevet af Paradiset, udelukkedes det fra at spise af Træets Frugter; jvf. 1 Mos. 3, 22—23.

b) Syndefaldet.

§ 32.

1 Mos. 3, 6. Og Kvinden saa, at Træet var godt at æde af, og at det var lysteligt at see til, og et ønskeligt Træ til at faae Forstand af; saa tog hun af dets Frugt og aab, og hun gav ogsaa sin Mand med sig, og han aab.

1 Tim. 2, 14. Adam blev ikke først forført, men Kvinden blev forført og faldt i Overtrædelse.

Joh. 8, 44. Øsævelen var en Manddraber fra Begyndelsen af og blev ikke bestaaende i Sandheden; thi Sandhed er ikke i ham. Naar han taler Vøgn, taler han af sit Eget, thi han er en Vøgner og Vøgnens Fader.

I Skikkelse af en Slangen, et af de Øhr, Herren selv havde velsignet og underlagt Menneskets Herredomme, som Fristeren til Adam og Eva, og efter Herrens egne Ord er Slangen Djævelen (jvf. Aab. 12, 9), en falden Engel (§ 42). Fristelsen stede ved en Løgn, og bestod i, at Begjærligheden vælles imod det af Herren givne Bud; stærkere og stærkere reiser Begjærligheden sig hos Kvinden deels ved Frugtens Skjønhed, deels ved de af Slangen valte falske Forhaabninger, indtil den da høier Villien til sig og overtræder Buddet o: synder.

Anm. 1. Slangen begynder sin Tale med den Løgn: „I skulle ingenlunde dse”; og idet den lover Mennesket at blive ligesom Gud til at kjende Forskjellen mellem Godt og Ondt, da er det vel sandt, at Mennesket, ved at æde af Frugten o: overtræde Guds Bud, vilde komme til at kjende denne Forskjel; men Løgnen er her, at Mennesket vilde komme til at kjende Forskjellen ligesom Gud. Thi det kom netop til at kjende Forskjellen modsat af den hellige Gud (§ 19); nemlig saaledes, at det fra nu af sik Lyst til og blev behersket af det Onde.

Anm. 2. Med Hensyn til Fremstillingen af Syndefaldet (1 Mos. 3) gjælder det Samme som om Skabelsen; der er reist mange Indvendinger imod dens Enkelheder, men vi fastholde den i dens enkelte Trok, saameget mere som den bekræftes i det n. L. (jvf. 2 Cor. 11, 3. 1 Tim. 2, 14). Men det bemærkes altid her, at Fremstillingen af en Begivenhed, der er skeet under Forhold, hvortil vi ikke havde Noget tilsvarende, altid maa laane sine Trok fra nuværende menneskelige Forhold.

c) Mennesket i den syndige Tilstand.

§ 33.

Rom. 5, 12. Synden kom ind i Verden ved eet Menneske og Øden ved Synden, og saaledes trængte Øden igjennem til alle Mennesker, idet de syndede Alle.

1 Joh. 3, 4. Hvo, som gjør Synd, begaær og Overtrædelse af Loven, og Synden er Lovens Overtrædelse.

Rom. 8, 7. Kjødets Sande er Fjendskab imod Gud, thi den er ikke Guds Lov underdannig, ei heller kan den være det.

Col. 1, 21—22. Eder, som forдум var fremmede og fjendske af Sindelag i onde Gjerninger, har han nu forligt i sit kjødelige Legeme ved Øden, for at fremstille Eder hellige og ulastelige og ustraffelige for sit Uafsyn.

Ef. 59, 2. Eders Misgjerninger gjøre Skilsmisse imellem Eder og imellem Eders Gud, og Eders Synder gjøre, at han skjuler Ansigtet for Eder, at han hører Eder ikke.

Saaledes kom Synden, som er Lovens Overtrædelse, ind i Verden ved de første Mennesker, og da var Uskyldigheden tabt. Og Synden udbredte sig med sin Fordervelse og besmittede det hele Menneske; Besmittelsen paa Legemet viste sig strax deri, at de saae, de var nøgne, og deraf bluedes, og Besmittelsen paa Aanden deri, at de skjulte sig for Gud og varne bange for ham. Den første Synd medførte saaledes en Syndighedstilstand; Guds Aand forlod Mennesket, og den onde Begjærlighed kom til at herske i dets Hjerte. Og medens Menneskene fra Begyndelsen havde levet i Troens og Kjærlighedens Samfund med Gud, saa vendte de sig nu bort fra ham; Samfundet blev brutt, thi Synden er Fjendskab med Gud.

Anm. 1. Det er et gammelt Stridspunkt, om ved Syndefaldet Guds Billede i Mennesket er udslettet eller blot forvansket; og Besvarelserne heraf beroer paa, om man tager Udtrykket Guds Billede i en videre eller i en snørre Betydning. Forstager man ved Guds Billede Alt det, som gjør Mennesket til Menneske og adskiller ham fra Øxene, da er det visstelig ikke gaaet tabt, men kun forvansket, idet det hele Menneske er bojet ind under Syndens fordrevne Magt. Tages derimod Guds Billede i snørre Betydning om Livet i Gud og de aandelige Kræfter til at leve med ham, da er det tabt; thi Mennesket mangler enhver Kraft til ved sig selv at fornys

Samsundet med Gud. Hvad der endnu er tilbage i Mennesket af aandeligt Liv med Gud, er kun et Suk og en Længsel efter at komme til ham. Det er dette Suk, denne Længsel og Træng til Samsund med Gud, som kan være levende, men ogsaa kan trængs tilbage i et Menneskes Hjerte, alt eftersom Samvittigheden er vaagen eller dyset i Sovn; og det er endelig denne Længsel efter Gud, som gør det muligt, at et Menneske kan delagtiggesres i Forsoningen ved Christus, men her er netop ogsaa al egen Fortjeneste og egen Kraft udelukket.

Anm. 2. I de forskellige Betegnelser for Synden i den hellige Skrift: Ugudelighed, Begjærlighed, Frafsal, Overtrædelse, Uretfærdighed, Lovovertrædelse — fremtræder bestandigt denne Dobbelthed, Synden som den syndige Tilstand og Synden som den enkelte Gjerningssynd (i Tanke eller Ord eller udvortes Gjerning).

Anm. 3. Abels og Kains Historie (1. Mos. 4) er et Vidnesbyrd om, hvilken gruelig Magt den syndige Natur strax fil over det hele Menneske.

§ 34.

1 Mos. 8, 21. Menneskets Hjertes Tanke er ond fra Ungdommen af.

Job. 14, 4. Hvo vil give en Reen af en Ureen? — ikke En.

Job. 15, 14. Hvad er et Menneske, at det skalde være reent? — eller at den skalde være retsfærdig, som er født af en Kvinde?

Job. 3, 6. Hvad som er født af Kjødet, er Kjød.

Ordspr. 20, 9. Hvo kan sige: jeg har renset mit Hjerte, jeg er reen fra Synd?

1 Job. 1, 8. Dersom vi sige, vi have ikke Synd, bedrage vi os selv, og Sandheden er ikke i os.

Rom. 3, 10—12. Der er Ingen retsfærdig, end ikke En. Der er Ingen forstandig; der er Ingen, som søger efter Gud. Alle ere de afvegne, de

ere tilsammen blevne ubuelige; der er Ingen, som gjør Godt; der er end ikke En.

Ef. 64, 5. Vi ere, vi Alle, som de Urene, og al vor Retfærdighed er som et besmittet Klædebon.

Marc. 7, 21—22. Indvortes af Menneskenes Hjerte udgaae onde tanker: Hoer, Skjørlevnet, Mord, Cyberi, Gjerrighed, Onkslak, Svig, Uteerlighed, et ondt Øie, Gudsbespottelse, Hovmod, Uforstandighed.

Denne synlige Tilstand — den onde Begjærlighed, det syndige Hjerte — er fra det første Menneskepar gaaet i Arv til deres Efterkommere og kaldes derfor Arvesynd. Men idet den nedarves fra Adam og Eva, fra Slægt til Slægt, fra Forældre til Børn, saa udstrækker den sig ogsaa til Alle (§ 29 Anm. 1); i Arvesynden ligger saaledes baade Syndens Arvelighed og dens Almindelighed. Og fra dette syndige Hjerte, hvormed ethvert Barn fødes til Verden, udgaaer da alle de enkelte Gjerningssynder, idet Mennesket samlykker med den onde Begjærlighed.

Anm. Ordet „Arvesynd“ findes ikke i Skriften, men er brugt af En af Kirkens ældste Fædre (Tertullian † 220). Derimod udtales det paa mangfoldige Steder saavel i det nye som i det gamle Testamente, baade at Synden gaaer i Arv og at den strækker sig til Alle; og fornemmeligt kan henvises til Rom. 5, 12—14, hvor det siges, at „skjønt de enkelte Synden ikke kunde tilregnes fra Adam til Moses, da der ikke var nogen Lov, saa lede de dog Alle i den Lid Syndens Straf, som er Døden, fordi de vare delagtige i den menneskelige Syndighed.“ — Udtrykket Kjød er ofte i det n. T. Betegnelse for den syndige Natur.

§ 35.

Rom. 1, 18 anført § 19, Side 25.

Eph. 2, 3. Vi vandrede Alle forhen i vort

Æjøds Begjærlighed og gjorde Æjødets og Øhster-nes Billie og vare af Naturen Vredens Børn.

Ps. 51, 7. Seel i Skyld er jeg født, og i Synd har min Moder undsanget mig.

Joh. 3, 5—6. Sandelig, sandelig siger jeg dig: uden Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige. Hvad, som er født af Æjødet, er Æjød.

Arvesynden er som al Synd tilregnelig og paa- drager os Skyld, thi Herren er en hellig og retfærdig Gud (§ 19 og 20). Og efter som den hele Menneskeslægt er, indsluttet under Synd, saa er hvert Menneske, som fødes til Verden, født i Synd og med Skyld, underlagt Guds Vrede og kan ikke ved egen Kraft indgaae i Guds Rige. Om end det lille Barn ikke er sig sin Skyld be- vidst, saa er det dog skyldigt for Gud som Led af den syndige Menneskeslægt.

Anm. 1. Det er Loven, som overbeviser et Menneske om hans Synd og hans Skyld, idet den stiller den hellige Guds Fordring til Enhver, og derfor er Loven Syndens Kraft (jvf. § 110—113). Og det er i Samvittigheden, et Menneske kommer til at føle sig som en Synder og en Skyldner for Gud; thi min Samvittighed forpligter mig til Lovens Bud, anklager mig og vidner i mig, at Guds Vrede og Lovens Forbandelse ogsaa gjælder mig.

Anm. 2. Den Retning i Kirken, som nægter Arvesynden, kaldes Pelagianisme, og enhver Retning, som vil svække dens Tilregnelighed, kaldes deraf pelagianiserende. Pelagiuss (opræder i Rom. 4:10) mente, at Menneskenaturen ikke var for- dærvet ved Syndefaldet, og at der som Følge heraf endnu kunde gives en syndfri menneskelig Udvikling; naar det imidler- tid viser sig, at Synden har Magt i ethvert Menneske; da søger han Grunden hertil alene i det daarlige Exempel, som virker smittende. Følgen af en saadan Opsattelse af Synden bliver, at Raaden er overslødig. Imod ham fastholdt Augustin († 430) den menneskelige Naturs Syndighed, og hvorvel der fremkom nogen Gensidighed hos Augustin, saa har dog vor lutheriske Kirke efter ham fastholdt, at Arvesynden er „virkelig

Synd“, og at „den fordømmer og medfører ogsaa nu en evig Død for dem, som ikke gjenfødes ved Daaben og den Hellig- aand“. Under den pelagianiske Strid (412—431), som endte med Pelagianismens Fordømmelse, forsøgte Semi (Halv) — Pelagianerne (den semipelagianiske Strid 427—529) at mægle imellem begge ved at kalde Arvesynden for en Svækkelse af den menneskelige Natur; men idet heraf fulgte, at Mennesket til sin Frelse skulde gjøre Noget og Guds Raade Noget, saa kom ogsaa disse i Strid med den hellige Skrift (jvf. 156—158).

S 36.

I Mos. 2, 17. Af Kundskabens Træ paa Gott og Ondt, af det skal du ikke æde; thi paa den Dag, du æder deraf, skal du visselig dø.

Luc. 15, 24. Denne min Søn var død, og er blevet levende igjen, og var fortapt, og er funden.

Eph. 2, 1. Ogsaa Eder gjorde han levende, der I være døde i Overtrædelser og Synder.

Ez. 57, 20—21. De Ugudelige ere som Havet, der er oprørt; thi det kan ikke være stille, og dets Vand udkaster Skarn og Øhnd. Der er ikke Fred, sagde min Gud, for de Ugudelige.

Rom. 6, 23. Syndens Sold er Døden, men Guds Raadegave er et evigt Liv i Christo Jesu vor Herre.

Aab. 21, 8. Men de Feige og Vantrøe og Bedersthægelige og Manddrabere og Skjørlev- nere og Troldkarle og Afgudsdyrkere og alle Løgnere, deres Deel skal være i Søen, som brænder med Ild og Svobl; dette er den anden Død.

Marc. 9, 43—44. Det er dig bedre at gaae som en Kræbbling ind i Livet end at have to Hæn- der og fare hen til Helvede i den undslukkelige Ild, hvor deres Orm ikke dører, og Ilden ikke undslukkes.

Syndens Straf er Døden. Ved Død, forstaaes Abstillescen fra Gud, Tilintetgjørelsen af Livet i Samfund med ham. Derfor er Døden allerførst aandelig Død og følger umiddelbart med Synden (§ 5, Ann. 2); og denne aandelige Døds Tilstand er en ond Samvittigheds Fredløshed og Mørke. Men idet Mennesket saaledes ved Synden er død bort fra Gud, saa er derved ogsaa Tilintetgjørelsen og Forkrenkeligheden naaet til Legemet, og ved den legelige Død udstukkes Livet i Legemet. Og endelig er der en anden, evig Død, hvorved betegnes den evige Bedvaren af Abstillescen fra Gud, den Tilstand, som er den evige Fortabelse.

Ann. 1. Grunden til, at et Menneske, som er aandelig død, mangengang mærker saa lidet til det Mørke, hvori han lever, og til den Fredløshed, som er i hans Indre, er den, at det menneskelige Hjerte lader sig bedrage ved den hele syndige og sandelige Verden og bringes derved i en kjsdelig Sikkerheds Tilstand. Men — naar i den legelige Død hele denne Sandeverden forsvinder, saa at, hvad der før kunde bedrage og give en indbildt Fred, er taget bort, da vaagner Fredløsheden og alle Mørkets og Dødens Rædsler (Luc. 16, 19. 23. 1 Tim. 6, 7).

Ann. 2. I Døden samle sig alle Straffe for Synden; og Alt, hvad Herren udtaler efter Syndefaldet (1 Mos. 3, 16—19), er Altsammen ligesom indesluttet i eller forberedende til Døden: Forbandelsen, Sygdom og Smerte (til Kvinden), Fattigdom (til Manden); kort sagt — al menneskelig Ros og Glendighed, som nævnes kan, er en Folge af og en Straf for Synden; og saaledes ogsaa Krig, Hunger og Pest, de tre store Gudsdomme (jvf. § 46).

Ann. 3. Syndens Forbandelse strækker sig ogsaa til hele Naturen; al Skabningen er for Syndens Skyld underlagt Forkrenkelighedens Trældom og Forsængelighed, og den suller sammen i Smerte indtil nu (jvf. Rom. 8, 18—23).

§ 37.

Iac. 1, 13—15. Ingen sige, naar han fristes: jeg fristes af Gud; thi Gud fristes ikke af det

Onde, men han frister heller Ingen. Men Hver fristes, naar han drages og lokkes af sin egen Begjærlighed; derefter, naar Begjærligheden har undfanget, føder den Synd; men naar Synden er fuldkommet, føder den Døb.

Joh. 8, 34. Sandelig, sandelig siger jeg Eder: Hver den, som gjør Synd, er Syndens Træl, jvf. Rom. 6, 16.

Syndens Anledning er Kristelsen, og saaledes foregaaer enhver Synd nu paa samme Maade som Adams første Synd (§ 32), kun at, medens der hos ham var et uskyldigt usordieret Hjerte, saa er nu den onde Begjærlighed og Lysten til Synden herstende og raadende i Mennesket, og Modstanden derfor kun saare ringe; og jo længere Mennesket giver efter for sine Lyster, uden i Troen at finde Kraften til at seire over Kristelsen, desto mere kommer han i Syndens Trældom. — Kristelsen er en Prøvelse, hvorved der gives Mennesket Valget mellem Gott og Ondt, og den kan være baade lokkende og truende.

Ann. 1. I enhver Kristelse er der Noget, der frister, og en Lyst, som fristes; og Kristelsen fører til Synd, idet Begjærligheden boier Villen ind under sig og derefter føder Synden. Forsaavidt den onde Begjærlighed fra først af er vakt i Mennesket af Djævelen, og al Synd har sin Oprindelse fra ham (1 Joh. 3, 8), kunne alle Kristelser kaldes djævelske; men ved en djævells Kristelse forstaaes dog i Almindelighed en saadan, hvor det Onde træder mig imøde paa en seregen stærk og aabenbar Maade.

Ann. 2. Vel fristes alle Mennesker, men først for Guds Ørn træder Kristelvens Fare levende frem, medens den Vantrie mere og mere saaledes bliver Syndens Træl, at Kristelsen efterhaanden ikke mærkes. For den Troende gives der en seregen Slags Kristelser, som den Vantrie ikke hjælper (jvf. § 152).

§ 38.

Phil. 3, 18—19. Mange vandre, hvilke jeg ofte har sagt Eder og endnu siger med Taarer,

at være Christi Korses Hjender, hvis Ende er Fordærvelse, hvis Gud er Bugen, og hvis Ere er i deres Skjænsel, hvilke tragte efter de jordiske Ting.

Rom. 7, 19—20. Det Gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke; men det onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg. Dersom jeg da gjør det, som jeg ikke vil, såa er det ikke mere mig, der udretter det, men Synden, som boer i mig.

Gal. 6, 1. Brødre! dersom og et Menneske bliver overilet af nogen Brøst, da hjælper ham tilrette, I Aandelig med Sagtmodigheds Aand; men see til dig selv, at ikke og du bliver fristet.

Synden kan inddeltes paa mange forskellige Maader. Naar der tales om Synd i Tanke, Ord og Gjerning, da betegnes derved de forskellige Maader, hvorpaa det syndige Hjerte kan træde frem og hætte sig. Inddelingen i Esterlades- og Overtrædelsessynder grunder i, efter som Guds Besaling træder frem som Bud eller Forbud. Vigtigst er Inddelingen i forsætlige (vitterlige) Synder, som forudsætte Lysten til det onde, og Skrøbeligheds synder (uvitterlige), idet herved Forskjellen er betegnet mellem den Vantroes og den Troendes Synd (jvf. § 150 Anm. 1).

Anm. Ligesom der — paa den ene Side kan figes at være Grader i Synd, baade Grader i den syndige Tilstand: Trældom (§ 37), Hykleri (Pharisæerne Matth. 23) og Forhærdelse (Pharao 2 Mos. 7—11), og Grader i de enkelte Synder, efter som deels Kristielsen har været større eller mindre, deels Loven har været kendt eller ikke (Luc. 12, 47—48. Joh. 19, 11), saaledes er dog — paa den anden Side for Gud al Synd lige stor og alle Mennesker Syndere, uden at der spørges om det Større eller Mindre (§ 34), idet selv den mindste Synd er en Krænkelse af den hellige Guds Billie (Jac. 2, 10). Det gjælder dersor fremsor Alt at føle sig som en

Synder for Gud i sit eget Hjerte; uden denne Erfaring er al Kundskab om Synden usrugbar.

§ 39.

Joh. 3, 17—18. Gud har ikke sendt sin Søn til Verden, at han skal dømme Verden, men at Verden skal blive salig ved ham. Hvo, som troer paa ham, dømmes ikke; men Hvo, som ikke troer, er allerede dømt, fordi han ikke har troet paa Guds eenbaare Sons Navn.

Men efterat der i Christus er skeet Forsoning og Forløsning for al Verdens Synd, og der i Evangeliet er forklynt Syndernes Forladelse for hvert Menneske, som omvender sig og troer, saa samler al Synd sig i den ene Synd, som er Vantro — ikke at ville modtage Guds forbarmende Maade i Christus (jvf. § 158).

2. Englene.

§ 40.

Englene (Sendebud) ere ikke som Menneskene jordiske Skabninger, men himmelske Væsener, usynlige for vore Øyne; og da de saaledes leve under ganske andre Forhold end vi, kan vort Kjendskab til dem ikun være saare usundkomment og maa indskräne sig til det, som er os aabenbaret om dem i den hellige Skrift. Som Alt andet, hvad der er til, ere de skabte af Gud Fader den Almægtige, men naar eller hvorledes dette er skeet, vide vi ikke; fremdeles vide vi, at der nu gives baade gode og onde Engle, men naar eller hvorledes Syndefaldet er skeet i Engleverdenen, ei heller derom vide vi Noget. Det, at de ere skabte af Gud, er Beviset for, at de fra Begyndelsen af Alle vare gode; og det, at de kunde synde, forudsætter, at de ere frie personlige Væsener. Det gjælder da om at samle de enkelte spredte Hitteringer, som forekomme om

dem i den hellige Skrift, uden at inblade sig paa, hvad Overtroen og den menneskelige Indbildningskraft har udmalet sig om deres Udsseende og videre Forhold.

Anm. Endskjøndt vi kun kjenne saa lidt til Englenes Forhold og Bilkaar, saa kaster det dog et godt Lys paa Forstien mellem Engleverdenen og Menneskeverdenen at lægge Mærke til, at medens den hele Menneskeslægt er bleven syndig efter de første Menneskers Fal, saa at der ei længer kan tales om gode og onde Mennesker, thi Alle ere de fødte med Synd, saa er der derimod i Engleverdenen efter Faldet endnu gode Engle. Det menneskelige Slægtsforhold, der sammenknytter alle Mennesker til en Enhed (§ 29, Anm. 1), kan altsaa ikke findes i Engleverdenen. Og dette Samme kommer da igjen frem med Hensyn til Frelsen; thi medens der er Frelse at finde for ethvert Menneske, idet Guds Søn blev et Menneske og paa sit hellige Legeme bar al Verdens Synd, saa kender den hellige Skrift paa intet Sted Frelse for de faldne Engle.

§ 41.

Hebr. 1, 14. Ere de ikke Alle tjenende Ander, udfendte til Hjælp for dem, som skulle arve Salighed.

Ps. 103, 20. Lover Herren, I hans Engle! I Vældige i Magt, som udrette hans Ord, rede til at lyde hans Ords Røst.

Luc. 15, 10. Saaledes, siger jeg Eder, bliver der Glæde hos Guds Engle over een Synder, som ombender sig.

De gode Engle ere tjenende Ander, som sendes af Gud til Hjælp for dem, som skulle arve Saligheden. De træde altsaa i Gud Faders Tjeneste, der bruger dem som sine Sendebud under Skabningens Opholdelse og Styrelse, saaledes at de endog ved overordentlige Sendelser kunne blive synlige for og tale til Menneskene. De forherlige derved den Almægtige og ere derfor ogsaa tilstede, naar han aabenbarer sin Hærlighed for Menneskene: saaledes ofte i den gamle Papt, ved Christi Fødsel, ved hans Gjen-

Komst til Dom og, som det gjentages i det nye Testamente efter den jødiske Overlevering, da Loven blev givet paa Sinai. Og idet Gud bevarer og styrer ei blot den hele Menneskeslægt, men ogsaa hvort enkelt Menneske, saa antyder Skriften, at o/saa den Enkelte har sin Engel, som Gud lader vaage særligt over ham.

Anm. 1. Henvisningen til Skriften angaende det ovenfor Anførte: Matth. 3, 11. Hebr. 1, 7. 14. — 1 Mos. 19, 1 f. 21, 17. Matth. 1, 20. Luc. 1, 11. 28. 24, 4. Apg. 1, 10. 10, 3. 12, 7—10. — 1 Mos. 28, 12. Matth. 25, 31. Joh. 1, 52. Hebr. 1, 6. — Luc. 2, 9. 13. Matth. 25, 31. Apg. 7, 53. Gal. 3, 19. Hebr. 2, 2. — Matth. 18, 10. Apg. 12, 15.

Anm. 2. Antydelsesvis tales der i Skriften om forskjellige Afdelinger af Engle: Herredømmer, Fyrstendømmer, Magter, og dette baade med Hensyn til de gode og de onde Engle; jvf. Eph. 1, 21. Col. 1, 16. 1 Petr. 3, 22. — Eph. 6, 12. Col. 2, 15. Ligeledes nævnes de saakaldte Erkeengle: Gabriel o: „Gud er stærk“ (Dan. 8, 16, Luc. 1, 26), Michael o: „Hvo er som Gud“ (Dan. 10, 13. 21. 12, 1. Jud. 9), Rafael o: „Gud læger“ og Uriel o: „Guds Lys“ (begge fun i de apokryfiske Bøger; Rafael Tob. 3, 25). Om Betegnelsen Herrens Engel jvf. § 8, Anm. 1.

Anm. 3. At dyrke og tilbede Englene er som al Tidsbedelse af Skabningen en Afgudsdyrkelse (jvf. Joh. 1ab. 19, 10. 22, 8); men derimod er der fuld Sandhed i Bon til Gud om, at han vil sende sine hellige Engle til Hjælp.

§ 42.

2 Petr. 2, 4. Gud sparede ikke de Engle, som synede, men nedstyrte dem til Helvede og overantvordede dem i Mørkets Lænker at forvares til Dommen. Jvf. Jud. 6.

Eph. 6, 12. Vi have ikke Kamp mod Kjøb og Blod, men mod Fyrstendømmer og Magter, mod Verdens Herrer, som regjere i denne Tids Mørke, mod Onskabens aandelige Hær under Himmelens.

Joh. 8, 44 anført § 32, Side 35.

1 Joh. 3, 8. Hvo, som gjør Synd, er af Djævelen; thi Djævelen synder fra Begyndelsen.

Matth. 25, 41. Gaaer bort fra mig, I Forbandede! i den evige Ild, som er bereedt Djævelen og hans Engle.

Aab. 20, 10. Djævelen, som forførte dem, blev kastet i Søen af Ild og Svobl, hvor Dyret og den falske Prophet varer; og de skulle pines Dag og Nat i al Evighed.

De onde Engle, som oprindeligt varer gode, men faldt fra den hellige Gud, ere overgivne til Mørkets Lønker at forvares til Dommens; men ikke destominstre have de indtil Dommens Dag Magt til at skade Menneskene, og øverst blandt de onde Engle staaer den store Guds og Menneskers Fjende, Djævelen, som forførte de første Mennesker, og nu med sit Rige af onde Under og Magter bekæmper Guds Rige og Alt, hvad dertil hører. Ved Christi Komme i Kjødet er Djævelens Magt bleven brudt, men helt overvunden og for evigt nedstyrket i Hølvede med Alt, hvad ham tilhører af Engle og Mennesker, bliver Djævelen først, naar Christus kommer igjen til Dom; og jo mere Dommens Dag nærmer sig, desto stærkere og mere samlet vil Djævelens Modstand blive, indtil han umiddelbart før Herrens Gjenkomst træder frem med al sin Vælbe i et enkelt Menneske, som Skriften kalder Antichristen (jvf. § 160).

Anm. 1. Djævelen (Esterstroberen) eller Satanas (Anklageren) er efter den hellige Skrift ikke et oprindeligt ondt væsen, ei heller en ond Magt eller Idee, men en falden Engel; og der gives saaledes en personlig Djævel. Men at gjøre sig klart, med hvilke Midler og under hvilke Forhold han virker, er umuligt, estersom den hellige Skrift ikke meddeler os saa meget, at vi kunne danne os nogen bestemt Forestilling derom. Mange ere de Navne, hvormed Herren og Apostlene betegne Djævelen for at vise, hvorledes det onde er hans Lyst og hans

Væsen: Fristeren (Matth. 4, 3), Fjenden (Matth. 13, 39), Manddraber og Logvens Fader (Joh. 8, 44), denne Verdens Fyrste (Joh. 14, 30), denne Verdens Gud (2 Cor. 4, 4), han som har Dødens Vælde (Hebr. 2, 14), Fyrsten som har Magt i Lusten og er virksom i Vanthroens Børn (Eph. 2, 2), den gamle Slange (Aab. 12, 9).

Anm. 2. Djævelbesættelser findes ofte omtalte i det n. T. ikke blot aandeligt, men ogsaa legemligt, og i sidste Tilfælde medføre de da en eller anden legemlig Sygdom. Om der end i Hexeprocesserne (fra det 15de heelt ind i det 18de Aarh.) har været forfærdelig megen Overtro, saa kan dog en saadan Besættelse nu — ogsaa legemligt — ingenlunde benægtes som umulig.

B. Opholdelsen.

§ 43.

Joh. 5, 17. Jesus svarede dem: min Fader arbeider indtil nu, ogsaa jeg arbeider.

Hebr. 1, 3. Han bærer alle Ting ved sin Kraftes Ord.

Ps. 119, 89—91. Til evig Tid o Herre! staaer Dit Ord fast i Himmelnen. Fra Slægt til Slægt varer Din Trofasthed; Du grundfæstede Jordens, og den bestod. Som Vidne om Dine Domme bestaae de (Himmelnen og Jordens) denne Dag.

1 Mos. 8, 22. Saalænge Jordnen bliver endnu, skal Sæb og Høst, Kuld og Hede, Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke aflade.

Ps. 145, 13, 15—16. Dit Rige er et Rige i al Evighed, og Dit Herredømme varer igjennem alle Slægter. Alles Dine vogte paa Dig, og Du giver dem deres Spise i rette Tid. Du oplader Din Haand og mætter Alt det, som lever, med hvad de ønske.

Ef. 49, 15—16. Kan og en Kvinde glemme sit

diende Barn, at hun ikke forbarmer sig over sit Livs Søn? ja! om Nogen af dem kan glemme dem, da vil jeg, jeg dog ikke glemme dig. See jeg tegnede dig paa begge Hænder.

Æigesom Gud Fader skabte alle Ting af Kjærlighed, saaledes beviser han ogsaa sin Kjærlighed og Trofasthed deri, at han **opholder** sin Skabning, det Mindste med det Største; det vil sige, han sørger for den og bevarer den, at den ikke skal gaae tilgrunde, og dette gjør han ved sit Almagts Ord eller, som det nye Testament siger, ved Sonnen (§ 27 Ann. 1). Slap han Skabningen ikun et Dieblik, da vilde den ikke kunne bestaae.

Ann. Hvad der i daglig Tale saa ofte kaldes det **Naturlige**, fordi det er det **Sædvanlige**, er dog Intet andet end Fortættelsen af Guds underfulde Gjerning i sin Skabning; paa det første store Grundunder, Skabelsesunderet, hvile alle de bestandige Undere, der foregaae i den hele Natur, idet Gud opholder, hvad han har skabt.

§ 44.

Pf. 73. 24. Efter Dit Raad leder Du mig.

Eph. 1, 9—10. Den velbehagelige Raadslutning satte han forud hos sig selv, at oprette en Huusholdning i Tidernes Hylde, for at samle Alt under eet Hoved i Christus, baade det, som er i Himmelene og paa Jorden, ubi ham.

Apg. 2, 23. Christus, da han efter Guds besluttede Raad og Forshn var given hen, toge I og korsfæstede ved ugadelige Hænder og ihjel-sloge.

Eph. 1, 5. Han bestemte os forud formedest Jesum Christum til sønlig Udkaarelse hos sig selv efter sin Billies Velbehagelighed.

Luc. 12, 32. Frygt ikke du lille Hjord! thi det er Eders Fader behageligt at give Eder Riget.

Rom. 8, 28. Vi vide, at alle Ting tjene dem til Gode, som elsker Gud, dem, som efter hans Beslutning ere kaldte.

Ez. 54. 10. Øjergene skulle vel vige, og Hjiene bevæges, men min Misundhed skal ikke vige fra dig, og min Freds Vagt ikke røkkes, sagde Herren din Forbarmer.

Men til det at opholde Skabningen hører ogsaa at styre og lede (Guds Forsyn) den saaledes, at den kan naae til det af Skaberen satte Maal; og efterat Synden med sin Fordervelse har udbredt sig over den hele Skabning, saa er Gud Faders Formaal med denne Intet andet end dette, at udløse sin Skabning af den Syndens og Dødens Trældom, hvorunder den sukker i Smerte. Derfor er det egentlige Midtpunkt i Faderens Forsynsstyrke Hengivelsen af Sonnen, som ved sin Død og Opstandelse overvandt Syndens og Dødens Magt; og i alle sine Førelser og Tilskilser vil han fun dette Ene med Menneskene; drage til Sonnen. Men den fulde Seir og den fuldkomne Udlossning af Forkrænkeligheden venter indtil Sonnens Ojenkomst ved Dagenes Ende. — da skal den nye Jord og Himmel fremgaae i forklaret Herlighed.

§ 45.

Rom. 8, 20. Skabningen er underlagt Forfængelighed (ikke med sin Billie men efter hans, som lagde den under), dog i det Haab, at Skabningen selv skal og blive frigjort fra Forkrænkelighedens Trældom til Guds Børns herlige Frihed.

Joh. 5, 24. Sandelig sandelig siger jeg Eder: Hvo, som hører mine Ord og troer den, som mig udsendte, har et evigt Liv og kommer ikke til Dommen, men er gaaet over fra Døden til Livet.

Rom. 2, 8. Dem, som ere gjenstridige og ikke

lyde Sandhed, men adlyde Uretfærdighed, skal vorde Ugunft og Brede.

Og dette Formaal, den fuldkomne Udløsning af Guds og Dødens Magt, har Gud Fader for sin Styrrelse haade med den bevidstløse Skabning, hele Naturen, og med Mennesket. Men medens Naturen endnu i denne nærværende Tilstand ikke kjender Forløsningens Hærlighed, men kun sukker og længes derefter, saa har derimod Mennesket i Troen allerede det evige Liv; men atter — medens Naturen ved Faderens Styrrelse sikret føres til Fuldestands Maal, saa kan derimod Mennesket ved sin Frihed arbeide imod den faberlige Styrrelse og gjøre sin Billie gjældende i Gjenstridighed mod Faderens Billie. Her opstader altsaa Spørsgsmalet om Forholdet mellem Gud Fader Almægtiges Billie og den menneskelige Frihed. Paa den ene Side kan det nu vistnok siges, at den menneskelige Frihed er ligesom en Indskräning i den guddommelige Almagt, men paa den anden Side er det saa langt fra, at Friheden indskräner Almagten, at den meget mere forherliger denne; thi ligesom den Konge, der giver sine Undersætter Friheden og dog styrer og leder dem efter sin Billie, uimodsigelig har større Magt end den Thran, hvis Folk er Trælle, saaledes ogsaa med Gud og Menneskene. Men dette bliver ligesom Indskräningen, at Mennesket ved sin Frihed kan vælge det Onde og dermed forhindre sig selv i at naae det Maal, som Faderen i sin Viisdom og Kjærlighed har sat for det.

Anm. Ethvert Forsøg til Løsning af dette Spørsgsmaal om Forholdet mellem Almagt og Frihed, som enten benægter Guds Almagt, eller benægter den menneskelige Frihed, eller lader Gud kun gjøre Noget og Mennesket Noget, saa at Ingen af dem kommer til sin fulde Ret. — er falsk. Viselig er dette Forhold en uløselig Hemmelighed for den menneskelige Tanke; thi baade Guds Almagt og Menneskets Frihed skulle paa en gang fastholdes. Kun kunne vi ligesom spore Beien, ad hvilken Løsning man ikke, ved at erindre, at Mennesket er stukt i Guds

Billedet, og at dersor den menneskelige Friheds Selvbestemmelse kun bliver til sand Frihed ved at bestemme sig efter Guds Billie; naar altsaa Gud i sin Almagt og Mennesket med sin frie Billie ville det Ene og Samme, da forherliges hün ved denne (§ 31 Anm. 1).

§ 46.

Rom. 5, 12 anført § 33. Side 36.

Rom. 1, 28. Ligesom de ikke holdt for godt at have Guds Kundskab, saa gav Gud dem hen i et Sind, som duer Intet. Inv. B. 18—32.

1 Sam. 2, 7. Herren er den, som gjør fattig og riig, som nedtrykker og opbøier.

Amos 3, 6. Mon der kan være en Ulykke i en Stad, og Herren har ikke gjort den?

1 Mos. 50, 19—20. Joseph sagde til dem: frøgter ikke; thi mon jeg være i Guds Sted? Og I tænkte Ondt imod mig; Gud tænkte at vende det til Gode, for at gjøre det, som sees paa denne Dag, at holde meget Folk ved Live.

Rom. 2, 4—5. Foragter du Guds Godheds og Taalmodigheds og Langmodigheds Rigdom og veed ikke, at Guds Godhed leder dig til Omvendelse? Men efter din Haardhed og dit ubodfærdige Hjerte samler du dig selv Bredes paa Bredens og Guds retfærdige Doms Åbenhærelses Dag.

Hebr. 10, 30—31. Vi kjende den, som har sagt: mig hører Hæven til, jeg vil betale, siger Herren; og atter: Herren skal dømme sit Folk. Det er forfærdeligt at falde i den levende Guds Hænder.

Aab. 21, 8, § 36. Side 41.

Men hvorledes kan da den hellige Gud tillade det Onde? thi her er det, at Mennesket ved sin Selvbestemmelse er i stand til at modarbeide Guds Forsyns Styrrelse og nedbrhede, hvad han vil opbygge. Det maa da mærkes,

at det, at Gud kan forudsee, hvad Mennesket vil gjøre, ikke er nogen Indskænkning i den menneskelige Frihed, om end det kunde shnes saa; saaledes kunde Gud visselig forudsee at det onde vilde komme ind i Verden, men som Fader for det frie Menneske vilde han ikke forhindre det; og saaledes var det ved Mennesket, at Synden kom. Efterat da det onde har faaet Indgang og bestaaer i Verden, da viser Faderens Forsynsstyrelse sig deri, at han uagtet Menneskets Ugudelighed dog søger at føre sin Billie igennem. Han straffer Synd med Synd, for der ved at vække Længsel efter Frelse; og endeligt det ikke er Gud, men Mennesket selv, som ved sin Synd har bragt den hele Skade af Nød og Elendighed ind i Verden (§ 36 Anm. 2), saa tager dog den Almægtige Alt dette i sin Faderhaand og ubdeles deraf til Enhver, ester som han vil, for saaledes at føre det frem med sin Skabning, som han i sin Faderkjærlighed vil. Mennesket tænker det onde imod Gud og imod sig selv, men Gud veed at vende det til det Gode; men dog — saavist som det almægtige Forsyn ogsaa er den hellige og retfærdige Gud, saavist kan ogsaa hans Kjærligheds Styrelse vendes til Bredens Domme; og om end Hensigten med hans Bredes Domme ogsaa er at optugte og opdrage, saa falder dog den Gjenstridige under Dommen. Saaledes er Faderens Forsynsstyrelse i al Missundhed og Langmodighed, men naar Langmodigheden hører op, da kommer Dommen; og dette gientager sig mange Gange under Tidernes Løb saavel i det enkelte Menneskes Liv som i Folkenes Historie, indtil den sidste Dom ved Dagenes Ende skal holdes over al Skabningen, — og da skal Alt, som er af det onde, nedstyrtes til Helvede.

Anm. 1. Ordet til Josephs Brødre kan saaledes anvendes dagligt paa hvert Menneskes Liv; men sin fuldigste Anvendelse fandt det paa Forholdet mellem Christus og den vantrœe Slægt, som ihjellog ham.

Anm. 2. Naar det hedder, at ikke en Spurv falder til Jorden uden det er Guds Billie (Matth. 10, 29—30), da maa deraf ikke sluttet, at Alt hvad der skeer, er Guds Billie; thi aldrig kan en Synd undskyldes ellers forsvarer ved at skyde sig ind under Forsynets Styrelse.

Anm. 3. Medens det gamle Testamente paa mange Steder fastholder, at enhver Ulykke, som rammer et Menneske, er en Straf for en vis bestemt Synd, — hvorfaf Folgen ogsaa blev den megen Klagen (jvf. Jobs Bog) over, at det gaaret de Ugudelige godt paa Jorden, medens de Fromme stedse have Modgang —, saa sees fra det nye Testaments Standpunkt alle saadanne timelige Ulykker vel som Straffedomme, der hvile over Slægten for dens Synders Skyld, men ogsaa som Kjærlighedens Optugtelser fra Herren, der skyter og leder alle Ting. Hvad der saaledes menneskeligt talt faldes Modgang, bliver da for Troen Modgang og omvendt. (Jvf. Luc. 13, 1—9. Joh. 9. Hebr. 12, 1—11).

§ 47.

Joh. 14, 1—2. Eders Hjerte forsværdes ikke; troer paa Gud og troer paa mig. I min Faders Huus ere mange Boliger; men versom det ikke saa var, hande jeg sagt Eder det; jeg gaaer bort at berede Eder Sted.

Matth. 6, 31—32. I skulle ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi øde? eller: hvad skulle vi driske? eller: hvormed skulle vi klæde os? Efter Alt saadant føge Hedningene; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle piisse Ting behov.

Apg. 21, 14. Men der han ikke vilde lade sig overtale, bleve vi stille og sagde: flee Herrens Billie! jvf. Jas. 4, 13—15.

1 Petr. 5, 7. Raster al Eders Sorg paa ham; thi han har Omhu for Eder.

Jas. 1, 6—8. Den, som tvivler, er ligesom en Havsbølge, der røres og drives af Veiret. Ikke tænke det Menneske, at han skal sage

Noget af Heren; en tversindet Mand er han, ustadig i alle sine Veie.

Phl. 4, 11—13. Jeg har lært at næs med det, jeg har. Jeg forstaaer baade at være fornædret, og jeg forstaaer at have Overflod; i Alt og Hvert er jeg vel erfaren, baade i at mættes og at hungre, baade i at have Overflod og at flettes. Jeg formager Alt i Christo, som gjør mig stærk.

Rom. 8, 38—39. Jeg er vis paa, at hverken Død, ei heller Liv, ei heller Engle, ei heller Kyrstendømmer, ei heller Magter, ei heller det Mærværede, ei heller det Tilkommede, ei heller det Høje, ei heller det Dybe, ei heller nogen anden Skabning skal kunne skille os fra Guds Kjærlighed i Christo Jesu vor Herre.

Forsynstroen faaer da først sin Sandhed og sin Kraft fra Troen paa Christus. Kun den Troende, som i Christus lever i Barneforhold med Gud Fader, kan med Sandhed lægge Alt i hans Faderhaand, og tør med Sandhed troe, at Alt, hvad der steer med ham, er Faderens Willie og derfor til hans egen Frelse, — og akene denne Fortrostring er ifstand til at give Fred og Tåalmodighed og Fasthed under Livets mangfoldige Omverlinger. Men derimod — enhver Forsynstro, som ikke hviler i Christustroen og altsaa heller ikke i et sandt Barneforhold til Gud Fader, er uden Kraft og uden Fred og derfor mangengang fun paa Læberne uden at være i Hjertet, eller mangengang ledsgaget af Klage og Gaaen i Rette med Gud; og enten maa da et Menneske i Meget give sig ind under det såkalde Tilfælde eller paa thykst Viis bøje sig under den jernhaarde Skæbne. Kun for den sande Tro paa Frelseren og Faderen løse sig alle Livets tilsyneladende Modsigelser baade med Hensyn til Guds Almagt og Guds Retfærdighed; kun i Jesu Navn gives der en sand Forsynstro.

Unn. Den kristelige Forsynstro hæmmer ikke det jordiske Arbeide; tvertimod den giver Lysten dertil og lægger Velighed i det, og den borttager al den Klagen og Bekymring og Begjærlighed, som mangengang ledsager et Menneskes daglige Gjerning. 2 Thes. 3, 10—12.

Tredie Affnit.

Jesus Christus.

§ 48.

Jeg troer paa Jesus Christus, Guds eenbaarne Son, vor Herre, som er undfangen af den Helligaand, født af Jomfru Maria, priint under Pontius Pilatus, korsfæstet, død og begraven, nedfaren til Helvede, paa tredie Dag igjen opstanden fra de Døde, opfarende til Himmels, siddende ved Gud Faders, den Almægtiges, høire Haand, derfra han skal komme at dømme Levende og Døde.

Det er: Jeg troer, at Jesus Christus, sand Gud, født af Faderen i Evighed, og tillige sandt Menneske, født af Jomfru Maria, er min Herre, som har gjenløst mig fortabte og fordomte Menneske, erhvervet og vundet mig fra alle Synder, fra Døden og Djævelens Magt, ikke med Guld eller Sølv, men med sit hellige dypbare Blod og med sin uskyldige Lidelse og Død; paa det jeg skal være hans Egen, og i hans Rige leve under ham og tjene ham i evig Retfærdighed, Uskyldighed og Salighed; ligesom han er opstanden fra Døden, lever og regjerer i Evighed. Det er visselig sandt.

I. Jesu Christi Person.

§ 49.

Joh. 1, 18 anført § 6. Side 9.

Hebr. 1, 5 (Ps. 2, 7) anført § 9. Side 15.

Joh. 10, 30. Jeg og Faderen, vi ere eet.

Hebr. 1, 3. Han er hans Hærligheds Glands og hans Værens udtrykte Villede.

Joh. 1, 1—2. I Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Det var i Begyndelsen hos Gud.

Jesns Christus er den mesteståblevne Guds eenbaerne Søn, som fra Evighed af var sand Gud med Faderen og Vandten. I Navnet Sønnen ligger hans Forhold til Faderen udtalt, at han er født af Faderen; men han er født fra Evighed af og derfor eet med Faderen (§ 9). Og han er Gud Faders eenbaerne Søn, thi han alene er hans udtrykte Villede. Sønnen i denne hans formenneskelige Tilværelse kaldes af Johannes Ordet (Logos); jvf. § 8 Anm. 2 og § 27 Anm. 1.

Anm. Navnet vor Herre, som sædvanligt bruges om Gud ganske i Almindelighed, tillegges i Trosbekendelsen Christus, og ogsaa herved hentydes til, at han er Gud fra Evighed af.

§ 50.

Eph. 1, 3—4. Lovet være Gud og vor Herres Jesu Christi Fader, som velsignede os med al aandelig Velsignelse i det Himmelske i Christo, ligesom han udvalgte os i ham, før Verdens Grundbold blev lagt, at vi skulde være hellige og ustraffelige for hans Næshn i Ejærighed.

1 Mos. 3, 15. Herren sagde til Slangen: Jeg vil sætte Fjendskab mellem dig og Kvinden, mellem din Sæd og hendes Sæd; han skal knuse dit Hoved, men du skal stikke ham i Hælen.

1 Mos. 9, 26—27. Noah sagde: Lovet være Herren, Sems Gudl og Canaan skal være hans Ejener. Gud gjøre Japhet stor og lade ham boe i Sems Telte.

Men da Gud Fader fra Evighed af havde fattet Raadslutningen at sende sin Søn til Verden, saa aabenbarede han denne sin Raadslutning til Frelse for Mennescene, efter at de havde synet, og forsatte dem i sin Søn en Frelser fra Syndens og Dødens og Djævelens Magt. „Kvindens Sæd skal knuse Slangens Hoved“ er den første store Forjættelse, som ligger til Grund for alle senere (det saakaldte Protevangelium o: første Evangelium), den Forjættelse, som blev bevaret i de Troendes Hjerter lige til Noah og hans Efterkommere, indtil Herren da blandt alle Jordens Folk udvalger sig et Ejendomsfolk, for i dette at lade Forjættelserne udvikle sig, indtil Tidens Tylde kom.

Anm. Israels Folk er Forjættelsens Folk, og hvad Gud aabenbarede dette om sin Raadslutning til Frelse, var i Hedningefolkene kun tilstede som en dunkel Ahnelse (de Visse fra Østerland Matth. 2, 1—11). Hedningene overlader Gud til deres egne Veie (Apg. 14, 16), men derved hereder han gjennem dem Mennesket for Frelsen, medens han i Israel bereder Frelsen for Mennesket.

§ 51.

1 Mos. 12, 1—3. Herren sagde til Abraham: Gå ud fra dit Land og fra din Slægt og fra din Faders Huus til det Land, som jeg vil vise dig. Og jeg vil gjøre dig til et stort Folk... Og jeg vil velsigne dem, som velsigne dig, og dem, som forbærde dig, vil jeg forbære; og i dig skulle velsignes alle Slægter paa Jordens.

2 Sam. 7, 12—13. 16. Naar dine Dage ere omme og du hviler hos dine Fædre, da vil jeg opriese din Sæd efter dig, og jeg vil grundfæste hans

Rige; han skal býgge et Huus for mit Navn, og jeg vil grundfæste hans Riges Throne evindelig. Fast skal dit Huus vorde og dit Rige til evig Tid, din Throne skal blive befæstet evindelig.

1 Petr. 1, 10—11. Om denne Frelse have Propheterne grædsket og randsaget, hvilke have spaaet om den Raade, Eder skulde vederfares; idet de randsagede, til hvilken ellers hvordan en Tid Christi Land, som var i dem, henviste, da den forud vidnede om Christi Videlser og den derpaa følgende Herlighed.

Førjættelserne i den gamle Pagt udbille sig fra det mere Almindelige til at blive mere og mere bestemte, og Kredsen bliver steds snevrere med Hensyn til den Slægt, i hvilken Frelseren skal fødes. Der kan i denne Udvikling adskilles tre Perioder: 1) fra Abraham til David; her gaaer Førjættelsen, som gjentages væsentlig i samme Form, i Aar gjennem Isaak og Jacob til Juda Stamme; Frelseren, der skal fødes af en Kvinde indenfor denne Stamme, skal som Løven fra Juda og som Stjernen af Jacob bringe Belsignelse til alle Folk paa Jordens. 2) Den davidske Tid, David og Salomon; i denne Periode fremtræder den forættede Frelser som Messias (Herrens Salvede), Kongen ved Guds Høire, hvis Rige er evigt og uden Grænser, overvinder alle Fjender og bringer Retfærdighed, Fred og Glæde; men i Davids Psalmer henvises tillige bestemt til Messias's Forhold til Gud Fader, ligesom ogsaa hans Lidelse, hvortil der allerede i Prot-evangeliet var henthædt, fremstilles med vidunderligt bestemte Træk. 3) Endelig følger da den hele prophetiske Tid lige indtil Malachias; men medens de Eldste blandt Propheterne fornemmelig prædike Omvendelse og Dom fra Herren, og saaledes ved at berede Folkeets Hjertet kun ligesom paa anden Haand pege hen til Messias, saa varsle derimod de senere Propheter paa mangfoldige

Maader bestandigt mere klart og levende om den forættede Messias, og det baade om hans Person og hans Gjerning og det Rige, han skal stiftre.

Anm. 1. Der henvises her til de vigtigste messiaanske Steder i det gamle Testament i disse tre Perioder: 1) 1 Mos. 12, 1—3. 14, 18—20. 17, 1—22. 18, 18. 22, 16—18. 28, 13—15. 49, 9—10. 4 Mos. 24, 17. 5 Mos. 18, 15—18. 2) Ps. 2, 16. 22. 110. 1 Kong. 8, 41—43. 3) Es. 7, 14—16. 8, 14. 9, 6—7. 11, 1—10. Cap. 53 og hele Absnittr fra c. 40—66. Jerem. 23, 5—6. 33, 15—16. Dan. 2, 35—44. 7, 13—14. Joel 3, 1—5. 23—26. Amos 9, 11—15. Mich. 2, 12—13. 4, 1—8. 5, 1—5. Hag. 2, 6—9. Zach. 3, 8—10. 9, 9—11. 11, 7—14. 12, 10—14. 13, 7—9. Cap. 14. Mal. 3, 1—4. Cap. 4. (§ 8. Anm. 1).

Anm. 2. Førjættelsen til Abraham indeholder tre Stykker: det store Folk, Landet og saa den egentlige Hoved-førjættelse om Belsignelsen i hans Sæd. Men medens denne sidste lige indtil Davids Tid væsentlig kun udkives saaledes, at Slægten, hvori Frelseren skal fødes, nærmere bliver bestemt, saa lader Herren ved Joseph, Moses og Josua Familien blive til det store hellige Folk, som søger sin Bolig i det hellige Land; og da optages efter ved David den egentlige Messiasførjættelse og udkives saa mere og mere bestemt indtil de mindste Enkeltheder. Som et Eksempel paa, hvorledes Propheterne gaae i det Enkelte indtil de mindste Træk, kan ansøres Herrens Lidelseshistorie.

§ 52.

Hebr. 10, 1. Loven har ikke Skyggen af de tilkommende Goder og ikke Tingenes Billede selv.

Col. 2, 16—17. Ingen dømme Eder i Mab eller Driske eller i Henseende til Høitider eller Nymaaner eller Sabbater, hvilket er en Skygge af det, som skulde komme, men Legemet er Christi.

1 Cor. 10, 6. Disse Ting ere blevne forbilde for os.

Det Prophetiske i den gamle Papt er dog langtfra alene de enkelte bestemte messianske Udsagn; men den hele gamle Papt: Folkets Tilbliven, dets Udvikling og Herrens Førelser med det, de store Guds Mænd, som Herren opreiser, Folkets Gudstjeneste og Øffertjeneste — Alt er det en eneste stor Propheti om Messias og hans Rige; det er ligesom Skyggen, der varsler om Legemet, som kaster Skyggen foran sig. Ja selve Øvnen, som blev givet Aarhundrede efter Abrahams Udvælgelse, kommer ligesom de Eldste blandt Propheterne middelsbart til at vise hen til Christus, idet den skal overbevise Folket om dets Overtrædelser og dermed bane Veien for Frelsen.

Anm. 1. Det er ogsaa dette Syn for den gamle Papt — at betragte den som en eneste stor Propheti —, som det nye Testamente viser os, at Herren og Apostlene have haft; og deraf kunne vi forklare os mangen en Anvendelse i det n. T. af Ord fra det g. T., som ellers maatte synes at ligge fjern:

Anm. 2. Blandt saadanne enkelte Mænd, som i Særdeleshed fremtræde som forbilleder paa Messias, kan der nævnes: Melchisedek, Joseph, Moses, Josua, David, Salomon, Jonas; og forbilledet lader sig ofte i disse Mænds Historie glennemføre indtil Enkelheder. De hellige Embeder, Kongens, Øpperstepræstens og Prophetens, pege bestemt hen til Frelsersens Gjerning (§ 59. 61. 67. 75.). Og hvad der gjælder om de enkelte Mænd, gjælder ogsaa om det hele Folk, hvis Historie næppe vil mangle forbilleder paa nogen Udvikling i Christi Kirkes Historie, ligesom ogsaa det n. T. henviser en Mengde forskellige Træk fra Herrens Førelser med Israel. Jof. Joh. 3. 14. 1 Cor. 10. 1—12. Hebr. 3. 7—4. 11. 11. 4—12. 1.

Anm. 3. Det Prophetiske i det g. T. kommer endelig ogsaa frem i Gudstjenesten. Selve Templet er et Billedet paa det nye aandelige Tempel ved Messias, og fornemmeligt fremtræde Øffrene, og da atter blandt disse Baaskeoffret og Forsoningsoffret, som forbillede paa Messias's Frelsergjerning. Hebr. 8. 1—10. 18; jvf. Christi Gjerning § 69 Anm.

§ 53.

Luc. 3. 4—6. Det er hans Nøst, som raaber i Ørkenen: bereber Herrens Bei, gjører hans Stier jævne; hver Dal skal opfyldes, og hvert Bjerg og Høi skal nedtrække, og det Krumme skal gjøres lige, og de ujævne Veie skulle slættes; og alt Øjnd skal see Guds Frelse.

Gal. 4. 4. Der Tidens Fylde kom, udsendte Gud sin Søn, født af en Kvinde, født under Loven.

Joh. 1. 14. Ordet blev Øjnd og boede iblandt os, og vi saae hans Herlighed, en Herlighed som den Genbaarnes af Faderen, fuld af Maade og Sandhed.

Luc. 1. 35. Engelen sagde til Maria: den Helligaand skal komme over dig og den Høiestes Kraft skal overskygge dig; derfor skal ogsaa det Hellige, som skal fødes af dig, kaldes Guds Søn.

Luc. 2. 7. 21. Og Maria føgte sin Søn, den Førsteføchte, og sybte ham og lagde ham i en Krybbe; thi de havde ikke Rum i Herberget. Og der otte Dage vare fuldkommede, at Barnet skulde omskærtes, da blev hans Navn kaldet Jesus, som det var kaldet af Englen, før han blev undfangen i Moders Liv.

Joh. 20. 31. Dette er skrevet, at I skulle troe, at Jesus er den Christus, den Guds Søn, og at I, som troe, skulle have Livet i hans Navn.

Og da — da Alt var beredet, og for sidste Gang Nøsten havde raabt i Ørkenen — da kom Tidens Fylde. Ordet blev Øjnd og boede iblandt os, Guds Søn blev et Menneske som En af os, født af Tomfru Maria, men und-

fangen ved den Helligaand. Hans Navn blev kaldet **Jesu**, og Jesus var **Christus**.

Anm. 1. Udtrykket **Tidens Fylde** (Gal. 4, 4; Eph. 1, 10) betegner, at Tiden var fuldkommen til, at Jesus skulle fødes; Alt var beredet. I Israel havde Gud beredet Veien for Frelsen (§ 50—52), ligesom der ogsaa blandt Isærerne paa hinne Tid var en levende Forventning om Christi Komme (Luc. 2, 22—38; Joh. 1, 19—28). Fremdeles i Hedningeverdenen var det Tidens Fylde; thi Alt, hvortil den menneskelige Aaland ved egen Kraft kan komme, var der blevet naaet; Viisdommen og alle menneskelige Kunster var hos Grækene og Rømerne komne til deres Fuldkomst; men dog funde Intet af Alt dette tilfredsstille det menneskelige Hjerte (§ 3 Anm. 3). Derfor var Tidstanden blandt Hedningene ved Christi Komme saaledes, at Nogle ganske hardte og svigter at finde Sandheden og vare hensynske i fuldstændig Eigelighed (Joh. 18, 38); Andre havde hengivet sig til de skindigste Laster (Rom. 1, 18—32); men saa var der ogsaa Andre, som længelselsuld forventede Noget nyt og bedre, en Længsel som havde fundet Noering ved at komme i Betræng med de over hele Verden omspredte Isærer. (Matth. 27, 19; Apg. 10; de mangfoldige Propheter; Matth. 2, 1—12). Hermed stemmer ogsaa hvad der fortelles i Apg. 17, 14—34 om Gudsdyrkelsen i Athen; Sammenblandingen af alle de forskelligste Religioner vidnede om, at man intetsteds funde finde Hvile, men Altteret for den ukendte Gud vidnede tillige om en hemmelig Længsel efter Noget nyt. En særegen Styrelse var det endelig, at paa Christi Tid det latiniske og græske Sprog forstodes næsten over den hele da bekjendte Verden, som for største Delen var underlagt Keiseren i Rom.

Anm. 2. I Bekjendelsens Ord: undfangen af den Helligaand, født af Jomfru Maria er der som i een Sum indsluttet Alt, hvad den hellige Skrift beretter om Herrrens undersulde Fødsel. Om Christi Fødsel og Barndom jvf. Matth. 1—2 og Luc. 1—2.

Anm. 3. Den jødiske Vantro bestaaer ikke i at nægte, at Jesus har levet her paa Jorden; thi herom haves der; saet blot fra et almindeligt menneskeligt Standpunkt, altfor flere historiske Vidnesbyrd til, at det kan benægtes (foruden den hellige Skrift ogsaa den jødiske historiekskrivere Flavius Josephus, som levede samtidig med Christus). Men denne er Vantroen: at nægte, at Jesus er Christus: den af Gud forråttede

Messias. Jvf. Joh. 10, 24—25. 19, 7. 21. Apg. 2, 36. 1 Joh. 4, 1—6. (§ 7 Anm. 3).

Anm. 4. At Christus er undfangen af den Helligaand: han har ingen menneskelig Fader, Gud alene er hans Fader (Luc. 1, 31—35. Matth. 1, 20. 25.) — opviser den Paastand, der blev fremsat af et Parti i det 16de Aarhundrede, Socinianerne, som nægtede Christi Guddom (og dermed ogsaa Christenigheden). De mente nemlig, at Jesus i sin Daab var opryklet i Himmelnen og da først paa en særegen Maade var blevet udrustet med Guds Aands Kraft. Paa denne Maade bliver Christi Daabs Betydning overvurderet, og hans underfulde Fødsel fornægget. I Daaben kom Aanden synligt over Christus, og Faderens Røst blev hørt; dens Betydning er — for Christus at være en høitidelig Indvielse til hans Gjerning og en Fuldkommelse af Alt, hvad Det er, og — for Johannes bliver den Vidnesbyrd om, at Jesus er Christus den Guds Søn (Joh. 1, 29—34). Men at Marias Barn er Guds Søn, dette betegnes netop derved, at det er undfangen af den Helligaand.

§ 54.

1 Joh. 4, 9 anført § 9 Side 15.

Phil. 2, 6—8. Christus Jesus, da han var i Guds Skikkelse, holdt det ikke for et Nov at være Gud liig; men han forringede sig selv, idet han tog en Ejernes Skikkelse paa og blev Mennesker liig; og da han var funden i Skikkelse som et Menneske, fornedrede han sig selv, saa han blev lydig inbtil Øøben, ja Korssets Øøb.

Joh. 17, 5. Herliggør Du mig og nu Fader! hos Dig med den Herlighed, som jeg havde hos Dig, før Verden var.

Joh. 15, 13. Ingen har større Kjærlighed end venne, at En sætter sit Liv til for sine Venner.

Det Under, at Guds Søn blev Menneske, at Ordet blev Kjøb (Incarnation), — er den anden, den nye Slæbelses Under. Da Slæbningen var falben fra den levende hellige Gud i Syndens og Øøbens Trældom uden Kraft

til selv at befrie sig, maatte et nyt guddommeligt Liv fødes ind i Menneskeslægten. Og dette Nykabelsesunder er det store Bidneshyrd ligemeget om Gud Fader Almægtiges Kjærlighed, at han vilde hengive sin Genbaerne, og om Sønnens Kjærlighed, at han vilde tilskætte det Hærlighedens Liv, han havde hos sin Fader, fornendre sig og blive Mennesker liig.

Anm. 1. Vel bruger Kristen ikke Udtrykket den nye, den anden Skabelse om den underfulde Gjerning, at Faderen sendte sin Søn til Verden i syndigt Kjøds Lignelse (Rom. 8, 3); men den fører dog selv hen til dette Udtryk ved at kalde Christus den anden Adam (1. Cor. 15, 45. 47. Rom. 5, 14—21.). Ligesom ethvert Under, der ved Verdens Opholdelse står i Naturens Nige, hvilket på det første store Skabelsesunder, saaledes har ogsaa ethvert Gjensættelsens Under, som ved Guds Naade står i Menneskernes Hjertet; til sin Forudsetting det mægtige Under, at Guds Søn blev Menneske.

Anm. 2. Men ikke mindre usædlig for al menneskelig Tanke end Faderens Nykabelse — er Sønnens Fornedrelse. Det var en Kjærlighedens Fornedrelse, at Guds Søn tillatte Hærligheden hos sin Fader, at han lod sig føde til Verden af en Kvinde, at han tog en ringe Ejekters Skikkelse paa sig, og at han blev lydig indtil Øden, ja indtil Korsets den forimoderlige Ød. For Vantroen er det dersor lige forargeligt, at Jesus Christus er Guds Søn, og at han er det ringe foragtede lidende Menneske.

S. 55.

Joh. 10, 30 anført § 49 Side 58.

Joh. 14, 9—10. Jesus siger til Philip: Hvo mig har seet, har seet Faderen; hvorledes siger du da: viis os Faderen? Troer du ikke, at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig?

Joh. 5, 23. Alle skulle være Sønnen, ligesom de være Faderen; Hvo, som ikke være Sønnen, værer ikke Faderen, som ham udsendte.

Joh. 8, 40. I søger at slæge mig ihjel, et Menneske, der har sagt Eder Sandheden.

1 Tim. 2, 5—6. Der er een Gud og een Midler mellem Gud og Menneskene, det Menneske Christus Jesus, som gav sig selv til en Gjenlysnings Betaling for Alle.

Jesus Christus er sandt Gud og sandt Menneske, det sande Gudmenneske; og dette maatte han være som Midler og Mellemmand mellem Gud og Mennesker. Sandt Menneske maatte han være, thi ellers kunde han ikke bære den menneskelige Synd og lide menneskelig Straf, ikke gaae i Menneskers Sted; og sandt Gud maatte han være, thi ellers kunde han ikke bære den hele Verdens Synd og lide den hele Verdens Straf, ikke overvinde Syndens og Ødens Magt og ikke fåsone den hellige og retfærdige Gud.

Anm. 1. De to Navne, som hyppigst bruges om Christus, og hvorved han selv nævner sig, ere: Guds Søn og Menneskenes Søn; og — ogsaa heri ligger netop, at han baade er sandt Gud og sandt Menneske. Udtrykket Menneskenes Søn er første Gang brugt i Daniel 7, 13—14; Guds Søn besjender Christus øste sig selv at være (Joh. 9, 35—37. Matth. 26, 63—64).

Anm. 2. Det næste Spørgsmål, som efter Treenigheden blev Gjenstand for Strid i Kirken, var om Christi Person, hvorledes han paa eengang kunde være een gudmenneskelig Personlighed og dog have baade en guddommelig og en menneskelig Natur. Paa den ene Side fastholdt man Personens Enhed saa stærkt, at derved ingen af de to Naturen hverken den menneskelige eller den guddommelige kom til sin Ret (Monophysiterne); paa den anden Side lagde man saa stærkt Eftertryk paa de to Naturen, at Personens Enhed gik tabt (Diphysiterne eller Nestorianerne). Langvarige Stridigheder førtes herom, og Resultatet blev, at Kirken — paa en Kirkesamling i Chalcedon 451 — vedtog den Bestemmelse, at Jesus Christus, sandt Gud og sandt Menneske, er een gudmenneskelig Personlighed, uden at Naturen kunne hverken adskilles eller sammenblandes.

S. 56.

Luc. 1, 35 anført § 53 Side 63.

1 Petr. 2, 22. Han har ikke gjort Synd, der blev og ikke funden Svig i hans Mund.

Hebr. 4, 15. Vi have ikke en Øpperstepræst, som ei kan have Medlidenhed med vore Skrøbeligheder, men en saadan, som er forsøgt i alle Ting i lige Maade, dog uden Synd.

Matth. 3, 15. Jesus sagde til Johannes: tilsted det nu; thi saaledes bør det os at fuldkomme Alt, hvad Ret er.

Joh. 17, 4. Jeg har herliggjort Dig paa Jordens; jeg har fuldkommet den Gjerning, som Du har givet mig at gjøre.

2 Cor. 5, 21. Den, som ikke vidste af Synd, har han gjort til Synd for os, paa det vi i ham skulle vorde retfærdige for Gud.

Det sande Gudmenneske Jesus Christus er uden Synd, hellig fra Moders Liv. Han blev os Mennesker liig i alle Ting, kun uden Synd, og i sit Liv fuldkommede han derfor Alt, hvad Ret er, og gjorde i alle Ting sin himmelske Faders Willie. Skønt født af en syndig Kvinde er han dog undtagen fra den menneskelige Syndighed derved, at han er undsfangen af den Helligaand. Og kun som den Hellige og Syndfrie kunde han gjøre Fyldest for Andres Synd. (§ 70—71).

Anm. 1. I Herrens Ord: Hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd? — ligger Beviset for, at han er Guds Søn, og derfor er ogsaa hans Vidnesbyrd om sig selv Sandhed (Joh. 8, 13—14. Joh. 8, 46). Var det blot et Menneske, der havde talet saaledes, da vilde han netop derved have bevist sig selv at være en Bedrager; thi jo nærmere et Menneske kommer til at staae i Forhold til Gud, desto mere Synd vil han ogsaa bekjende, at der boer i ham. (Paulus: jeg er den største af alle Syndere 1 Tim. 1, 15). Han, som da kunde frikjende sig selv for enhver Synd, han maa enten være en Bedrager eller — Guds Søn.

Anm. 2. Christi Fristelse var en virkelig Fristelse og ikke blot et Skin; men at han kunde fristes, har sin Grund i, at han var et sandt Menneske. Hans Fristelse bestaaer i, at

Fristeren fremstiller for ham de forskellige falske Forventninger om Messias, som levede i Folket (Joh. 6, 26; Matth. 16, 1—4. Joh. 6, 30; Joh. 6, 15), og saa vil forsøre ham til at syddestgjøre disse kædelige Forventninger, istedetfor at blive lydig mod sin himmelske Fader, og vandre som den Fornedrede gjennem Lidelse og Død. Alene gjennem Fornedrelse kunde han blive Fræsler — og det var dette, Djævelen vilde forhindre; men ved sin fornedrede Skikkelse blev han netop til Forargelse for den vantoe Slægt.

§ 57.

Phil. 2, 6—8 anført § 54. Side 65.

Phil. 2, 9—11. Derfor har og Gud høit op højet ham og skjænket ham et Navn, som er over alt Navn, at i Jesu Navn skal hvært Kne bøje sig, deres i Himmelten og paa Jordens og under Jordens, og hver Tunge skal bekjende, at Jesus Christus er en Herre til Gud Faders Ere.

Luc. 24, 26. Burde det ikke Christum at lide bette og at indgaae til sin Herlighed?

Joh. 16, 28 anført § 9 Side 15.

Igjennem Fornedrelse gif Christus ind til Høihed, og derfor adskilles der imellem — hans Fornedrelsesstand, fra hans Fødsel indtil hans Opstandelse, og — hans Opstændelsesstand, som begynner med Opstandelsen og varer ved indtil Dagenes Ende, naar han efter Dommen underlægger Faderen alle Ting. Men baade i Fornedrelsen og i Opstændelsen er han det sande Gudmenneske, og saaledes er den menneskelige Natur medoptagen i Gud.

Anm. Christi Nedfart til Hades (Underverdenen, de Dødes Rige) kan henregnes baade til hans Opstændelsesstand (§ 66) og til hans Fornedrelsesstand (§ 68 Anm. 2).

II. Jesu Christi Gjerning.

§ 58.

Matth. 1, 21. Englens Ord til Joseph: Hun skal føde en Søn, og du skal kalde hans Navn

Jesus; thi han skal frelse sit Folk fra deres Synder.

Matth. 18, 11. Menneskenes Søn er kommen at frelse det, som var fortapt.

Apg. 4, 12. Der er ikke Frelse i nogen Anden; thi der er og ikke noget andet Navn under Himmelten givet iblandt Mennesker, ved hvilket vi skulle vorde frelste.

1 Tim. 1, 15. Det er en troværdig Tale og aldeles værd at annammes, at Christus Jesus kom til Verden at gjøre Syndere salige, iblandt hvilke jeg er den største.

Joh. 3, 16. Saa har Gud elsket Verden, at han har givet sin Søn den Enbaarne, at Verden, som troer paa ham, ikke skal fortaptes, men have et evigt Liv.

Jesus betyder Frelser, og derfor er med eet Ord al hans Gjerning at frelse. Han frelser os fra Syndens og Dødens og Djævelens Magt; og idet han saaledes befrier os fra Syndens Fordærvelse og fra den evige Fortabelse, fører han os tilbage til Samfundet med Gud Fader og tilskærer os det evige Liv, som er den evige Salighed. Frelsen og Maaden i Jesus Christus er som i een Sum det hele Evangeliums Indhold.

§ 59.

Apg. 2, 36. Derfor skal alt Israels Hus visseligen vide, at denne Jesum, hvem I forsætede, har Gud gjort baade til en Herre og Christum.

Men for at lære denne Jesu Frelsegjerning nærmere at hørende, søger vi til hans andet Navn: Christus (Messias). Dette betyder den Salvede, og det lærer os altsaa videre, at hans Gjerning er den Salvedes Gjerning; men hvem er da den Salvede? Herrens Salvede —

saaledes kaldtes i den gamle邦t baade Propheterne og Upperstepræsterne og Kongerne, og Jesu Christi Frelsegjerning bliver da baade en prophetisk, en upperstepræstelig og en kongelig Gjerning. Dette kaldes hans tredobbelte Embede.

Anm. En saadan Salvesle af Propheter, Upperstepræster og Konger omtales i det g. L. 2 Mos. 28, 41. 1 Sam. 9, 16—10, 1; 16, 1—13. 1 Keng. 19, 15—16.

§ 60.

Men det vilbe være en Misforståelse at opfatte Christi tredobbelte Embede saaledes, som om han var Propheten ikkun de tre Aar, han gik omkring paa Jordten og lært Folket, og Upperstepræsten ikkun i sin Lidelse og Død, og Kongen ikkun nu, han sidder ved Guds Høire. En saadan Abdisselse kan ikke gjøres, men i hver en Gjerning, han gjør, virker han baade som Propheten og Upperstepræsten og Kongen. Derimod kan det siges, at hans prophetiske Gjerning, sjøndt den ogsaa træder frem baade under hans Lidelse og i hans Ophøielse, dog fortrinsvis falder i hans Kjøds Dage; og paa samme Maade, at hans upperstepræstelige Gjerning fortrinsvis tilhører hans Lidelse og Død, hans kongelige Gjerning fortrinsvis hans Ophøielse, sjøndt han ogsaa virker som Upperstepræst baade, medens han gaaer frit omkring blandt Folket, og nu ved Faderens Høire, og sjøndt han ligeledes er Kongen selv i den dybeste Hornedelse.

1. Christi prophetiske Gjerning.

§ 61.

Apg. 3, 22—23. Moses sagde til Fædrene: en Prophet skal Herren Eders Gud opreise Eder af Eders Brødre ligesom mig; ham skulle I høre i Alt, hvad som helst han monne tale til Eder. Men

det skal skee, hver Sjæl, som ikke hører den Prophet, skal udrybdes af Folket. Inv. 5 Mos. 18, 15—18. Luc. 7, 16.

Joh. 1, 7—8. Johannes kom til et Vidnesbýrd, at han skulde vidne om Lyset, at Alle skulle troe ved ham. Han var ikke Lyset, men at han skulde vidne om Lyset.

Joh. 3, 28—29. Johannes siger: I ere selv mine Vidner, at jeg sagde: jeg er ikke den Christus, men at jeg er udsendt for ham. Den, som har Bruden, er Brudgommen, men Brudgommens Ven, som staær og hører, glæder sig meget over Brudgommens Møst.

Joh. 3, 31, 34. Den, som kommer ovenfra, er over Alle; den, som er af Jordens, er af Jordens og taler af Jordens; den, som kommer af Himmelnen, er over Alle.... Den, som Gud udsendte, taler Guds Ord; thi Gud giver ham Vandten over al Maade.

Col. 1, 19. I ham behagede det Faderen, at al Fylde skulde boe. Inv. 2, 3, 9.

Joh. 14, 6 anført § 9 Side 15.

Joh. 8, 12. Jesus sagde: Jeg er det Verdens Lys; Hvo, som følger mig, skal ikke vandre i Mørket, men have det Livsens Lys.

Joh. 8, 14. Jesus sagde: Om jeg end vidner om mig selv, er mit Vidnesbýrd sandt; thi jeg ved, hvorfra jeg kom, og hvor jeg gaaer hen; men I vide ikke, hvorfra jeg kommer, og hvor jeg gaaer hen.

Joh. 12, 49. Jeg har ikke talet af mig selv; men Faderen, som har udsendt mig, han har givet mig Befaling, hvad jeg skal sige, og hvad jeg skal tale.

Joh. 1, 17 anført § 6. Side 9,

En Prophet er en Lærer fra Gud, som forkynder det udvalgte Folk de Ting, der høre til Guds Rige, og idet han vidner baade om Guds Domme over Synden og om Guds Raadslutning til Frelse, varsler han derved tillige for Folket om det, som skal skee. Men medens der saaledes er en Lighed imellem Christus og de gamle Propheter, saa er der dog ogsaa en væsentlig Forskjell; thi Christus er ikke en Prophet iblandt mange andre, men han er Propheten; i ham har Prophetien naaet sin Fuldestandelse. De gamle Propheter, hvis Næffe sluttes med Johannes den Døber, varé beaandede af den Helligaand og talede, hvad Vandten gav dem at sige, men saaledes, at dog deres menneskelige Personlighed blev bevaret, ligesom ogsaa Vandten kom over dem til en Tid og efter forlod dem til en Tid, eftersom nyttigt var; Christus har derimod som den menneskeblevne Guds Søn, der er undfangen af den Helligaand, en gudmenneskelig Personlighed, og han har Vandten over al Maade. Og medens hine i al deres Tale maatte vise bort fra sig selv og hen til ham, som skulde komme, saa viser derimod Christus alene hen til sig selv. Han ikke blot vidner om Sandheden og Livet og Lyset, men han er selv Sandheden og Livet og Lyset; han er baade Propheten, der taler Guds Ord, og han er selv Ordet, som blev Kjød og boede iblandt os. Saaledes aflagde han Vidnesbýret om sig selv for Folket, og hans Vidnesbýrd var sandt, om end ikke Folket i Vantro tog det for gyldigt; og ligesom Gud Fader først i ham er aabenbaret i hele sin Fylde, saaledes er ogsaa i hans Ord aabenbaret os den hele faderlige Raadslutning til Raade og Frelse (§ 5—6).

Anm. 1. Naar Christus i det n. T. oftere omtales som "Propheten" (Joh. 1, 21, 6, 14), altsaa en bestemt Prophet, da figtes herved til Forståelsen i 5 Mos. 18, 15—18.

Anm. 2. Christus er Prophetiens Fuldestandelse, thi den fulde Aabenbarelse er stuet ved ham, og i ham er Alt be-

redet til Menneskenes Frelse; der skal derfor ikke efter ham opstaae flere Propheter, der er Intet mere at aabenbare eller at forberede i Guds Riges Huusholdning. Naar der da ikke destomindre i den første Menighed tales om Propheter og om Prophetiens Gave (1 Cor. 12. 10. 28. Eph. 4. 11), da hører dette til de saakaldte Vandens overordentlige Maadegaver, der skjænkedes den første Menighed, af den Vand, som uddeler sine Gaver til Enhver og til enhver Lid, eftersom nyttigt er; og hvad disse Propheter talede, var deels kun til Menighedens Opbyggelse i Almindelighed (1 Cor. 14. 3), deels en Forudsigelse af enkelte Begivenheder, som i den nærmeste Fremtid skulle komme over Menigheden. (Apg. 11. 28. 21. 10—15).

§ 62.

Luc. 24, 19. Jesus af Nazareth var en Prophet, mægtig i Gjerning og Ord for Gud og alt Folket.

Matth. 11, 4—5. Jesus sagde: Gaaer hen og forkynder Johannes de Ting, som I høre og see; Blinde see, og Halte gaae, Spedbalske renses, og Ørre høre, Ørre staae op, og Evangelium præbiles for de Fattige.

Joh. 2, 11. Denne Begyndelse paa sine Tegn gjorde Jesus i Cana ubi Gallilea og aabenbare sin Hærlighed; og hans Disciple troede paa ham.

Joh. 14, 11. Troer mig, at jeg er i Faberen, og Faberen er i mig; men ville I ikke, saa troer mig dog for disse Gjerningers Skylb.

Matth. 13, 57—58. Jesus sagde til dem: En Prophet er ikke foragtet uben i sit Fædreland og i sit Huus. Og han gjorde der ikke mange kraftige Gjerninger formedelst deres Vantro.

Christus ledsager sin Prædiken med underfulde Gjerninger, for at Menneskene, om de ikke vilde troe paa hans Ord, dog skulde troe paa ham for hans Gjerningers Skylb. Saaledes er Hensigten med alle Christi Under-

gjerninger at aabenbare Guds Hærlighed og at føre Menneskene til Troen; de ere Vidnesbyrd ligemeget om hans Almægt og om hans Kjærlighed. Men hvor han møder Hjerter, der ikke ere modtagelige for Troen, der gjør han heller ikke Undergjerninger; det udvortes Under og den legemlige Hælbredeelse ere bestandigt kun Midler, hvorved han søger at drage Menneskets Hjerte til sig.

Anm. Forholdet imellem den indre og den ydre Side af Underet fremtræder klart i Bespisningsunderet og den derefter følgende Tale; Joh. 6.

§ 63.

Joh. 14, 29. Nu har jeg sagt Eder det, før det skeer, at naar det er skeet, I da skulle troe. Jvs. Matth. 24, 25.

I Christi Prædiken forekomme ligesom hos de gamle Propheter mange Forudsigelser om de Ting, der skulle skee i Guds Rige. Hans Forudsigelser angaae deels Apostlene, deels hans eget Liv paa Jordnen og hans Død og Opstandelse, deels hans Riges Udvilling indtil hans Gjenkomst ved Dagenes Ende. Idet han varsler om Dommens Dag, stiller han som Forbillede paa denne den Guds Dom, der skulde gaae over Israels Folk, fordi det forskjød Frelsen fra Gud.

Anm. Christi Prophetier — jvs. de prophetiske Taler i Matth. 24—25 og Luc. 17, 20—37. E. 21, hvori det ofte er vanskelligt at adskille Jerusalems Ødeleggelse fra den sidste endelige Dom, — have netop dette tilfældes med mange Prophetier i det g. T., at de ere uden nogen bestemt Tidsangivelse; de funne derfor siges ligesom at opfyldes flere Gange, først i det Mindre og kun i enkelte Træk, indtil de saa ved Dagenes Ende skulle faae deres fulde Opfyldelse. (Ex. fra g. T. Joel 3, 1—5, jvs. Apg. 2, 16—21).

§ 64.

Matth. 11, 29. Jesus sagde: Taget mit Nag paa Eder og lærer af mig, thi jeg er sagtmødig og

hdmhg af Hjertet; saa skulle I finde Hvile for Eders Sjæle.

Hebr. 12, 1—2. Lader os aflægge al Værde og Shnden, som lettelig forrasker os, og med Standsaftighed gjennemløbe den os anviste Vane; idet vi see hen til Troens Begynder og Fuldkommer, Jesum, hvilken istedetfor den Glæde, han havde for sig, leed taalmodigen Korsset, idet han foragtede Forhaanelsen.

I Petr. 2, 21. 23. Christus har lidt for os, efterladende os et Exempel, at I skulle efterfølge hans Fodspor; hvilken ikke skjændte igjen, der han blev overskjændt, ikke truede, der han leed, men overgav det til ham, som dømmer retfærdigen.

Ivf. Skriftstieberne i § 56, Side 67—68.

Ogsaa i den Henseende er Christus Propheten blandt alle Propheter, at alene hans Ord og hans Liv fuldkomment svare til hinanden; og derfor prædiker han ikke blot, naar han samler Folket til at høre sit Ord, men ogsaa ved sit hele Liv og al sin Omgjængelse blandt Menneskene; han er det store forbillede for alle Eider og alle Slægter (§ 155). Og saaledes — skjændt hans Ord kun ere faae den sidste Dag, han var her paa Jorden, saa er dog netop hele denne hans Videlses- og Korsfästelseshistorie ligesom en eneste stor Livs-Prædiken, udtømmelig i sin Rigdom paa Anvendelse for alle hans troende Disciple.

§ 65.

Marc. 16, 15. Jesus sagde til Apostlene: Gåer bort i al Verden, og prædiker Evangelium for al Skabningen.

Apg. 10, 42. Han har budet os at prædike for Folket og at vidne, at han er den af Gud bestemte Levendes og Dødes Dommer.

Math. 28, 18—20 anført § 7, Side 11.

Math. 24, 35. Himmelten og Jorden skulle forgaae, men mine Ord skulle ingenlunde forgaae.

Og ikke blot prædikede Christus selv, men han udsendte ogsaa sine Disciple og Apostle for at forkynde, at Guds Rige er kommen (Math. 10, 5—42. Luc. 10, 1—20). Og ligesom han før sin Himmelfart gav Apostlene den Besaling at prædike Evangelium for al Skabningen, saaledes gør han ogsaa nu, han sidder ved Faderens Høje, Prophetens Gjerning, idet han lader det samme Evangelium forkynde trindt omkring paa Jorden, for at drage Flere og Flere til Frelsen. Saavist som han har forjættet at være med Sine alle Dage, og at, om Alt andet end forgil, hans Ord dog skal bestaae, saavist skal heller aldrig den Tid komme paa Jorden, da Christi Evangelium skal forstumme blandt Folkene.

Anm. Med Hensyn til det nærmere Indhold af Herrens og Apostlenes Prædiken jvf. § 109—113).

§ 66.

I Petr. 3, 18—20. Han leed vel Døden efter Kjødet, men blev levenbegjort efter Aanden, i hvilken han og gik bort og prædikede for Aanerne, som vare i Forvaring, som forдум vare gjenstridige, der Guds Langmodighed ventede i Noe Dage.

I Petr. 4, 6. Derfor er Evangelium forkyndt for Døde, at de vel skulle bømmes for Mennesker i Kjødet, men leve for Gud i Aanden.

Math. 24, 14. Jesus sagde: Dette Riges Evangelium skal præbikes i den ganske Verden til et Vidneshyrde for alle Folk; og da skal Enden komme.

Men endelig hører til Christi prophetiske Gjerning ogsaa hans Nedfart til de Dødes Rige. Det er de store Skarer af Hedninge, som haade før og efter Christi Fødsel have levet og, skulle leve paa Jorden, og døe uden at have hørt Evangelium, — for hvem Frelsens Budstab skal forlyndes i de Dødes Rige, thi det skal lyde for al Skabning, forinden Dagenes Ende kommer; men for at dette kunde skee, derfor har Christus selv prædiket Evangeliet for Døde; og vi kunne ikke andet end tænke os, at denne hans Gjerning ogsaa fortsættes der indtil Dommens Dag. Saaledes er det Virkningen af Christi prophetiske Gjerning, at intet Menneske bliver stillet for hans Domstol, uden først enten her eller i Dødsriget at have hørt Kalbet til Frelsen gennem Evangeliets Forklyndelse. (§ 93).

2. Christi Upperstepræstelige Gjerning.

§ 67.

Hebr. 5, 10. Han er udnævnt af Gud til Upperstepræst efter Melchisedeks Biis.

Hebr. 7, 28. Løven beslikker til Upperstepræster Mennesker, som have Skrøbelighed; men Edens Ord, senere end Løven, beslikker Sønnen som den til evig Tid fuldkommede. Jøs. Ps. 110, 4.

Hebr. 9, 11—12. Da Christus kom, en Upperstepræst for det tilkommende Gode, saa gik han igjennem et større og fuldkommere Tabernakel, hvilket ikke er gjort med Hænder, det er, som ikke er af denne Skabning, hverken ved Blod af Bulle eller Kalve, men ved sit eget Blod eengang ind i Helligdommen og fandt en evig Forløsning.

Upperstepræstens Gjerning i den gamle Vigt bestod i at frembære det årlige store Sonoffer og at gaae i

Forbøn for Folket, og i begge Henseender staer hans Gjerning som et Forbillede paa Christi; men Forbillebet er her, som altid det Ufuldkomne, Skyggen af det Komende.igesom der da er den grundtvæsentlige Forkjel mellem Upperstepræsten og Christus med Hensyn til deres Person, at hin kun var et skrøbeligt Menneske, Christus derimod den hellige, syndfrie Guds og Menneskenes Søn, saaledes træder denne Forkjel ogsaa frem i deres hele Gjerning; og hertil kommer endnu dette, at Christus baade er Upperstepræsten og Offeret; han frembærer sig selv som Offer.

Anm. I det g. L. henvises der bestemt til Christi upperstepræstelige Gjerning; saaledes kaldes han en Præst efter Melchisedeks Orden (jøs. 1 Mos. 14; 18—20. Ps. 110, 4), og hans Gjerning skildres med levende Træk, fornemmeligt i Ps. 22 og Es. 53. I det n. L. henvises her i Sørdeleshed til Hebreerbrevet, hvor der i C. 4, 14—10, 18 findes Udvikling af Alt, hvad herhen hører.

§ 68.

Joh. 10, 11. Jeg er den gode Hyrde; den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene.

Hebr. 4, 15 anført § 56, Side 67.

Joh. 6, 41—42. Da knurrede Jøderne imod Jesus..; og de sagde: er ikke denne Jesus Josephs Søn, hvis Fader og Moder vi kjende? hvorledes siger da denne: jeg er kommen ned af Himmelten?

Luc. 19, 41—42. Og der han kom nær til og saae Staden, græd han over den og sagde: bidste du dog ja end paa denne din Dag, hvad der tjener til din Fred!

1 Petr. 1, 18—19. Ikke med forkrænkelige Ting, Sølv eller Guld, ere I forløste fra Eders forængelige Omgængelse, men med Christi dhrebare Blod, som et ustraffeligt og lydeløst Lam.

Eph. 5, 2. Christus elslede os og gav sig selv

hen for os til en Gave, et Slagtoffer, Gud til en velbehagelig Lægt.

Hele Christi Liv paa Jordens er et Offer; det var et Offer, at han tilsatte sit Liv i Hærighed, som han havde fra Evighed af hos Faderen, og blev et Menneske som En af os; og hele hans Vandring paa Jordens i Hornedrelse og Smerte er et eneste stort Offer. Deraf gjør han Øpperstepræstens Gjerning, saa ofte han under allehaande menneskelige Prøvelser, hvori han blev forsøgt, føler Medlidenhed med os, eller saa ofte han taalmodigen bærer Follets Haan og Foragt i Lydighed mod sin himmelske Fader, eller saa ofte han følber Taarer over den menneskelige Ugudelighed og Vanstro. Men — Sonoffret for den hele Verdens Synd bliver han dog først, idet han efter megen Lidelse udgår sit Blod paa Golgathas Kors, thi „Blodet er det, som skal gjøre Forligelse“ (3 Mos. 17, 11. Hebr. 9, 22).

Anm. 1. Offerideen er saa gammel som Menneskeslægten; jvf. Kain og Abel, Noah o. s. v. Men medens i Heden skabet Offerstjenesten udartede, saa blev den i Israel bunden ved Guds Lov. Det jødiske Offer ful netop sin Bethydning derved, at det var anordnet efter Guds Bud, og dets Forudsætning var et Hjerte, som angrede sin Synd og troede paa Guds Ord i Loven- og Forjættelsen. Offrene var deels ublodige, Takoffre, deels blodige, Syndoffre; og efterdi det er Blodet, som gjør Forligelse, maatte dette ikke spises i Israel (3 Mos. 17, 10—16).

Anm. 2. At Christi Død er en virkelig Død, ikke blot et Skin, bevidnes i Trosbekjendelsen, idet der tilføjes: begraven (Joh. 19, 38—42); og hans Nedfart til Dødsriget hører da med til hans dybste Hornedrelse, idet han derved underlaster sig de Vilkaar, ethvert Menneske bliver undergivet i Døden, Adskilles mellem Sjæl og Legeme. Men her er det, han, levendegjort i Landen, prædikter Korsets Evangelium for Døde (§ 57, Anm.).

§ 69.

Rom. 3, 23—25. Alle have jo syndet, og dem flettes Hære for Gud. Og de blive retfærdiggjorte

uforskyldt af hans Naade ved den Forløsning, som er i Christo Jesu, hvilken Gud har fremstillet til en Forsoning formedelst Troen, paa hans Blod.

1 Petr. 2, 24. Christus har selv vore Synder paa sit Legeme paa Træet, paa det vi, afvæde fra Synden, skulle leve i Retfærdighed; ved hans Saar ere I lægte. Jvf. 1 Petr. 1, 18—19.

2 Cor. 5, 18—19. Alt dette er af Gud, som forligte os med sig selv ved Jesum Christum og gav os Forligelsens Ejendomme; efterdi Gud i Christo forligte Verden med sig, idet han ikke tilregnede dem deres Overtrædelser og oprettede Forligelsens Ord iblandt os.

Christi Lidelse og Død er baade Forsoningsoffret og Forløsningsoffret. Forsoningens Ejendom — o: den, der skal forsones — er Gud Fader; thi ligesaavist som han er Kjærlighed, ligesaavist maa han ogsaa som den Hellige og Retfærdige have og vredes over Menneskets Synd; og det er saa langt fra, at denne hans hellige Vrede strider imod hans Kjærlighed, at hin i verthimod er et Vidnesbyrd om denne. Forløsningens Ejendom — o: det, hvorfra der skal forløses — er Menneskets Synd; thi den Magt, som Synden og derved Døden og Djævelen havde facet over Menneskeslægten, maatte brydes og overvindes, om Nogen skulle blive frelst. Saaledes stete der Forligelse mellem Gud og Mennesker ved Forsoningen og Forløsningen i Christus; og dette skal vel markeres, at disse to Stykker i Christi Offer kunne ikke stilles fra hinanden; Forsoningen og Forløsningen høre uadskiligt sammen (§ 19).

Anm. I det store Sonoffer, som Øpperstepræsten i den g. P. bragte een Gang om Aaret, fremtræder bestemt Forbilledet baade paa Forsoningen — nemlig ved den Bok, som slages, og hvis Blod stækkes paa Naadesolen, og paa Forløs-

ningen — nemlig ved den anden Bud, paa hvilken al Følfets Synd bliver lagt, og som da jages ud i Ørkenen, saa at Synden borttages fra Folket. Mindre bestemt træder dette ogsaa frem i Maaskelammets Øffring; thi ved Blodet, som stryges paa Dørene, er Gud forsonet, og derfor gaaer Dødsenglen forbi deres Huse.

§ 70.

2 Cor. 5, 21 anført § 56, Side 68.

Joh. 1, 29. See det Guds Lam, som bærer Verdens Synd.

Gal. 3, 13. Christus har frikjøbt os fra Lovens Forbandelse, der han blev en Forbandelse for os, thi der er skrevet: forbandet er Hver den, som hænger paa et Træ.

Ej. 53, 5. Han er saaret for vores Overtrædelser og knust for vores Misgjerninger; Straffen laae paa ham, at vi skulde have Fred, og vi have facet Lægebom ved hans Saar.

Hebr. 9, 11—12 anført § 67, Side 78.

1 Tim. 2, 5 anført § 55, Side 67.

Christi Offerdød bestaaer deri, at han, som er den hellige og syndfrie Guds og Menneskenes Søn, tager den hele Verdens Synd paa sig, bærer Forbandelsen for Synden og lider den Straf, som Menneskene skulde have lidt; som Offeret træder han i Menneskets Sted. Og saa gaaer han som den sande Øpperstepræst frem for Gud Fader, efterat have fuldbyrdet denne sin Frelsergjerning. Denne er Christi Midlergjerning mellem Gud og Menneskene, hvorved Forligelsen bliver oprettet.

Anm. Det er ganske det Samme, som Skriften fremstiller under Billedet af Synden som en Giæld, Christi Ød som Giældens Betaling, og Faderen estergiver da Syndegjælden for Sønnens Skyld. (Gjenlösningens Betaling 1 Tim. 2, 6. Matth. 20, 28; jvf. Matth. 18, 23—35. 1 Petr. 1, 18—19).

§ 71.

Hebr. 5, 9. Fuldbendet blev han Alle dem, som ham lyde, Aarsag til evig Frelse.

Hebr. 5, 10 anført § 67, Side 78.

Ej. 53, 6—7. Herren lod al vor Misgjerning møde ham; den blev krævet, og han, han blev gjort elendig, og han oplod ikke sin Mund som et Lam, der føres hen at flagtes.

1 Joh. 4, 10. Derudi bestaaer Kjærligheden: ikke at vi have elsket Gud, men at han har elsket os og har udsendt sin Søn til en Forsoning for vores Synder.

Joh. 10, 18. Jesus sagde: Ingen tager mit Liv fra mig, men jeg sætter det til af mig selv. Jeg har Magt til at sætte det til og har Magt til at tage det igjen. Dette Bud annammebe jeg af min Fader.

Hebr. 7, 26—27. Saadan en Øpperstepræst sommede os, som er hellig, uden Skyld, ubesmittet, adskilt fra Syndere og oplyset over Himmelene; som ikke daglig har fornødent, som de andre Øpperstepræster, at frembære Offer først for egne Synder, derefter for Folkets; thi dette gjorde han een Gang for alle, der han offrede sig selv.

Jvf. Skriftstieber § 56, Side 67—68.

Christi Offer er fyldesgjørende, lige kraftigt til at forsoner den hellige Guds Brede og til at forløse fra Syndens dødbringende Magt; thi Jesus Christus baade skulde, vilde og kunde bringe sig selv som Offer. Han skulde; thi saaledes blev det krævet af den hellige og retfærdige Gud, og saaledes var det Faderens Kjærligheds Willie og Naades Raadslutning fra Evighed af, at hengive Sønnen. Han vilde; thi det var hans Kjærlighed til

den falsne Menneskesslægt, der bevægede ham til frivilligt at sætte sit Liv til for Menneskene. Han kunde; thi han var den Guds og Menneskenes Søn (§ 55), han var lydig i alle Ting imod sin himmelske Fader og blev derved det pletfrie og lydelse Lamm, som havde gjort Alt, hvad Det og Retfærdighed var (§ 56). Og fordi Christi Offer er det fuldestgjørende Offer, saa skeer det ogsaa kun en gang; det gjentages ikke, men har Gyldighed for alle Tider og alle Slægter.

Anm. 1. Offrene i den gamle Bagt varer ikke fuldestgjørende, men kun forbilledlige, og deraf skete ogsaa kun ved disse Offre aarligens Thukommelse af Synderne (Hebr. 10, 3—4) og af Guds Forbønner om Raade og Frælse. Men ikke destomindre indeholder Forbilledet dog ogsaa dette, at Offerdyret skulde være efter Guds Besaling, og at det skulde være det Bedste og Fedeste af Kvæget. Og deri, at de ikke kunde fuldestgjøre, ligger ogsaa, at de maatte gjentages efter og efter.

Anm. 2. Betegnelsen for Christi Offerdød som „Fuldestgjørelse, der træder i vort Sted“, skyldes Anselm († 1109). Han hørte til Middelalderens første Theologer (Skolastikerne), men bærer ogsaa Præget af hele sin Lid. Der er deraf gjort mange Indvendinger imod den Maade, hvorpaa Anselm har udviklet dette i sin Bog: „Hvorfor blev Gud Menneske?“; men selve Sagen er kun en videre Udsørelse af, hvad der er givet i de hellige Skrifter og østere gjentaget af de ældste Kirkesædre.

§ 72.

Joh. 3, 36. Hvo, som troer paa Sonnen, har et evigt Liv; men Hvo, som ikke troer Sonnen, skal ikke se Livet, men Guds Brede bliver over ham.

Endnu var der i den gamle Bagt den Bestemmelse om Offret, at den Offrende skulde lægge Haanden paa Offerdyrets Hoved, for derved at betegne sin Enhed med Offret, som skulde træde istedetfor ham selv. Og dette kommer igjen i Christi Offer saaledes, at et Menneske kun faaer Deel i dets Belsignelse ved aandeligt talt at lægge

Haanden paa hans Hoved, det er, ved i Troen at blive forenet med ham. Troen er den nødvendige Betingelse for Deltagtighed i den Forsoning og Forløsning, som eengang for alle Tider er stuet i Christus Jesus.

§ 73.

Hebr. 8, 1. Vi have en saadan Øpperstepræst, som sidder ved høire Side af Majestætens Throne i Himlen.

Joh. 10, 28. Jeg giver mine Faar et evigt Liv, og de skulle ingenlunde fortabes, og Ingen skal rive dem af min Haand.

Joh. 16, 14. Aanden skal herliggjøre mig; thi han skal tage af Mit og forkynde Eder.

Christi Offer gjentages ikke, han bør ikke mere, men dog vedbliver han at være Øpperstepræst, nu han sidder ved Faderens Høire. Han vedbliver at give os Liv af sit Liv ved den Helligaand, og gjentager sit Liv i de Troendes Hjerter; saaledes kan det ogsaa siges om Christus i hans Ophøjelse, at han „sætter sit Liv til for Faarene“ (Joh. 10, 11). Og ligesom han derved forklares og forherliges, saaledes føler han stedse Kjærlighedens Smerte over hvert Menneske, som ikke vil lade sig frelse i Troen paa ham.

§ 74.

Joh. 14, 16. Jeg vil bede Faderen, at han skal give Eder en anden Talsmand, at han skal blive hos Eder evindeligen.

Luc. 23, 34. Fader, forlad dem! thi de vide ikke hvad de gjøre.

Rom. 8, 34. Hvo er den, som forbømmer? Christus er den, som er døb, ja meget mere, som og er opreist, som og er ved Guds høire Haand, som og træder frem for os.

1 Joh. 2, 1. Dersom Nogen synder, have vi en Talsmand hos Faderen, Jesum Christum den Retfærdige, og han er en Forsoning for vore Synder, dog ikke alene for vore, men ogsaa for den ganske Verdens.

Dg ikke blot derved er Christus vor Øpperstepræst, at han frembærer sig selv som Offer, men ogsaa derved, at han gaaer i Forbøn (§ 67) for os hos Faderen. Naar han i sit Kjøds Dage trak sig tilbage i Eensomheden for at bede (Luc. 6, 12, 9, 18), da bad han sikkert ogsaa for sine Disciple og for Alle dem, som vilde troe paa hans Navn (Matth. 11, 25); og ligesom vi høre hans Bon ved Lazari Grav (Joh. 11, 41—42), saaledes er der i hans øpperstepræstelige Bon (Joh. 17) givet os et Vidnesbyrd om den inderlige Kjærlighed, hvormed han overgiver os i sine Bonner til den himmelske Fader. Denne hans Kjærlighed fornægtede heller ikke sig selv, da han paa Korset bad for sine Kjender, og ophøjet ved Guds Høire lever han for at tale vor Sag hos sin Fader; derfor er han som Øpperstepræst ogsaa vor Talsmand.

3. Christi kongelige Gjerning.

§ 75.

Luc. 1, 32—33. Han skal blive stor og kaldes den Høiestes Søn, og Gud Herren skal give ham Davids, hans Faders, Throne. Og han skal være Konge over Jacobs Huus evindelig, og der skal ikke være Ende paa hans Kongerige. Inv. 2 Sam. 7, 12—16.

Joh. 18, 36—37. Jesus svarede: mit Rige er ikke af denne Verden. Var mit Rige af denne Verden, havde vel mine Ejendre stredet derfor, at jeg ikke var blevet overantvordet Øyderne;

men nu er mit Rige ikke beraf. Da sagde Pilatus: er Du ikke dog en Konge? Jesus svarede: du siger det, at jeg er en Konge. Jeg er bertil født og bertil kommen til Verden, at jeg skal vidne om Sandheden.

Matth. 20, 25—26, 28. Jesus sagde: I vide, at Folkenes Fyrster herske over dem, og de Store bruge Myndighed over dem. Men saa skal det ikke være iblandt Eder; men Hvo, som vil være stor iblandt Eder, han være Eders Ejener. Rige som Menneskenes Søn ikke er kommen at lade sig tjene, men at tjene og give sit Liv til en Gjenløsning for Mange.

Ogsaa som Kongen har Christus sit Forbillede i den gamle Pagt; det er nemlig ikke enhver jordisk Konge i Almindelighed, som er forbillede paa ham, men kun Israels Konge; thi han var Herrens Salvede, sthrede Herrens Folk i hans eget Sted og havde alene sin Magt fra Herren; forbilledeligt havde han paa Jorden sit Sæde ved Guds høire Haand (Zion). Men da efterhaanden baade Israels Konger og Folket glemte det hdmhge Ejenerforhold til Herren og fortabte sig i den udbortes kongelige Magt og Hærlighed, saa indsneg der sig ogsaa i Messias-forventningerne kjædelige og jordiske Forestillinger, saasom at Christus skulle være en mægtig jordisk Konge, der skulle befrie Folket fra alle høre Kjender. Men — Christus er ikke en Konge af denne Verden; han er Konge i Frelsens og Fredens, Naadens og Sandhedens Rige, og al hans kongelige Gjerning er derfor at udribe os fortabte Mennesker af Syndens, Ødbens og Djævelens Bold (Luc. 11, 21—22), drage os ind i sit Rige og styre og regjere os, som Kongen sine Undersaatter. Dette, at han ikke er en Konge af denne Verden, finder ogsaa sit Udtryk deri, at han paa eengang er Konge og Ejener.

Anm. Det er fornemmelig David og Salomon, hvorfra Skildringen af Messias's Kongedømme laaer sine Træk (isv. Ps. 2. 45. 72. 110); thi deres Tid var, om end paa forskellig Maade, Israels Blomstringstid.

§ 76.

Matth. 7, 29. Han lærte dem som den, der havde Mhndighed, og ikke som de Skriftkloge.

Joh. 19, 19. Pilatus havde skrevet en Over-skrift og sat den paa Korset. Men der var skre-vet: Jesus Nazareus, den Jødernes Konge.

Apg. 3, 15. Den Livsens Fyrste sløge i ihjel, hvilken Gud har opreist fra de Døde, hvortil vi ere Bidner.

Christus er Kongen, thi ham er gived al Magt i Himmelten og paa Jordten. Skjønt han i sine For-nedræsler. Dage gik omkring paa Jordten som et ringe Menneske, saa talede han dog sine kongelige Ord og gjorde sine kongelige Gjerninger (§ 62), som Faderen havde givet ham at gjøre. Og da han i sin Lidelse og Død var i den allerdybeste Fornebrelse, netop da intager han med Tornekronen paa sit Hoved, med Røret som Scepter og med Purpurkædet om det hudslettede Legeme sit Kongesæde paa Korsets Træ (Joh. 19, 1—6), efterat han for sine Dommere har bekjendt sig at være Guds Søn og Sandhedens Konge; og endelig oplader han da sit Ma-dens Rige for Røveren, som omvendte sig og troede paa hans Navn (Luc. 23, 42—43). Men hvad han saaledes kun var i det Skjulte, saalænge han var fornedret, det blev han i det Åabenbare, idet han opstod fra de Døde, opfoer til Himmelten og satte sig ved Faderens Høire, hvorfra han udsendte den Helligaand; og medens det kun blev givet hans Apostle og første Disciple at blive Bidner til denne hans Forherligelse, saa skal han engang som Herlighebens Konge sees af Alle, haade Venner og

Fjender, naar han ved Dagenes Ende kommer igjen til Dom.

§ 77.

Apg. 2, 24. Han opreste Gud, der han havde løst Dødens Smarter, eftersom det var umuligt, at han kunde holdes af den.

Rom. 1, 3—4. Han er født af Davids Sæb efter Kjøbet, kraftigen beviist at være Guds Søn efter Hellighedens Land ved Opstandelsen fra de Døde.

Aab. 1, 5. Jesus Christus er det troe Bidne, den Førsteføde af de Døde og Jordens Kongers Fyrste, som elskede os og astvættede os fra vore Synder med sit Bloed.

Rom. 4, 25. Han er given hen for vore Over-trædelser og opreist for vor Netsærdiggjørelse.

1 Cor. 15, 17—18. Dersom Christus ikke er opstanden, da er Eders Tro forfængelig; saa ere I endnu i Eders Synder; saa ere og de fortalte, som ere hensøvede i Christo.

Paa trebie Dag opstod Christus fra de Døde, thi Graven kunde ikke holde ham; og ved sin Opstandelse be-viste han sig at være Guds Søn. Derfor er hans Op-standelse ligesom det guddommelige Segl, der paatrykkes hele hans Gjerning. Den beviser, at Barnet i Bethle-hems Krybbe er Guds eenbaerne Søn, al Verdens Frel-sler, hvem Døden ikke kunde beholde i sit Skjøb, men som den Førsteføde af alle Døde fødtes han — Livet af Dø-den. Den stadsfører alle hans Ord, som han talede om sin Lidelse og den derefter følgende Herlighed, stads-fører dem alle som Sandheds Ord til Salighed. Og endelig er Opstandelsen Bidneshyrdet om, at hans blodige Død var det fuldtgyldige Offer for den hele Verdens Synd; thi idet Faderen opreste ham fra de Døde, gav

han ham derved Seiren over Døden og Dødens Hærste, som er Djævelen. Var Christus ikke opstanden, da var hans hele Liv et enestige stort Bedrag, og da var der ingen Frelse for Syndere.

§ 78.

Col. 1, 18. Han er Legemets Hoved, nemlig Menighedens; han er Begyndelsen, den Første-fødte af de Døde, at han skal være den Ærste i blandt Alle.

Rom. 6, 4. Ligesom Christus er opreist fra de Døde ved Faderens Herlighed, saa skulle og vi vandre i et nyt Levnet.

Rom. 6, 8, 11. Dersom vi ere døde med Christo, da troe vi, at vi og skulle leve med ham ... Saaledes anseer ogsaa Jæder selv som døde for Synden, men som levende for Gud i Christo Jesu vor Herre.

1 Petr. 3, 21. Daaben er ikke en Renselse fra Kjødets Ureenhed, men en god Samvittigheds-Pagt med Gud ved Jesu Christi Opstandelse.

1 Cor. 15, 14—15. Er Christus ikke opstanden, da er vor Prædiken jo forgjæves, saa er og Jæders Tro forgjæves. Vi blive da besfundne som falske Vidner om Gud.

Phil. 3, 20—21. Vort Borgerstaf er i Himmelene, hvorfra vi og forvente Frelseren, den Herre Jesum Christum, som skal forhandle vort Fornebresses Legeme til at vorde ligebannet med hans Herligheds Legeme.

1 Cor. 15, 55—57. Død, hvor er din Braad? Helvede, hvor er din Seier? Men Dødens Braad er Synden, og Syndens Kraft er Loven. Men Gud være Tak, som giver os Seier formedelst vor Herre Jesum Christum.

Men Christi Opstandelse viser ikke blot tilbage som Beseglingen af hans tidligere Gjerning, men den staar ogsaa som Begyndelsen til en heel ny Livsudvikling. Christus lever, og vi skulle leve (Joh. 14, 19), idet et nyt Menneske opstaar i vore Hjerter formedelst hans Opstandelse; og ligesom Christi Kirke med dens Daab og Nadvere, med dens ForkynELSE af Evangeliet hviler paa Opstandelsens store Kjendsgjerning, saaledes kunne vores Venner alene høres af den opstandne levende Herre og Frelser. Men hvad der saaledes begyndes i denne jordiske Tilstand, det skal fuldendes ved Dagens Ende; saavist som Christus er opstanden, saavist skulle og saa vi opstaae i forklarede Legemer, og den hele troende Menighed skal indgaae til Herlighed paa den nye Himmel og Jord. Seiren er vunden over Døden og Helvede.

Anm. 1. At nægte Christi Opstandelse er dersor at omstøde hele Christendommen; og saadanne Fornægttere har der været ligefra Apostlenes Dage (1 Cor. 15, 15. 2 Tim. 2, 18). Om Opstandelsen dreier sig den apostoliske Prædiken som om sit Midtpunkt (Apg. 4, 33), og mange ere Vidnesbyrdene om, at Christus opstod paa tredie Dag (1 Cor. 15, 1—11. Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24. Joh. 20—21) — eller, som det ogsaa udtrykkes, han opreistes fra de Døde af Faderen eller Manden (Rom. 8, 11).

Anm. 2. Det Legeme, hvormed Christus opstod, var paa engang det samme Legeme (Joh. 20, 27) og dog et andet (Luc. 24, 16. Joh. 20, 14); endskjønt viistnok hans Opstandelseslegeme i de 40 Dage har været ligesom i en Overgangstilstand, indtil han iførtes den fulde Herlighed ved sin Himmelstaf, saa kunne vi dog i dette se et forbillede paa vores Opstandelseslegemer.

§ 79.

Apg. 1, 11, I galilæiske Mænd! hvil staac I og see op til Himmelten? Denne Jesus, som er optagen fra Jæder til Himmelten, skal komme igjen saaledes, sow I have seet ham fare op til Himmelten.

melen. Jvf. Luc. 24, 51. Marc. 16, 19. 1 Tim. 3, 16. 1 Petr. 3, 22.

Joh. 16, 28 anført § 9, Side 15.

Joh. 16, 7. Jeg siger Eder Sandhed: det er Eder gavnligt, at jeg gaaer bort; thi gaaer jeg ikke bort, skal Talsmanden ikke komme til Eder; men gaaer jeg bort, saa vil jeg sende ham til Eder.

Joh. 12, 32. Og jeg, naar jeg bliver opphøjet fra Jordens, vil jeg drage Alle til mig.

Efterat Christus i 40 Dage havde været her paa Jordens efter sin Opstandelse opfoer han til Himmelten og gif til Faderen, for at indtage sit Herligheds Sæde ved Guds Høire; og denne hans Herlighed blev end rigere, fordi han i Rydighed mod sin Fader havde fuldbragt Frelsens Gjerning paa Jordens. Som han paa en underfulb Maade nedsteg fra Himmelten, saaledes var ogsaa hans Bortgang til Faderen et Under, og idet det forklarede Gudmenneske opfarer til Himmelten, da er der ved ogsaa den menneskelige Natur optagen i Herlighed (§ 57). Det var nødvendigt, at Christus opfoer til Himmelten; thi kun da kunde Aanden komme, og Troens fulde Forvisning om ham, som ikke længer kunde sees, blive levende i Disciplenes Hjerter. Han gaaer til Faderens Høire, for derfra i Himmelten at fortsætte sin Gjerning som Propheten, Upperstepræsten og Kongen.

§ 80.

Apg. 2, 33. Efterat han er opphøjet ved Guds Høire Haand, og har annammet den Helligaands Forjættelse af Faderen, har han udgydt den, som I nu høre.

Apg. 3, 21. Ham bør det at inbtage Himmelten indtil alle Tings Fuldkommelses Tid.

1 Cor. 15, 25 anført § 17, Side 22.

Math. 28, 18—20 anført § 7, Side 11.

Math. 18, 20. Hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem.

Det er den forsætste og opstandne Guds og Menneskenes Søn, som sidder ved Faderens Høire. Dette Udtale, at han sidder ved Gud Fader den Almægtiges høire Haand, betyder, at Faderen har underlagt ham alle Ting og givet ham al Magt i Himmelten og paa Jordens. Derfor styrer og regerer han alle Dage indtil Verdens Ende sit Rige, som er den troende Menighed, lader det udbrede sig over Jordens, saa at Flere og Flere blive lagte dertil, og bevarer det fra alle Farer og under alle Trængsler (§ 65, 73, 74). Om end han da er i Himmelten, saa virker han dog allevegne med sin Kraft og er med Sine alle Dage; han kommer til dem baade selv personlig og gjennem sin Helligaand, og er saaledes Kongen baade for den Enkelte og for den hele Menighed.

Om Christi Kongelige Gjerning i hans Menighed (Naadens Rige) og hans Gjerning med Faderen at op holde og styre den hele Skabning (Naturens Rige) falde forsaavidt sammen, som Guds Formaal med Verdensstyrkelsen netop er dette, at lade Evangeliet til Frelse udbrede sig til Alle og indeslute den hele Skabning under Naaden (§ 43—44). Christus som Verdensregent jvf. Dan. 7, 13—14.

§ 81.

Apg. 17, 31. Gud har sat en Dag, paa hvilken han vil bømme Jordelige med Retfærdighed ved en Mand, som han dertil har besliskket, og gjort det bevisligt for Alle, idet han opreiste ham fra de Døde.

Math. 25, 31—34. Naar Menneskenes Søn kommer i sin Herlighed og alle hellige Engle med ham, da skal han sidde paa sin Herligheds Throne. Og alle Folkeslag skulle forsamlies for ham, og han skal skille dem fra hverandre, lige-

som en Hørde skiller Faarene fra Buffene. Og han skal stille Faarene ved sin høire Side, men Buffene ved den venstre. Da skal Kongen sige til dem ved hans høire Side: kommer hid, min Faders Besignedel arver det Rige, som Eder er beredet, fra Verdens Grundvold blev lagt.

Matth. 25, 41 anført § 42, Side 48.

Bed Dagenes Ende skal Christus komme igjen til Jorden, ikke i Ringhed, men med megen Herlighed; og da er hans Gjerning ikke at frelse, men at holde den sidste endelige Dom, det er, at giøre den evige Abskisselse mellem Trelste og Fortalte, hvorved han indlader de Troende i Himmeriges Rige paa den nye Himmel og Jord (det evige Liv i Salighed), men overgiver de Vantroe tilligemed Djævelen og alle hans Engle til Helvede (den evige Død). Hvornaar han kommer, veed intet Menneske; men medens Guds Øvrn haabe og vente paa hans Herligheds Åabenbarelse, som skal blive dem til Salighed, saa kommer han derimod uventet, som en Thy om Natten, og til Forcerbelse for alle Vantroens Øvrn. Ved sit Almagtsord falder han alle Ørde frem af Gravene, stiller dem for sin Throne og afgjør den for Evighed afgjørende Dom. Saaledes har han vundet den sidste endelige Seier over alle sine Fjender, og da skal han herliggjøres i sine Hellige og beundres i sine Troende (jvf. § 160—163).

Afnm. Vel bliver Christus alt her paa Jorden til Dom for dem, som ikke ville annehmen ham i Troen, og der indtræder dersør alt her en Abskisselse mellem Troende og Vantroe; men medens det endnu er Maadens Tid, for et Menneske her paa Jorden, saa bliver ved Dagenes Ende den sidste endelige Dom afgagt. Joh. 3, 17—19 (jvf. § 46).

Sjerde Affnit.

Den Helligaand.

§ 82.

Seg troer paa den Helligaand, den hellige almindelige Kirke, de Helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse og det evige Liv.

Det er: Seg troer, at jeg ikke af egen Fornuft eller Kraft kan troe paa Jesus Christus, min Herre, eller komme til ham; men den Helligaand har valdet mig ved Evangelium, har oplyst mig med sine Gaver, har helliget og op holdt mig i den rette Tro; ligesom han falder, samler, oplyser, helliger den hele Christenhed paa Jordet, og op holder den ved Jesus Christus i den rette eneste Tro; i hvilken Christenhed han daglig forlader mig og alle Troende al Synd rigeligen; og paa den hberste Dag skal han opvække mig og alle Ørde, og give mig med alle Troende i Christus et evigt Liv. Det er visseligen sandt.

I. Den Helligaands Person.

§ 83.

1 Cor. 2, 10—11. Aanden randsager alle Ting, ogsaa Guds Dybheder. Hvilket Menneske veed det, der er i Mennesket, uden Menneskets Aand, som er i ham? Saaz veed og Ingen det, som er i Gud, uden Guds Aand.

1 Cor. 12, 11. Alt dette virker krafteligen den ene og samme Aand, som uddeler til Enhver i Besynderlighed, eftersom han vil.

Den Helligaand er den tredie Person i Treenigheden, sand Gud fra Evighed af, eet med Faderen og Sønnen og delagtig med dem i al guddommelig Herlighed (§ 7—9). Aanden er ikke en upersonlig Kraft eller Magt, ikke en ubestemt Idee, saaledes som man taler om Folkeand og Tidsaand, men han er personlig Gud ligesaavel som Faderen og Sønnen.

Anm. For at undgaae den saa almindelige vantroe Forestilling om Aanden som upersonlig Kraft eller Idee omtales den Helligaand rettest som „han“ og ikke som „den“; dette skeer ogsaa ofte i vor Bibeloversættelse (Joh. 15, 26. 16, 7—15).

§ 84.

2 Petr. 1, 21. Aldrig er nogen Propheti fremført af menneskelig Billie, men de hellige Guds Mænd talede, drevne af den Helligaand.

Apg. 2, 17. Og det skal skee i de sidste Dage, siger Gud, da vil jeg udgyde af min Aand over alt Kjød (Joel 3, 1).

Apg. 2, 38. Peter sagde til dem: omvender Eder, og hver af Eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse; og I skulle faae den Helligaands Gave.

Som sand Gud fra Evighed af har den Helligaand ogsaa aabenbaret sig i den gamle Pagt (§ 8 Anm. 1); men medens han der endnu kun blev skjønket de enkelte udvalgte Redskaber i Herrens Haand, idet Guds Ord ved ham kom til dem, saa bliver han fra Pentekostens Dag af udgydt over alt Kjød, idet Enhver i sin Daab annammer den Helligaands Gave. Og ligesom Aanden aabenbarer sig i og følger med Guds Ord, saaledes gjør han ogsaa al sin Gjerning igennem Ordet.

Anm. Med Hensyn til Guds Aabenbaringen i den Helligaand, som ikke kan adskilles fra hans Aabenbaring i Christus, jvf. § 6 Anm. og § 9.

§ 85.

Joh. 16, 7, anført § 79 Side 92.

Joh. 16, 13. Naar han, den Sandheds Aand, kommer, skal han veilede Eder til al Sandhed; thi han skal ikke tale af sig selv, men hvadsomhelst han hører, skal han tale, og de tilkommende Ting skal han forkynde Eder.

Eph. 1, 17. (Paulus beder,) at vor Herres Jesu Christi Gud, Herlighedens Fader, vilde give Eder Viisdoms og Aabenbarelses Aand udi hans Kundskaab.

At Aanden aabenbarer sig og følger med Guds Ord, og gjennem det gjør al sin Gjerning, viser sig tydeligt i hans forskellige Navne: Talsmanden o: han taler Guds Sag for Mennesket og Menneskets Sag for Gud; Trosteren er en anden Oversættelse af det samme Navn. Sandheds Aand o: han vidner gjennem Ordet om Christus, som er Sandheden, og indfører denne i Menneskets Hjerte. Viisdoms og Aabenbarelses Aand o: han aabenbarer os gjennem Ordet Viisdommen til Salighed. Fremdeles kaldes han Troens Aand (2 Cor. 4, 13), Kraftens, Kjærligedens og Sindighedens Aand (2 Tim. 1, 7).

Anm. Baade Christus og den Helligaand kaldes Talsmanden (§ 74); men medens Christus træder frem for os ved Faderens Høire og taler vor Sag som den, der har bragt Sonoffret for vore Synder, saa taler Aanden gjennem de Troendes egne Hjarter, idet han bliver eet med vor Aand, og saaledes træder han frem for os gjennem uudsigelige Sukke. (Rom. 8, 26—27).

II. Den Helligaands Gjerning.

§ 86.

1 Cor. 12, 3 anført § 9 Side 16.

Joh. 16, 14 anført § 73 Side 85.

Efterat Christus eengang har bragt det for alle Tider og Slægter ghylige Forsonings og Forløsnings Offer for den hele Verdens Synd, saa bliver det Aandens Gjerning, at deelagtiggjøre den faldne Menneske-slægt i denne Frelse, som Christus har erhvervet for os. Aanden tager eller taler Intet af sit Eget, men han vil kun herliggjøre Christus i os; og saaledes kan hans Gjerning ganske i Almindelighed siges at være denne: at føre os til Christus, til Troen paa ham, for at vi da for hans Skyld kunne blive Guds Børn og Arvinger til det evige Liv. Men for at udføre denne sin Gjerning stifter Aanden Christi Kirke paa Jorden; og i Kirken begynber, og bevarer han da Troens Liv i det enkelte Menneskes Hjerte; og endelig fuldender han paa den hørste Dag den Gjerning, som han saaledes har begyndt her paa Jorden, saavel i Samfundet som i den Enkelte.

Anm. Denne Aandens tredobbelte Gjerning: i Kirken, i den Enkelte og i Fulddelen, fremtræder bestemt i Trostarklassen: den hellige, almindelige Kirke og de Helliges Samfund — Syndernes Forladelse — Hjælrets Opstandelse og det evige Liv; og ligeledes i Luthers Fortælling, fun saaledes, at her Aandens Gjerning i den Enkelte stilles først.

A. Aandens Gjerning i Kirken.

§ 87.

Apg. 2, 41—42. 44. De, som nu gjerne anammede Peters Ord, blev døbte; og der vandtes samme Dag henved tre tusinde Sjæle. Men de holdt sig varagtige til Apostlenes Undervisning og Samfundet og Brødrets Brydelse og Bønnerne. Men alle de Troende holdt sig sammen.

Christi Kirke er Samfundet af alle de troende og hellige Mennesker, som Alle tilsammen og hver for

sig ere forenede med Jesus Christus ved de hellige, indstiftede Maademedler, og somerved tillige ere forenede med hverandre i den indbyrdes Kjærlighed. Den er stiftet paa Pintsefestens Dag af den Helligaand og saaledes paa underfuld Maade sat ind i Verden, om end Aanden her som altid brugte Mennesker til sine Redskaber; og skjønt den hellige Skrift ikke giver noget ligesrem Svar paa, hvad Kirken er, saa have vi dog allerede i Fortællingen om dennes Stiftelse (Apg. 2) samlet Alt, hvad der hører til at besvare dette Spørgsmaal.

Anm. 1. Naar Kirken kaldes Guds Rige paa Jorden, da kan det vistnok siges, at der til alle Tider har været et Guds Rige paa Jorden, efterdi der altid har været troende Mennesker. Men i den gamle Vigt blev Guds Rige bundet til et bestemt Folk og et bestemt Land, og havde kun efter Fortællelsen og dersor i Haabet, hvad Christi Kirke kan give som fuldbragt og opfyldt og giver til alle Folkeslag uden Forskjel.

Anm. 2. Den augsburgske Bekjendelse (§ 91 Anm. 1) bestemmer Kirken som Samfundet af de Hellige, i hvilket Evangeliet rettelig læres og Sakramenterne rettelig forvaltes. Saaledes fastholdes her begge Sider: Herrens Maades Indstiftelser (det Objective i Kirken) og de Troendes Samfund (det Subjective i Kirken).

Anm. 3. Daaben, Guds Ord, Bønnen og Nadveren kaldes med et fælles Navn: Maademedler (§ 95) o: saadanne Midler, hvorved Guds Maade skænkes os i Christi Kirke. I en vis Forstand kan selve Kirken kaldes et Maademiddel, ligeledes Søndagen, det kirkelige Embete o. s. fr., men i den Betydning bruges Ordet sjeldnere.

Anm. 4. Det er saa langt fra, at Kirkens Begyndelse, Aposteltiden, er det usuldkomneste Led i Kirkens Historie, at det overimod i denne er givet Spirerne for den hele følgende Udvikling. Vel er det en Misforstaelse, naar man, som oftere er skeet, har villet overspringe den hele kirkelige Udvikling for saa i alt det udvortes at indrette Kirken efter apostoliisk Mønster; men dog staar Apostelkirken som forbilledet for enhver senere Lid og indeholder i sig Lösningen af alle Spørgsmål, som kunne fremkomme i Kirkens Udviklingsgang gjennem Verden.

§ 88.

Matth. 13, 47—49. Himmeriges Rige er ligt et Bod, som fastes i Havet, og som samler af alle Slags Fisk. Naar det er fuldt, drage de det op paa Strandbredden og sidde og fanke de gode tilsammen i Kar, men de raadne faste de ud. Saaledes skal det gaae til ved Verdens Ende. Inv. Luc. 5, 10.

Matth. 13, 24—30. 36—43. Lignelsen om Klinten blandt Hveden.

Men idet vi behjende Troen paa den hellige almindelige Kirke og de Helliges Samfund, da er dermed givet en Forstjel imellem, hvad Kirken er efter sin Bestaaen i Verden (den historiske Kirke), og hvad den er efter sit inderste Væsen (den sande Kirke). Det er nemlig ikke Alle, der ere dybte og derved indlemmede i Kirken, som ogsaa ere troende; det er ikke Alle, der høre Christennavnet, som ogsaa i Sandhed ere Christne. Ved den hellige almindelige Kirke forstaaes da Samfundet af alle de Øbte, Troende og Bantroe imellem hinanden, — som Alle have annammet Daabens Maade, men Nogle leve i deres Daabspagt, Andre ikke, — som Alle have lært at bede, og Alle have Adgang til at høre Guds Ord og til at nyde Herrrens Nabvere, men Nogle bruge slet ikke disse Aandens gode Gaver, og af dem, som bruge dem, er der etter Nogle, som bruge dem til Belsignelse og Salighed, fordi de modtage dem i Troen, Andre, som bruge dem til Forbandelse og til Dom, fordi de kun modtage dem i det Udvortes uden Hjertets Tro. Derimod de Helliges Samfund er Christi sande Kirke, Kirken i egentlig Forstand, o: de Troende, som bruge de hellige Maademidler deres Sjæle til Salighed og derved ere foreneede i Aand og Sandhed med Jesus Christus; og om end de ere spredte over den hele Jord uden at kjende hverandre, saa ere de dog ved den Helligaand i Samfund

med hverandre. Saaledes er den sande Kirke i den historiske, de Helliges Samfund i den hellige almindelige Kirke, og skal blive paa Jordens alle Dage indtil Verdens Ende, om end Antallet af de Troende kan være større til een Tid, mindre til en anden; og ligeledes ogsaa Maademidlerne — om end de til en Tid af Nogle forvantes eller misbruges, de ere dog og skulle blive alle Dage i Christi Kirke. Det er dette, som ligger i Herrens Lignelse: i Guds Riges Fislevod, som bliver i og drages gjennem Verdens Folkehav indtil Dommens Dag, er der haade gode og raadne Fisk; de gode Fisk i Fislevoddet ere de Helliges Samfund.

Anm. 1. Det er en Bildfarelse i den katholske Kirke, naar den mener, at Kirken i dens historiske Tilstand ogsaa i alle Stykker er den sande Kirke; i Modsatning dertil har den lutheriske Kirke altid fastholdt Forstjellen imellem dem, men saaledes, at den sande Kirke er i den historiske.

Anm. 2. Naar der i den nyere Tid saa ofte bruges Udtrykkene: den synlige og usynlige Kirke, da kunne disse Bes tegnelser ikke sættes lige med den historiske og den sande Kirke. Thi der er saavel i Maademidlerne som i de Troendes Liv Noget, der er synligt, og Noget, der er usynligt.

Anm. 3. Ligesom Modsatningen mellem Troende og Bantroe indenfor Christi Kirke paa Jordens bestemt bør fast holdes, saaledes maa det paa den anden Side heller ikke glemmes, at ogsaa de Bantroe ere optagne i Kirken, og at dennes Formalt altid er at drage Flere og Flere ind i de Helliges Samfund. Modsatningen maa ikke gøres gjældende for at horistede, men netop for at såge de Bantroe.

Anm. 4. Ofte bruges Ordet Menighed om den sande Kirke, Kirken om den historiske; men disse Benavnelser ere dog ikke blevne faste og almindelige.

§ 89.

Matth. 13, 34—35. Alt dette talede Jesus til Folket ved Lignelser og uden Lignelser talede han Intet til dem, at det skulde fuldkommes som er talet ved Propheten, som siger: jeg vil oplabe

min Mund i Lignelser; jeg vil udføge det, som har været skjult, fra Verdens Grundvold blev sagt. (Ps. 78, 2).

Mangfoldige ere de Billeder og Lignelser, som de hellige Skrifter bruge for at oplyse os om Christi Kirke; og ligesom i Almindelighed hvert enkelt Billede særligt belyser et bestemt Forhold i Kirken, saaledes have de alle dette tilskellets at levenbegjøre det inderlige Livs og Kjærligheds Samfund, som er imellem Christus og Menigheden. De vigtigste af disse Billeder ere: Hovedet og Legemet (Rom. 12, 3—5. 1 Cor. 12, 12—31. Eph. 1, 22—23. 4, 16. 5, 22—24.); Hjørnestenen eller Grundstenen og Vhgningen (1 Cor. 3, 11. Eph. 2, 19—22. 1 Petr. 2, 4—7); Hrden og Faarene (Joh. 10, 1—18. 26—29. 1 Petr. 2, 25. 5, 2—4); Viinstokken og Grenene (Joh. 15, 1—8 jvf. Rom. 11, 17—24); Brudgommen og Bruden (Eph. 5, 25—32); Viingaardsmanden og Viingaarden (Luc. 13, 6—9. jvf. Matth. 20, 1—16. 21, 33—44). I andre Billeder freindragtes blot en enkelt bestemt Side af Kirkens Væsen: Ageren (Matth. 13, 24—30. 36—43); Fislevoddet (Matth. 13, 47—50); Senepskornet og Suurdeigen, Skatten og Perlen (Matth. 13, 31—33. 44—46).

Anm. Da Udtrykket Guds Rige ei blot bruges om Kirken i Verden, men ogsaa om det kristelige Trosliv i det enkelte Menneskes Hjerte (Luc. 17, 21. Rom. 14, 17), saa kunne mange af disse Billeder anvendes baade paa det hele Samfund og paa den enkelte Troende.

§ 90.

1 Petr. 2, 5. Vorber selv som levede Stene, opbyggede til at vorde et aandeligt Huus, til et helligt Præstedom, at fremhøre aandelige Offre, velbehagelige for Gud ved Jesum Christum. Jvf. 2, 9.

Aab. 1, 6. Jesus Christus har gjort os til Konger og Præster for sin Gud og Fader.

De Christne kalbes et helligt Præstedømme; og derfor kunne alle døbte og troende Mennesker siges at være Guds Præster o: de Christnes almindelige Præstedømme. Christus selv er Øpperstepræsten, hans Disciple ere Præster; og her tales da om Præster ikke i den Bethydning, hvori vi nu bruge Ordet, men i den gammeltestamentlige Bethydning. Ligesom Christus har bragt det store Forsonings og Forløsnings Offer for den hele Verdens Synd, saaledes skulle de Christne fremhøre de aandelige Takoffre, idet de hengive deres egne Hjertet til Herren i Troens Lydhed og i Bonnerne. Indvielsen og Salvesen (1 Joh. 2, 20) til dette Præstedømme seer i den hellige Daab.

Anm. Navnet: de Christnes almindelige Præstedømme bruges for at adskille det fra det saakaldte særegne Præstedomme, det kirkelige Embete (jvf. § 126 og Anm. 3).

§ 91.

Eph. 4, 3—6. Beflitter Eder paa at bevare Landens Enhed i Fredens Baand; eet Legeme og een Land, ligesom I og ere kaldte til eet Haab i Eders Kalb; een Herre, een Tro, een Daab, een Gub og Alles Fader, som er over Alle og ved Alle og i Eder Alle.

Apg. 4, 32. De Troendes Mængde havde eet Hjerte og een Sjæl.

1 Cor. 11, 19. Der maa og være Partier iblandt Eder, for at de Netskafne iblandt Eder kunne blive aabenbare.

Christi Kirke er een, fordi Christus er een, og som han er, saa er Daaben een, Nadveren een og Troen een. Alle de Troende, hvor de end ere paa Jordens, afsprede over alle Lande, uden at kjende hverandre, ere et eneste Samfund, forenede med hverandre i Landen. Men — vi troe paa, at Kirken er een, vi kunne ikke see det; thi her paa Jordens seer det overimod ud, som var der Ad-

splittele i Christi Kirke deels paa Grund af, at Vantroe ere blandede mellem de Troende, og deels fordi der ofte kun er saa lidet Sammenhold og ofte saa lidet Ejærighed imellem de Troende indbyrdes. Og Christi Kirke i sin nuværende Tilstand paa Jorden har deelt sig i flere større Kirkeafdelinger, som ofte staae skarpt oversor hverandre, og atter indenfor disse findes der baade Partier og Sekter. Men derfor skal Troen paa Kirkens Enhed slutte de Troende steds nærmere og nærmere sammen, og tiltrobs for al Førstsel paaminde dem om at fordrage hverandre i Ejærighed.

Anm. 1. Bruddet mellem den romerske og græsk-katholske Kirke begynder allerede i Slutningen af det 7de Aarh. og fuldbyrdes gennem de følgende fire Aarhundreder; den væsentlige Grund til Udsættelsen var Roms Fordring paa Overhøjhed over hele Kirken. I det 16de Aarh. udførte Protestanterne sig fra Pavelskirken, og efter blandt disse opstaae den reformerte og den lutherske Kirkeafdeling. Herved fremkommer en ny Række af Symbooler (§ 7 Anm. 2) eller Bekjendelseskrifter, idet enhver Kirkeafdeling søger at fremstille de Punkter, hvori den afgiver fra de andre. Den lutherske Kirkes særlige symboliske Øsger ere: Luthers lille Katechismus og den augsburgske Bekjendelse (af 1530, Rigsdagen i Augsburg).

Anm. 2. En saadan Udsplittele indenfor den ene Christi Kirke grunder i den menneskelige Syndighed; og det gjælder derfor altid ikke at glemme det følleds Christelige (§ 7 Anm. 2) over det, som er blevet det Udsættende. Som lutherske Christne mene vi at have grebet Evangeliets Sandhed paa den syldigste Maade, uden dersor at oversee, at Kirkeforbedringen (Reformationen) ikke er afført med Luther, men skal vedvære igennem Kirkens hele Udvikling.

Anm. 3. Ligesom det i det Hele taget er et Stærkende for den Katholske Kirke at giøre det christelige Liv udvortes, saaledes er det ogsaa fornemmelig den udvortes Enhed i Kirken, hvorpaa den lægger saa stærkt Estertryk; og denne Kirkens Enhed finder sit Udtryk i Pavens Person. Som Christi Statholder paa Jorden og Apostlen Peters Efterfølger — efter Misforståelse af Matth. 16, 17—19. i Forbindelse med den

opdigtede Fortælling, at Peter har været Bislop i Rom i 25 Aar — er Pavens Kirkens synlige Hoved, og derfor afgjøres alle kirkelige Spørgsmål af ham som høieste Dommer. I den lutherske Kirke fastholdes det derimod, at det til Kirkens Enhed et tilstrækligt at stemme overens i Evangelietes Lære og i Sakramenternes Forvaltning; her lægges Estertrykket paa Vandens Enhed, som vel lader sig forene med Frihed; thi hvor Herrens Vand er, der er Frihed (2 Cor. 3, 17).

§ 92.

Eph. 5, 25—27. Christus elskede Menigheden og hengav sig selv for den, paa det han kunde hellige den, og han rensede den formedest Vandbadet ved Ordet, at han maatte fremstille sig den, en herlig Menighed, som ikke har Plejt eller Rynke eller noget deslige, men at den maatte være hellig og ustraffelig.

Joh. 17, 19. Jeg helliger mig selv for dem, paa det de skulle ogsaa være helligede i Sandheden.

Christi Kirke er hellig, fordi Christus er hellig, og Menigheden er forenet med ham i den Helligaand som Legemet med Hovedet. Dog — vi troe paa, at Kirken er hellig; thi at see til her i Verden er den besmittet baade ved de mange, vantroe ugudelige Medlemmer og ved den megen Synd og Skræbelighed, som endnu hæfter ved alle de Troende. Men om end Menigheden derfor har Forpligtelsen til at øve Kirketugt, saa opnaaes dog aldrig her paa Jorden et Samfund af lutter hellige og troende Mennesker (jvf. § 88).

Anm. 1. Kirketugten hører til Menighedens vanskelige Opgaver. Dens Formaal er og maa alene være at frelse Sjælene ved at rejsse og tugte de Gjenstridige og Grasaldne; men Banskeligheden fremkommer strax, idet som Regel for dens Udsættelse den Sætning altid er blevet fastholdt, at om det Skjulte dømmer Kirken ikke. Kirkens Historie opviser derfor mangfoldige Exempler paa dens Misbrug; saasnart den udsves

esther bestemte udvortes Lov, er den dobbelte Guds tilstede: deels at befordre udvortes Gjerningsretsfærdighed for at undgaae at falde under Lovens Begstav, deels at befordre den Enkeltes Billkaartlighed og Herredømme, som skal udøve den efter Loven; i begge Tilfælde opnaaes ikke Hensigten. I det nye Testamente have vi Exempler paa Kirketugtens Udøvelse i Apg. 5, 1—11 og 1 Cor. 5, hvor Paulus over Tugten i Kraft af den Aand, som forener ham og Menigheden, saaledes kan den kun øves, hvor der virkelig er et Menighedsliv tilstede, og den øves naturligt gjennem Ordets Forkyndelse, Skriftekster, Sjælesorg o. s. v. Det er fornemmelig ved Udelukkelsen fra Nadverbordet, at Spørsgømalet om Kirketugt kommer frem. (Ivf. § 125 og Anm. 3.).

Anm. 2. De fleste Sekter og Partier fordre strengt Udøvelse af Kirketugten — saaledes allerede i Kirkens første Tider, — og dette er en naturlig Følge af, hvad der er et almindeligt Kjendemærke for dem, nemlig at fordre et Samfund af lutter Hellige. Imod denne Fordring staae bestemt Herrrens Lignelser om Filiovæddet og om Klinten blandt Hveden (Matth. 13); som Exempel paa Stridigheder i denne Anledning kan nævnes Augustins Strid med Donatisterne (411).

§ 93.

Matth. 28, 18—20 anført § 7 Side 11.

1 Tim. 2, 4. Gud, vor Frelser, vil, at alle Mennesker skulle blive salige og komme til Sandheds Erfjendelse.

Apg. 11, 18. Saa har Gud og givet Hebningsene Omvendelse til Livet. Ivf. 10, 1—11, 18.

Christi Kirke er almindelig, fordi Christus er død for den hele Verdens Synb, og det er Gud Faders Willie, at Alle skulle blive salige. Men ogsaa her gjælder det, — vi troe paa, at Kirken er almindelig, vi kunne ikke see det; thi her paa Jordens seer det tvertimod ud, som om Evangeliet kun naaede til en lidet Deel af Menneskeheden, og dette ikke blot af den Grund, at Saamange af dem, som høre det, ere gjenstriidige imod Sandheden, men ogsaa fordi der blot af den nulevende Menneskehed endnu er

omtrent to Trediedele, for hvem det slet ikke har lydt. Derfor, ligesom Troen paa Kirkens Almindelighed skal anspore Menigheden til at værenidkjær for Missionsens Gjerning og til at virke for denne baade ved Gaver og ved Forbønner, saaledes kan den heller ikke skilles fra Troen paa Evangeliets Forkyndelse i de Dødes Rige for Alle dem, som ikke have funnet høre det her paa Jordens (§ 66.).

Anm. 1. Jo kraftigere Troslivet rører sig i Menigheden, desto større bliver ogsaa Livet for Missionens hellige Sag; derom vidner Kirkens hele Historie. I Begyndelsen af dette Aarhundrede, da Livet paanhældtes, stiftedes ogsaa Missionsselskaber trindt omkring i Landene; 1821 stiftedes det danske, som nu underholder en Missionsskole i Kjøbenhavn og udgiver et Missionssblad.

Anm. 2. Foruden Selskabet for den ydre Mission (Hedningemissionen) findes ogsaa i vort Land et Selskab for den indre Mission, som ved hyppige Missionsgudstjenester, Kolportører og Lægprædikanter arbeider for at bringe Guds Ord til den Enkelte og for at vække Livet paa døde Egne. Ogsaa dette Selskab udgiver en Tidende for den indre Mission.

Anm. 3. Katholsk betyder paa Dansk: almindelig. Den romerske Pavekirke gjør Fordring paa alene at være den almindelige Kirke, og naar vi da ikke kunne anerkende denne Fordrings Gyldighed, og ikke destomindre kalde den den katholske Kirke, da skeer dette kun paa Grund af den engang almindelige Talebrug. Det rette Navn vilde være Pavelkirken eller den romerske Kirke.

§ 94.

1 Petr. 4, 12—14. I Elskelig forunder Eder ikke over den Ildprøve, som I gjennemgaae, Eder til en Forsøgelse, som om der hændtes Eder Noget underligt. Men som I ere deelagtige i Christi Lidelser, saa glæder Eder, at I og ved hans Herligheds Åabenbarelse skulle glæde og frøde Eder. Dersom I forhaanes for Christi

Navns Skjæld, ere I salige, thi Herlighedens og Guds Land hviler paa Eder. Jvf. Matth. 5, 10—11.

Rom. 8, 35, 37. Hvo skal kunne skille os fra Christi Kjærighed? Trængsel, eller Angest, eller Forfølgelse, eller Hunger, eller Nøgenhed, eller Fare, eller Sværd? Men i Alt dette mere end seire vi ved ham, som os elskede. Jvf. Joh. 16, 33.

Men hvad der her maa troes og ikke kan sees, det skal kunne sees ved Dagenes Ende; naar Evangeliet er forkyndt for al Slabningen, og alle de Vantroe ere udelukkebe, da skal den ene, hellige og almindelige Menighed staae smykket som Bruden, og af Brudgommen føres til den nye Himmel og den nye Jord. Da er Christi Kirke i sin Herlighed, den seirende Kirke; nu er den den stridende. Og Kirkens Strid er en dobbelt: deels med den indvortes Fjende, Synden, som er i dens eget Skjæld, deels med den udvortes Fjende, den syndige Verden og dens Fyrste, som omgiver Menigheden paa alle Sider; fra hin stamme de døde og golde Tider i Kirkens Historie, fra denne de mangfoldige og blodige Forfølgelser. Men sjældt Kirken er stridende, saa hører den dog Seiren i sig, fordi den aldrig bliver forladt af sin Herre og sit Hoved, Christus; han har seiret, og i Samfundet med ham gaaer Kirken seirende ud af enhver Fare og Trængsel, og den har Haabets ubekommelige Forvisning om den sidste store Seier, om end Modstanden bliver sterkere og Striden haardere, jo mere Dagenes Ende nærmer sig (§ 160).

Anm. 1. Fortællingen i Matth. 8, 23—27 er altid tillige blevet tagen som et Billeds paa Kirkens Strid og Seier, jvf. Aab. 7, 1—17.

Anm. 2. Som Tider i Kirkens Historie, hvor Verdens Had imod de Christne har ført til blodige og grumme Forfølgelser, kunne nævnes de 3 første Jahrhundreder (jvf. Apg. 7, 54—8, 4); men altid har det stadsættet sig, at „Martyrernes Blod blev Kirkens Udsæd“. Dagsaa paa Reformationens

Tid maatte Mange af Luthers Venner lade Livet for deres Troes Skjæld.

§ 95.

I Christi Kirke gjør den Helligaand sin Gjerning — at virke Troen paa Maaden i Christus — igjennem de hellige Maademidler (§ 87 Anm. 3). I Daaben begynder han sin gode Gjerning i Menneskets Hjerte, og det Trossliv, som han saaledes har begyndt, det opholder og bevarer han ved Guds Ord, ved Bonnen og ved Nadveren. Ligesom Ordet er at ligne ved Maden for det aandelige Liv, idet det væller dette, samt befordrer dets Udvikling og Væxt, saaledes kan Bonnen kaldes Vandbedrættet i selve Livet; og i Nadveren stjænkes det inderligste og dybeste Samfund med Christus, som et Menneske kan naae til her paa Jordens. Af disse Maademidler kaldes Daaben og Nadveren Sakramenter.

§ 96.

Et Sakrament er en hellig Handling, indstiftet af Christus, hvor han under et synligt Tegn meddeler en usynlig Maadegave. Der hører saaledes til Sakramentet, foruden det udvortes Tegn, et Indstiftelsesord af Christus selv; og Maadegaven, som stjænkes, er det, hvor paa Indstiftelsesordet lyder. Hvad Christus, den menneskeblevne Guds Son var for dem, der levede med ham i hans Kjæds Dage, ved det personlige Samsliv, det er Sakramentet for os; og det, som derfor gjør den hellige Handling til et Sakrament, er ikke Menneskets Tro, men den korsfæstede og opstandne Grelsers personlige Mærværelse. Men ligesom Christus bliver til Grelse for den Troende, derimod til Dom for den Vantroe (§ 81 Anm.), saaledes bringer Sakramentet ogsaa Kun Velsignelse, naar det fører til et christeligt Trossliv og bruges i Tro, medens det derimod bringer Forbandelse og Dom over Hver den, som modtager det, men ikke vil troe.

Anm. 1. Den lutherske Kirke har to Sakramenter, Daaben og Nadveren; og efterdi det nye Liv skæbes i Daaben og opholdes i Nadveren, da følger heraf, at medens hin kun skeer en gang, saa gjentages Myndelsen af denne. Derimod — den katolske Kirke har syv Sakramenter: Daab, Konfirmation, Nadver, Skriftemaal, den sidste Olie, Præstevielse og Egteskab; men baade er det her umuligt at paavise et Indstiftelsesord fra Herren selv til hvert af disse, ligesom det er vanskeligt at angive det udvortes Tegn og den for hvert Sakrament særegne Naadegave. Formalet med dette store Antal Sakramenter er at omgive det hele Liv i alle Aldre og alle Forhold med Kirkens Belsignelse og med dens Tilsyn og Myndighed; og med Hensyn til Sakramentets Virksomhed, da mener den katolske Kirke, at det virker, naar blot alle udvortes Ceremonier ere vel igættagne, uden at den, saaledes som vor Kirke, lægger Eftertryk paa den troende Tilegnelse.

Anm. 2. Det er en saare farlig Baastand, som er blevet fremsat af Donatisterne, et Parti i Nordafrika i det 4de og 5te Aarh., og efter dem østre er blevet gjentaget, nemlig: at Sakramentets Gyldighed er afhængig af deres Tro, som ere tilstede ved det. Ere f. Ex. Præsten eller Gædderne ved Daaben vantroe Mennesker, da skulde en saadan Daab være ugyldig. Denne Ansuelse undergraver al Fortræstning til Frelse og Salighed, og med Hensyn til Daaben fører den naturligen til Gjendaab; dersor har Kirken altid forklaret saadanne og lignende Baastande.

§ 97.

Den lutherske og den reformerte Kirke ere enige i at betegne Sakramenterne som Panter paa Guds Naade; medens Christus i Ordet taler til Alle i Almindelighed, saa handler han i Sakramentet med den Enkelte, og fordi det menneskelige Hjerte bestandigt trænger til at støttes og styrkes i Troen, saa gives der os i Sakramentet ligesom en Besegling og et synligt Vant paa det, som Ordet kun kan tilsiige igjennem Dret; man har dersor ogsaa kaldet Sakramentet det synlige Ord. Heri ere begge Kirkesamfund enige, og forsaavidt er Ordets og Sakramentets Virkning den samme. Men den lutherske Kirke bli-

ver ikke staende herved; thi medens den reformerte Kirke mener, at Christus kun er tilstede i Sakramentet ved sin Helligaand, saa fastholder vor Kirke, at det forklarede Gud-menneske, den korsfæstede og opstandne Frelser, selv personlig er der tilstede og skjærer os Livs-samfundet med sig; og idet vi saaledes forenes med ham selv personlig, da kommer derved et helt nyt Menneske til at leve indeni os, det nye Menneske, der som forklaret Aand i det forklarede Legeme skal gaae frem paa den hederste Dag og indgaae til Himmerige. I Ordet og Bønnen er Christus kun forenet med os igjennem den Helligaand, i Sakramentet er han selv personlig tilstede og virker i os; i Ordet og Bønnen er den hemmelighedsfulde Forening med ham en reen aandelig Forening, i Sakramentet er den en personlig Forening med ham selv baade aandeligt og legemligt.

Anm. 1. Denne Opfattelse af Sakramentet, som alt findes hos de ældste Kirkesødre, udtaler ogsaa Luther bestemt fornemmelig i de langvarige Nadverstridigheder, og saa ofte han udvikler Sakramentets Betydning sammen med Guds Sons Menneskeblivelse.

Anm. 2. Naademidlerne følge her i den Orden, hvori hvert Menneske indenfor Christi Kirke bliver delagtiggjort i deres Belsignelse: Daaben, Ordet, Bønnen og Nadveren.

1. Daaben.

§ 98.

Luther udlægger i sin lille Katechismus Daabens Be-tydning gennem fire Spørsgæmaal og Svar:

Hvad er Daaben?

Daaben er ikke blot Vand alene; men den er Vandet, indbefattet i Guds Befaling og forbundet med Guds Ord.

Hvilket er da dette Guds Ord?

Hvad vor Herre Christus siger hos Matthæus i det

sidste Capitel: Gaaer hen i al Verden og gjører alle Folkeslag til mine Disciple, idet I døbe dem i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn.

Hvad giver eller nytter Daaben?

Den virker Syndernes Forladelse, frier fra Øden og Djævelen og giver Alle dem den evige Salighed, som troe, hvad Guds Ord og Forjættelse siger.

Hvilket er da dette Guds Ord og hans Forjættelse?

Hvad vor Herre Christus siger hos Marcus i det sidste Capitel: Hvo, som troer og bliver døbt, han skal blive salig; men Hvo, som ikke troer, han skal fordømmes.

Hvorledes kan Vand gjøre saabanne Ting?

Vand gjør det vistnok ikke, men Guds Ord, som er med og ved Bandet, og Troen, som forlader sig paa dette Guds Ord i Bandet. Thi uden Guds Ord er Bandet blot Vand og ingen Daab; men med Guds Ord er det en Daab, det er: et naaderigt Livets Vand og et Igjenførelsens Vand i den Helligaand,

som Paulus siger til Titus i det tredie Capitel: Han har frelst os ved Igjenførelsens og Hornhelsens Vand i den Helligaand, hvilken han har udgydt rigeligen over os formedelst Jesus Christus, vor Grelser, paa det vi ved hans Maade skulle være retfærdige og Arvinger til det evige Liv i Haabet. Det er visseligen fuldt sandt.

Hvad betyder da denne Vanddaab?

Den betyder, at den gamle Adam i os skal druknes ved daglig Anger og Bod og døe med alle Synder og onde Øyster; og at derimod et nyt Menneske daglig skal fremkomme og opstaae, som skal leve evindelig for Gud i Retfærdighed og Reenhed.

Hvor staar dette strevet?

St. Paulus siger til Romerne i det sjette Capitel: Vi ere begravne med Christus ved Daaben til Døden, paa det at, ligesom Christus er opreist fra de Døde ved sin Faders Herlighed, saaledes skulle vi ogsaa vandre i et nyt Levnet.

S 99.

Matth. 28, 18—20 anført § 7 Side 11.

Det udbortes Tegn i Daaben er Vand; det Guds Ord, som gjør Vandet til en Daab, er: jeg døber dig i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands. Christus selv er den usynlige Øber, Præsten kun hans Nebstab. Og naar Maadegaven, som ffjænkes, efter Indstiftelsesordene er denne, at blive døbt i den treeelige Guds Navn, da maa Guds Ord nærmere oplyse om, hvad det er at blive døbt.

S 100.

1 Petr. 3, 21 anført § 78 Side 90.

Lit. 3, 5—7 anført § 98 Side 112.

Daaben er en Pagt, og at døbes i den treelige Guds Navn er altsaa først at indgaae en Pagt med ham. Men naar Gud slutter Pagt med et synligt Menneskebarn, da har dette Intet at give ham, han maa selv give Alt, og Pagten bliver derfor en Maadepagt. Men naar der da ikke destominstre tilspørges Barnet: forsager Du? — troer Du?, saa det altsaa kunde shnes, som om Gud dog forlangte Noget af os for sin Maade, da er Meningen ikke den, at vi af os selv skulle forsage og troe, og saa derved selv erhverve os Frelse; nei — naar Gud tager dette Øfste af Barnet i Daabens Pagt, da giver han ogsaa selv Kraften til at holde det dermed, at han ffjænker den Helligaands Gave. Saaledes er Daaben en Maadepagt; det er Herren, som gjør Alt. Og spørges der videre om, hvad der da seer i denne Maadepagt, hvor

Nanden ssjænkes os, da føres vi til den anden Betegnelse for Daaben: Igjenførelsens og Hornjelsens Bad i den Helligaand. Kraften til at forsage og til at troe, ssjænker Nanden os derved, at han paa en underfuld Maade i Hjertets sjulte Menneste føder os paa nyt til at blive Guds Børn, føder et nyt Menneste, Christusmennesket, indeni os, føder et nyt Liv, Troens Liv, i vore Hjerter; thi ved enhver Fødsel begynder der et Liv. — Saaledes er Daabens Naadegave ei blot at give os et Pant og et Segl paa vor Salighed, men den er meget mere; den er den nye himmelske Fødsel, hvorfra der udspringer et Liv i Samfund med Gud Fader og Søn og Helligaand. Og i dette Livssamfund er der al Frelsens og Salighedens Hylde.

Anm. Daabens Bagt indeholder Forsagelsen og Troen. Det apostoliske Symbol bruges over den hele Christenhed — undtagen i den græske Kirke — som Bekjendelse ved Daaben (§ 7 Anm. 1 og 2); nogle Steder udelades Forsagelsen, og den kan da siges at ligge i Troen. Efter vor Kirkeorden kan Forsagelsen og Trosbekjendelsen udelades i Nøddaab; og forsaa vidt Barnet bliver rastt, bruges disse saa ved Fremstillingen i Kirken.

§ 101.

Marc. 16, 16 anført § 98 Side 112.

Joh. 3, 36 anført § 72 Side 84.

Men — uden Tro gavner Daaben ikke; naar Daabens Naadegave ikke fører til Troen, da bliver den meget mere til Dom istedetfor til Belsignelse (§ 96). Det er nemlig med det nye Liv, der fødes i Daaben, som med ethvert Liv, det er ikke fuldførbart i sin Begyndelse, men det har tvertimod kun en liden Begyndelse i Hjertets Skjulte, som Senepskornet, der lægges i Jordene og er det mindste blandt alt Trø (Matth. 13, 31—32); og derfor trænger det som ethvert begyndende Liv til Næring og Pleie. Hvad der ubevidst er ssjænket Barnet i Daaben,

det skal føres frem og blive levende bevidst igjennem en christelig Opdragelse derved, at Barnet hører om den Gud i hvis Navn han er døbt, og lærer at tale med ham i Ønnen. Dog — fordi den christelige Opdragelse mangler, derfor udslettes ikke Daabens Naadegave; Livet i dets ringe umærkelige Begyndelse bliver dog, som Frøkornet længe kan ligge i Jordens Skjød uden at spire; og saa, maaske i en senere Alder, naar Ordet nærer til et saadant Menneste, da bliver Daabens Naade etter virksom, Troens Liv vækkes ved Ordet og udfolder sin Kraft i det hele Menneske. Saaledes er visseligen Daabens gjenførende Gjerning knyttet til Daaben, men kun naar Alt udvilles i rette Spor, naar Daabens Naade bliver virksom og fører til Troen, Falde vi Mennesket gjenfødt; Daab og Tro skulle ikke stilles fra hinanden. — Virksom det da paa den ene Side maa fastholdes, at uden Tro gavner Daaben ikke, saaledes bygge vi paa den anden Side ikke vor Daabs Naade paa vor Tro, men tvertimod omvendt bygge og grunde vi vor Tro paa vor Daab. Naar altsaa et døbt Menneske ikke kommer til Troen, da er det hans egen Skyld, og da bliver Daaben ham til Dom; bliver han derimod troende, da grunder det ikke i ham selv, men i den Helligaands Gave, som blev ssjænket ham lige fra den hellige Daab.

Anm. For os er Daaben nødvendig til Salighed; det er et lidet nyttigt Spørgsmål, om da Ingen kan frelses og komme til Troen uden Daab; thi ssjænkt Christus ikke er bunden til sine Sakramenter, sag har han dog bundet os dertil, og hvad han har bundet, kunne vi ikke løse. For det tilfælde, at et Menneske uden at vide det og imod sin Willie bliver udøbt, gjælder det gamle Ord i Kirken: at det ikke er Manglen af Sakramentet, men Ringeagten for det, som dømmer.

§ 102.

Apg. 2, 37. Men der de det hørte, gif det dem igjennem Hjertet, og de sagde til Peter og

de andre Apostle: I Mænd Brødre! hvad skulle vi gjøre? V. 38, jof. § 84.

Apg. 9, 11. Herrens Ord om Paulus, før han blev døbt: See! han beder. Jvf. Apg. 16, 29—33.

Hidtil have vi betragtet Daaben saaledes, som vi have modtaget den, som Barnedaab; men i Alt væsentligt er den den samme som Børnes Daab. Forskjellen er kun, at hvad der i hin allerede sjænkes ubevist, men dersor ogsaa senere maa blive levende bevidst; det sjænkes ved denne først i den bevidste Tilstand (§ 134). Børnes Daab var naturligvis almindelig i Kirkens Begyndelsesstid, og bruges endnu overalt, hvor Christi Kirke skal grundlægges i et Folk; forud for den gaaer da Ordets Forkundelse og christelig Undervisning, indtil Mennesket bringes dertil, at han af Længsel efter Frelse begjærer Daaben. Men dette Suf, denne Længsel og Begjæring efter Guds Rige er af Naturen tilstede i det af Kjød fødte Barn, ligesom det i den samme ubevistste Tilstand er tilstede i den hele Skabning efter Syndefaldet (§ 33 Anm. 1 og § 36 Anm. 3).

Anm. Brugen af Ordet Gjensædelse volder ofte Van-skelighed ved Barnedaaben, naar nemlig Livet, som Manden har begyndt i Daaben, standses i sin Fremvæxt, og derved Daaben og Troen skilles fra hinanden (§ 101). Derimod vil Brugen af Ordet falde lettere og naturligere ved Børnes Daab, forsaavidt Ønsket om Daaben har været oprigtigt, og denne saaledes ikke bliver adskilt fra Troen. Den noie Forening imellem disse kommer ofte frem i det n. L.; thi ligesom Gjensædelsen figes at skee i Daaben, saaledes hedder det ogsaa, at den, som troer, at Jesus er Christus, er født paanh, og at den, som elsker, er født af Gud (1 Joh. 5, 1. 4, 7.); Troen og Kjærligheden er det samme Mandens nye Liv.

§ 103.

Røm. 6, 4 anført § 98 Side 113.

Eph. 5, 26 anført § 92 Side 105.

Daabshandlingen skele i den gamle Kirke ved en tre Gange gjentagen Neddyppelse af Hovedet og Legemet under Vandet. I denne Nedstigen under Vandet er der givet et Villede paa Samfundet med Christi Ød, hvorved det gamle syndige Menneske druknes og dødes, og i Opstigningen af Vandet et Villede paa Samfundet med Christi Opstandelse, hvorved et nyt Menneske opstaar i vores Hjerter; og heri er ogsaa hele Daabens Naade udtrykt. Men denne nye Skabning, som saaledes begynder i Daaben, den skal voxe og faae Magt over det gamle Menneske, der bestandigt vil reise sig i os, saalænge vi vandre i dette Syndens Legeme; og dersor skulle vi hver Dag i Forsagelse og Tro vende tilbage til vor Daabs Naade og føge Mandens Kraft til hver Dag paanh at aflegge den gamle syndige Klædning og vandre i et nyt Levnet (§ 150). At Daaben nu udføres ved Overghedelse af Vand over Hovedet grunder nærmest i de forandrede Forhold — kun den græske Kirke har beholdt Neddyppelsen, — og faaer ingen Indflydelse hverken paa dens Kraft eller dens Betydning, om end der er Partier, som have villet paastaae det Modsatte.

§ 104.

Baptisterne forlaste Barnedaaben og bruge kun Børnes Daab; dersor dybe de dem, der ere blevne døbte som Børn, igjen som Børne, hvilket er at misbruge det Hellige. Om end den Bilsfarelse — at forlaste Barnedaaben — kunde synes at være mindre farlig, fordi ogsaa Kirken nu, hvor den er missionerende, dyber Børne, saa ligger der dog i Baptismen en uhøre Fare, idet nemlig ved den hele Christi Kirke undergraves, og Salighedsgrunden borttages for hvert Menneske, der er døbt som Barn. Dersor er der heller intet større og kraftigere Bewiis imod Gjendøerne og til Forsvar for Barnedaaben end Tilstede-værelsen af en troende Menighed, hvis enkelte Lemmer

ere døbte som Børn; Menighedens Herre og Konge vilde ikke gjennem saa mange Aarhundreder have tilladt de smaae Børns Daab, dersom den var en Bilbsfarelse og ikke efter hans Billie. Hvert troende Menneske, der er døbt som lille, er et uafviseligt Vidnesbyrd om Barne-
daabens Gyldighed, og aldrig skal Christi Kirke lade sig fravriste denne dhrebare Gave. Ogsaa Skriften vidner for Børnenes Daab, om den end ikke indeholder det bestemte Bud; og medens Guds Ord aldrig har dræget nogen Grændse med Hensyn til den Alder, hvori Daabens Naadegave maa stjænkes et Menneske, saa dræge Baptisterne en faaand ved en vis bestemt Alder, og netop her viser det sig, at hvor den Grændse skal drages, er og maa blive en fuldstændig menneskelig Bilkaarlighed.

Anm. 1. Om end Skriften ikke indeholder noget bestemt Bud om Barne-
daaben (Befalinger af den Art findes overhovedet ikke i Guds Ord) saa afgiver den dog bestemte Vidnes-
byrd om dens Berettigelse. Foruden det — at Herren figer alle Folkestag (Math. 28, 19), — at det gentagne Gange fortælles, at en Mand og hele hans Huus blev døbt (Apg. 16, 15. 33. 1 Cor. 1, 16), og — at Dømfjærslen, som skulde skee otte Dage efter Fødslen, sættes som Fortvilledede paa Daaben, saa maa en Jævnførelse af Marc. 10, 13—16 med Joh 3, 3—6 naturligen blive en Befaling til Barne-
daad; thi naar Herren paa den ene Side byder, at de smaae Børn skulle bringes til ham, fordi himmerige tilhører dem, og han paa den anden Side figer, at uden den nye Fødsel af Vand og Land kan Ingen komme ind i Guds Rige, da ligger heri et bestemt Bevis for, at det ikke blot er Ret, men ogsaa Pligt at døbe Børn.

Anm. 2. Kirkehistoriens Vidnesbyrd tale ogsaa for Barne-
daaben; thi om end den strax fra Begyndelsen af har modt nogen Modstand, saa figer dog Origines († 254), at den er overleveret fra Apostlene; og selv dens ivrige Modstander Tertullian († 220) omtaler den som almindelig.

Anm. 3. Den egentlige baptistiske Grundvildfarelse er denne, at den paastaaer muligheden af og dersor fordrer hjertets Reenhed og Troens Liv i Mennesket før Daaben;

denne bliver da kun et Segl, som paatrykkes Troen, der alt forinden er levende tilstede. I det n. E. knyttes bestemt Aan-
dens Gave med dens gjensædende Kraft til Daaben; jvf. Apg. 2, 38. 9, 17—18. Tit. 3, 5. Joh. 3, 3—6. De to Steder, som Baptisterne idelig paaberaabe sig herimod (Apg. 8, 16—17. 10, 45—47), tales der efter den hele Sammenhæng om Aan-
dens synlige overordentlige Naadegaver i den apostoliske Tid.

§ 105.

Confirmationen, som i dens nuværende Skikkelse indførtes i Danmark 1736, er en hellig Handling, hvorved de Unga fremstilles for Menigheden, aflagge Vidnes-
byrd om, at de ere oplyste i den christelige Børnelærdom, og aflagge den gode Bekjendelse, at ville forblive i deres Daabs-
pagt indtil deres sidste Stund. Herved bliver den tilføje Be-
redelsen til Nadverens første Nydelse. Men det er en Mis-
forstaelse at opfatte Confirmationen som et Tillæg til Barne-
daaben; den er kun en Bekjendelse, som aflagges i
Form af et Løfte, hvorved den Unga bekjender at have
tilegnet sig den Naadegave, som er stjænket ham i Daab-
en; og derefter aabnes ham Adgangen til Nadverbordet.

2. Guds Ord.

§ 106.

Hebr. 1, 1. Efterat Gud forbum havde talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene ved Propheterne, saa har han i disse sidste Dage talet til os ved Sønnen.

Jvf. Skriftsteder § 61 Side 71—72.

Figesom det ene Menneske meddeler sig til det andet gjennem Ordet, der er Udtrykket for det indre Tankens Liv, saaledes taler ogsaa Gud til os ved sit Ord og aabenbarer os derigjennem sine hellige og naadige Raab-
slutninger. Og ikke blot kom hans Ord til os ved Pro-
pheterne og Apostlene, de udvalgte hellige Redskaber, som talede drevne af den Helligaand, men ogsaa ved hans egen Søn, som selv var Ordet fra Evighed af, og i Tidens

Fylde blev kjødt og boede iblandt os (§ 61). Saaledes er Guds Ord først blevet talet og forkyndt (jvf. § 65); men derefter er det videre Vandens Gjerning, at dette Ord er blevet nedskrevet og overgivet Menigheden til evig Aar og Eiendom; thi kun dermed kunde det bevares reent og uorfalsket til de seneste Slægter.

Anm. Ved Siden af det skrevne Ord gaaer der igjenem Christi Kirke en mündtlig Overlevering (Tradition) baade med Hensyn til Troens Indhold og til de forskjellige Kirkeskikke. Den katolske Kirke siger vel, at den stiller Skriften og den mündtlige Overlevering lige ved Siden af hinanden, men i Virkeligheden underordner den dog Skriften under denne, idet Paven har det i sin Magt til enhver Tid at kunne forsøge den mündtlige Overlevering endogaa imod Skriften, og han kan saaledes tage fra og legge til Guds Abenbaring efter eget Tylle. Dersor fastholdt Ut her saa bestemt, at den mündtlige Overlevering skal prøves efter Skriften og kun har Sandhed, naar den stemmer med dennes Vidnesbyrd.

§ 107.

2 Tim. 3, 15—17. Du kjender fra Barndom af den hellige Skrift, som kan gjøre dig viis til Salighed ved Troen paa Christum Jesum. Den ganske Skrift er indblæst af Gud og nyttig til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelsse, til Optugtelse i Retfærdighed, at det Guds Menneske maa vorde fuldkomment, dhættiggjort til al god Gjerning.

Apg. 3, 21. Gud har talet ved alle sine hellige Propheeters Mund fra de ældste Dage.

Matth. 10, 20. I ere ikke de, som tale, men det er Eders Faders Land, som taler i Eder.

Joh. 14, 26 anført § 9 Side 15.

Den hellige Skrift er saaledes ikke et Menneskeværk, men Vandens Værk igjennem dertil udvalgte og beaandede Mennesker (Inspiration). Og det var en særegen Gave,

som blev skjenket disse Mænd fremfor alle Andre; thi om end Vandens er den samme, saa ere dog Gaverne forskjellige efter det, som nyttigt er til de forskjellige Tider. Men hvorledes vi skulle tænke os Inspirationens Naadegave, derom er der og bliver der stridt meget, og en Gudsfrigtheds hemmelighed maa det altid blive; ligesom vi paa den ene Side fastholde Vandens Gjerning igjennem de hellige Forfattere (den guddommelige Side af Skriften), saaledes sige vi paa den anden Side, at den menneskelige Personlighed ikke er bleven ophævet, men meget mere forstået ved Vandens, og de enkelte Skrifter bidne derfor ogsaa om Forfatterens forskjellige Personligheder (den menneskelige Side af Skriften). Sjævheder i Opfattelsen af Inspirationen fremkomme derfor baade ved at forringe Vandens Gjerning saaledes, at ethvert andet christeligt behandlet Skrift stilles over eller ved Siden af den hellige Skrift, og ved at fremhæve Vandens Gjerning saaledes, at det Menneskelige ganske forsvinder; den første vrangle Uinstuelse viser sig f. Ex. i Slutningen af forrige Aarhundrede (Nationalismens Tid), da man fornægtede Christendommen som guddommelig Abenbaring, den anden f. Ex. i det 17de Aarh. (den eensidige Skriftheologi), da man betegnede de hellige Forfattere som Vandens Penne og Skrivere og derfor mente, at ogsaa enhver Form og Bending i Sproget var inspireret. Men fordi den hellige Skrift er Vandens Gjerning, derfor er og bliver den det rene uorfalskede Guds Ord, som ikke kan rofkes (Joh. 10, 35).

Anm. 1. Naar den christelige Prædiken ogsaa bliver kaldet Guds Ord, da bruges dette Navn i en videre Betydning; og dette kan være berettiget, forsaavidt der tales af Troen og i Troen, og forsaavidt Prædikenen selv søger sit Indhold fra den hellige Skrift.

Anm. 2. Den hellige Skrift bører forskjellige Navne: Biblen: alle Bogernes Bog; Canon (de canoniske Skrifter) o: Regel eller Rettesnor, fordi de hellige Skrifter ere Reglen

for christelig Tro og christeligt Liv; Abenbaringens Bog, fordi vi deri have den fulde tilforladelige Abenbaring fra Gud til Mennesker (§ 6 Ann.). Den deles i det gamle og det nye Testament; Testament betyder Bøgt.

Ann. 3. Endstændt Guds Ord i den hellige Skrift er talet eller skrevet til de Mennesker, som levede paa hine Tider, saa gjælder det dog og angaaer det dog alle Slægter til alle Tider; og Nathans Ord til David: Du er Manden (2 Sam. 12, 7) finder sin Anvendelse ved ethvert Guds Ord.

Ann. 4. Det ligger i Sagen selv, at de enkelte Bøgers Forfattere og Affattelses Tider med langt større historisk Ærligethed kunne bestemmes for det n. end for det g. T. Det g. T. er samlet paa Esras og Nehemias Tider; og de senere affattede Skrifter ere sjældne til under Navn af apokryphiske ø: skjulte. Det n. T. er samlet i Esbet af 3de og 4de Maar., efterat der paa de forskellige Steder havde dannet sig større eller mindre Samlinger af Evangelieberetninger (Luc. 1, 1—3), apostoliske Breve (2 Petr. 3, 15—16) og øvrige hellige Skrifter.

§ 108.

Joh. 6, 63. Det er Vandten, som levendegjør, Kjødet gavner Intet; de Ord, som jeg taler til Eder, ere Vand og Liv.

2 Cor. 3, 6. Bogstaven ihjelslaaer, men Vandten levendegjør.

Ps. 119, 105. Dit Ord er en Lygte for min Gud og et Lys paa min Sti.

Hebr. 4, 12. Det Guds Ord er levende og kraftigt og skarpere end noget tveægget Sværd, og trænger igjennem, indtil det adskiller baade Sjæl og Vand, baade Vedemod og Marv, og dømmer over Hjertets Tanker og Raab.

Guds Vand følger med Guds Ord og gjør igjennem dette sin Gjerning i Menneskets Hjerte, baade at falde og at oplyse og at helliggjøre. Det er Vandten, som gjør Ordet levende, og gjør det mægtigt baade til at vække og til at bevare Troens Liv. Som Sæden lægges

i Jorden, saaledes saaes Ordet i Hjertet (Matth. 13, 1—23); som et himmelskt Lys viser det Menneskene Vej til Salighed, og det er som et tveægget Sværd, der baade saarer og lægger. Men hvad enten Ordet høres eller læses, saalænge det ikke møder et søgende Hjerte, eller vækker Hjertet til at søge og derfor ikke gaaer til Hjertet, saalænge gavnner det ikke, men bliver meget mere til Dom (§ 135—137). For Troen er Guds Ord ligesaa nødvendigt som Maden for Legemets Liv. (Matth. 4, 4).

Ann. Det Naturligste er viiselig først at høre Guds Ord forkynede, hvorefter baade det Menneskes Tro, der forkynder Ordet, og det hele Menighedsamfund kan forsøge Ordets virkende Kraft; men Erfaringen stødtæster ogsaa, hvorledes det at løse Guds Ord ikke blot er til Befsigelse for den Troende, men ogsaa blev til Vækstelse for den forhærdede Synder, og lod fremkaldt, som sagte. Det er denne Kjendsgjerning, som har fremkaldt de saakaldte Bibelselskaber, hvis Virksomhed bestaaer i at udbrede den hellige Skrift, der efterhaanden er blevet oversat i næsten 200 Sprog. Det danske Bibelselskab er stiftet 1814.

§ 109.

Gal. 3, 21. Er Loven imod Guds Forjætelses? Det være langtfra!

Guds Ord er baade Lov og Evangelium. Om end Loven fortrinsvis findes i det gamle Testament, saa gaaer dog Evangeliet her jævnført med den i Forjætelserne og Prophetierne; og efter, om end Evangeliet fortrinsvis findes i det nye Testament, saa er dog ogsaa Loven i Evangeliet. Og for sig er der ingen Modsetning, men den fuldeste Enhed imellem Lov og Evangelium; thi Gud er een, og det er den ene Guds hellige Billie, som er udtrykt i Loven, og hans Kjærligheds Billie, som er aabenbaret i Evangeliet. Modsetning mellem Lov og Evangelium er der først kommen ved den menneskelige Synd; paa Grund af Synden bliver Loven til Forbansdelse, Evangeliet til Befsigelse.

§ 110.

Gal. 3, 10. 12. Forbandet Hver den, som ikke bliver ved i alle de Ting, som ere skrevne i Lovens Bog, at han gjør dem. Det Menneske, som gjør disse Ting, skal dervede leve. Inv. 5 Mos. 28—30.

Jac. 2, 10. Hvo, som holder den ganske Lov, men støder an i eet Bud, er bleven skyldig i alle.

Gal. 3, 21. Var der given en Lov, som kunde levenbegjøre, da erholtedet Retfærdighed virkligent ved Loven. Inv. Rom. 8, 3.

Gal. 3, 19. Hvad skal da Loven? Den blev føjet til for Overtrædelsers Skyld. Inv. Rom. 3, 20. 1 Cor. 15, 56.

Gal. 3, 24. Loven er vorden vor Tugtemester til Christum, at vi skulde blive retfærdiggjorte af Troen.

Loven figer os, hvad der er Guds Villie, kræver af os, at vi skulle opfylde den — og selv føle vi os forpligtede til den i Samvittigheden (§ 3 Ann. 4, § 35 Ann. 1) —, og endelig lover den Velsignelse til Alle, som opfylde den, Forbandelse til Hver den, som overtræder blot det mindste Bud. Ikkun et eneste Buds Overtrædelse er Overtrædelse af den hele Lov; thi Loven er ikke en Række af enkelte, usammenhængende Bud, men om end den fremtræder i enkelte Bud, saa er den dog een, som Udtrykket for den hellige Guds Villie. Var den kommen til en syndfri Menneskeslægt, da kunde den være bleven til Salighed, men fordi Mennesket var syndigt, blev den til Forbandelse. Lovens Bethydning er derfor nu ikke blot den, at være en Regel for et Menneskes Liv og en Kraft til at dæmpe det Ondes Magt, men da vi ikke kunne opfylde dens Bud, og den selv ikke kan hjælpe os dertil, saa bliver dens Gjerning fornemmelig denne;

at overbevise Mennesket om hans Synd (§ 35 Ann. 1). Og idet Loven som i et Speil viser os vor Synd, og viser os den store Nød, vor Synd har bragt over os, at vi ere under Guds Brede og Forbandelse, saa bliver den derved en Tugtemester til Christus.

Ann. Det er fornemmelig Apostlen Paulus, som i Brevene til Romerne og Galaterne udvisser Lovens Bethydning. Loven er god og hellig, men vi ere Syndere; forinden vi kjende Loven, er Synden død : vi vide ikke, vi ere Syndere; thi Samvittigheden er ssøvet og trængt tilbage. Men idet Lovens Bud træder os imøde, da lever Synden op : vi komme til Erkjendelse om vor Synd. (Rom. 7, 7—14).

§ 111.

Lovens ti Bud, af hvilke de tre første handle om vort Forhold til Gud, de syv sidste om vort Forhold til Næsten, forklarer Luther saaledes i sin lille Katechismus:

Du skal ikke have andre Guder!

Vi skulle over alle Ting frugte, elske og forlade os paa Gud.

Du skal ikke tage din Guds Navn forsængeligen!

Vi skulle frugte og elske Gud, saa at vi ved hans Navn ikke bande, sværge, gjøre Trolddom, lyve eller bedrage; men i al vor Trang paakalde det, bede, love og takke.

Du skal helligholde Hviledagen!

Vi skulle frugte og elske Gud, saa at vi ikke foragte Prædiken og hans Ord; men holde det helligt, gjerne høre og lære det.

Du skal ære din Fader og din Moder!

Vi skulle frugte og elske Gud, saa at vi ikke foragte vore Forældre og Herrer eller fortørne dem; men holde dem i Ære, tjene, lyde, elske og agte dem.

Du skal ikke slæe ihjel!

Vi skulle frøgte og elske Gud, saa at vi ikke gjøre vor Næste nogen Skade eller Fortred paa hans Legeme; men hjælpe ham og staae ham bi i al Legemsfare.

Du skal ikke bedrive Hoer!

Vi skulle frøgte og elske Gud, saa at vi leve lybst og tugtig i Ord og Gjerninger, og at En-hver elsker og ærer sin Hustru.

Du skal ikke stjæle!

Vi skulle frøgte og elske Gud, saa at vi ikke tage vor Næstes Penge eller Gods, eller bringe det til os ved falsk Vare og Handel; men hjælpe ham at fremme sin Næring og bevare sit Gods.

Du skal ikke sige falsk Vidnesbyrd imod din Næste!

Vi skulle frøgte og elske Gud, saa at vi ikke falskfælig lybe paa vor Næste, forraade ham, bagtale ham, eller skæffe ham ondt Rygte; men vi skulle undskynde ham og tale Godt om ham og optage Alt i højste Mening.

Du skal ikke begjøre din Næstes Huus!

Vi skulle frøgte og elske Gud, saa at vi ikke med Lyst efterstræbe vor Næstes Arv eller Huus, og under Skin af Ret bringe det til os; men hjælpe og staae ham bi, at han kan beholde det.

Du skal ikke begjøre din Næstes Hustru, Svend, Pige, Før eller hvad hans er!

Vi skulle frøgte og elske Gud, saa at vi ikke frataage vor Næste hans Hustru, Thende eller Før, ikke afnøde ham dem, eller vendte dem fra ham; men tilholde dem til at blive og gjøre, hvad de ere skyldige.

§ 112.

Gal. 3, 17—18. Den Vagt, som forud er stab-fæstet af Gud (med Abraham) om Christus, kan Loven, som blev given 430 Aar derefter, ikke rykke, at den skulde gjøre Forjættelsen til Intet. Thi er Arven ved Loven, da er den ikke mere ved Forjættelsen; men Gud skjænkede Abraham den ved Forjættelsen.

1 Cor. 15, 1. 3—5. Jeg minder Eder Brødre om det Evangelium, som jeg forkyndte Eder: at Christus døde for vores Syndere, efter Skrif-terne; og at han blev begraven; og at han opstod den tredie Dag efter Skrifterne.

Meden Loven stiller Fordringen til Mennesket (du skal), saa tilbyder Evangeliet os Guds Naade i Christus; og ligesom der dersør i hin fornemmeligt spørges om Gjerninger, saa spørges der i dette om Tro. Evangeliet fører tilbage til Herrens Vagt med Abraham; denne var Forjættelsens Vagt, idet Gud lovede og varslede om sin Naade i Christus, og denne Vagt kan Loven ikke rolke; thi den blev ikke given for at vise en ny Vej til Salig-hed, men kun for Syndens Skyld (§ 110). I Evangeliet opfyldes alle den trofaste Guds Forjættesser, og dets Indhold er Naaden og Frelsen i Christus Jesus, den Korsfæstede og Opstandne: at vi i Troen paa ham have Syndernes Forladelse, Barnenavn og Barnev-ret hos Gud Fader (den anden Trosartikel). Saaledes borrigtager Evangeliets Belsignelse Lovens Forbandelse.

§ 13.

Rom. 13, 8—10. Oliver Ingen Noget skyldige uden dette at elske hverandre; thi Hvo, som elsker den Anden, har opfyldt Loven. Thi det: du skal ikke bedrive Hoer; du skal ikke ihjelslæae; du skal ikke stjæle; du skal ikke bære falskt Vid-

nesshørde; du skal ikke begjære; og om der er noget andet Bud, det befattes som i en Hovedsum i dette Ord: du skal elske din Næste som dig selv. Kjærligheden gjør Næsten ikke Ondt; derfor er Kjærligheden Lovens Fylde.

Hebr. 8, 10. Jeg vil give mine Løve i deres Sind, og jeg vil indskrive dem i deres Hjerte.

Joh. 13, 34—35. Jeg giver Eder en ny Besælling, at I skulle elske hverandre, som jeg elskede Eder, at I og skulle elske hverandre. Derpaa skulle Alle kjenne, at I ere mine Disciple, der som I have innbrydes Kjærlighet.

Matth. 5, 17. Mener ikke, at jeg er kommen at oplöse Loven eller Propheterne; jeg er ikke kommen at oplöse, men at fuldkomme.

Men gjælder da Loven ikke for dem, som i Troen ere under Evangeliets Maade — for Guds Børn? Det, som evigt bliver i Loven, er Guds gode og hellige Billie; men for Guds Børn træber denne ikke frem i de enkelte udvortes Bud og ikke længer blot som et „Du skal“; thi Loven er her streven i Hjerterne, saa at det tillige lyder fra Guds Børn selv „jeg vil“, ligesom ogsaa alle de enkelte Bud samle sig i Kjærlighedsbudet. Og det er saa langt fra, at Lovens Forpligtelse derved slappes, at den meget mere bliver stærket; thi Kjærlighedens Forbring kjenner ingen Grænse. Derimod er Lovens Forbandelse borttagen for alle dem, som ere under Naaden; og en Tugtemester vedbliver den kun at være for disse, fordi der endnu er saa meget tilbage i dem af det gamle syndige Menneske. I dette Forhold stiller ogsaa Christus sig til Loven i sin Bjergræbden (Matth. 5—7). Han fremstiller den ikke som Bei til Salighed, thi det er den nye Retfærdighed i Troen (5, 20); han ophever den ikke, thi Guds Billie bliver i Evighed den samme, men han fuldkommer den o: han fremstiller hvært enkelt Bud

i Kjærlighedens Lys. Og endelig fuldkommer han den ogsaa paa den Maade, at han selv opfylder den hele Lov i Kjærlighed; derfor kunde han bringe Sonoffret i vort Sted (§ 64 og 71), og derfor staar han som det store forbillede for alle Guds Børn (§ 155).

Anm. 1. Luthers Forklaringer til de ti Bud ere for Guds Børn, thi de begynde alle med dette: Du skal elske og frygte Gud; de forudsætte saaledes Kjærlighedens nye Liv i Hjertet, ligesom alle Budenes Indhold samler sig i Kjærlighed til Gud og Næsten. Vel kjenner det g. T. ogsaa Kjærlighedsbudet, men dette trænges her mere tilbage, fordi Loven fremtræder for Israel i de mange enkelte Bud; og dette var og er endnu Særkjendet for hele den pharisæiske Lovopbygdedse, at glemme Kjærligheden over de mange enkelte Bud og disses udvortes Bogstav (Luc. 11, 42. Matth. 23).

Anm. 2. Lovens Betydning for Guds Børn misforstaaes paa denne dobbelte Maade: haade naar man gisr Christendommen til en Samling af Lovbud, hvortil enkelte Udsagn af Herren mangengang have fristet (Matth. 5, 39—42. Luc. 6, 29—30. 14, 12—14), medens disse Udsagn kun i bestemte skarpe Træk skulle vise, at Kjærlighedens Fordring kjenner ingen Grænse. Misforstaales fremkommer altid ved saadanne og lignende Ord, naar det glemmes, at sjældnt Ordene tale om bestemte udvortes Gjerninger, saa forudsættes altid hjertets Kjærlighed; den udvortes Gjerning kan enhver Hedning gjøre, men det er om Kjærligheden, det gjælder. Og — ligesledes misforstaaes den, naar man ganske i modsat Retning, af Frygt for at gjøre Christendommen til en Lov, har villet hortage Loven for Guds Børn; men ligesom det her oversees, at det gamle syndige Menneske bestandig trænger til dens Tugt, saaledes glemmes det ogsaa, at Herren selv fremsatte Kjærligheden som et Bud. Og Naaden udelukker ikke Fordringen til Mennesket, men gjor den kun større, uden Maal eller Grænse, til Hellighed og Kjærlighed.

3. Bønnen.

§ 114.

Ej. 65, 24. Førend de raabe, vil jeg svare; naar de endnu tale, da vil jeg høre.

Math. 7, 7. Beber, saa skal Eder gives; søger, saa skulle I finde; banker, saa skal Eder oplades.

Luc. 21, 36. Beder til enhver Tid, at I funne agtes værdige til at undslye alle disse Ting, som skee skulle, og til at bestaae for Menneskernes Søn.

Bønnen er en Samtale mellem Mennesket og Gud; det er Mennesket, der taler til Gud, og han svarer da, idet han modtager Bønnen med Velbehag og opfylder den. Ligesom Bønnen naturligt kommer frem i det efter Naade føgende Hjerte, saaledes vedbliver den ogsaa at være et uundværligt MidDEL til at bevare Troen for Guds Børn i Verden, idet de ved at hede bestandigt fornye Samfundet med deres Gud og Frelser. Bønnen er derfor at ligne med Pulsslaget i det christelige Liv, ligesaa nødvendig for Troen som Nædebrættet for Legemet.

Anm. 1. Der er Forskel mellem Bøn og Betragtning; thi medens jeg ved at bede falder paa Herren, og han saaledes er tilstede hos mig, og jeg kan tale med ham, saa kommer jeg i Betragtningen kun til en Samtale med mig selv. I Guds Ord taler Herren til os, i Bønnen tale vi til ham; og fordi han selv har lært os at bede, kan Bønnen ogsaa i videre Hvorstand henvinges til Guds Ord.

Anm. 2. Bønnen er naturlig i enhver Gudsdyrkelse og findes derfor ogsaa hos Hedningene. I det g. t. have vi nemlig i Davids Psalmer mangfoldige Bønner, men Fader vor kændes ikke her. Christus havde ofte som sandt Menneske Trang til ogsaa at søge Ensomhed for at bede. Luc. 3, 12. 9, 18).

§ 115.

Phil. 4, 6. Værer ikke bekymrede for Noget, men i alle Ting lader Eders Begjæringer fremføres for Gud i Paakalvelse og Bøn med Tak sigelse.

Ps. 92, 2. Det er godt at prise Herren og at lovhynge Dit Navn, Du Høieste.

Ps. 51, 6. Mod Dig, mod Dig alene har jeg synet, og jeg har gjort, hvad Dind er i Dine Dine.

1 Tim. 2, 1—2. Jeg formaner først for alle Ting, at der gjøres hdmægelige Begjæringer, Bønner, Forbønner, Tak sigelse for alle Mennesker, for Konger og Alle dem, som ere i Høi-hed, at vi maae leve et roligt og stille Levnet i al Gudfrygtighed og Werbarhed.

1 Thess. 5, 17. Beder uden Afladelse!

Først og fremmest skulle vi bede af det hele Hjerte (Andagt), hvad enten Bønnen kommer frem i Ord eller kun bliver en stille Bøn; og Herren advarer imod at bruge baade mange Ord og de høitlybende Ord i den Hensigt, at Andre skulle høre det (Math. 6, 5—7). Bønnens Indhold kan være at begjære Noget af Gud, eller at takke, love og prise ham for Alt, hvad han har stjælet; ofte kommer den ogsaa frem som en Bekjendelse. Og jeg kan bede baade for mig selv og for Andre (Forbøn), ligesom jeg kan bede baade alene og sammen med Andre (en Menighedsbøn Apg. 4, 24—31). Alt det Udvortes i Bønnen, at folde Hænder, bøje Kne o. s. v., har kun Bethydning for den Bedende selv og bliver usandt, naar det ikke fremgaaer af en indre naturlig Trang. Og med Hensyn til Bønnens Tider, da bør det os. altid at bede; men det kan være godt ogsaa at have bestemte Bedetimer, thi „den, der ikke beder til de bestemte Tider, beder heller ikke til de ubestemte“.

Anm. Det gjølder da fremfor Alt om selv at bruge Bønnen, uden hvilket al Kundskab om den er unyttig. Og det er saa langt fra, at det altid at bede skulle være hemmende for vort Arbeide, at det meget mere fremmer dette og udbredt Belsignelse over al vor Gjerning. (§ 47 Anm). Om Bønnens

Inderlighed og Bedholdenhed taler Herren i flere Lignelser. Luc. 11, 5—8. 18, 1—8.

§ 116.

Joh. 16, 23. Sandelig, sandelig siger jeg Eder, at hvad som helst I bede Faderen om i mit Navn, skal han give Eder.

Eph. 3, 12. I Christus Jesus have vi Frimodighed og Adgang med Tillid ved Troen paa ham.

All christelig Bon skal være i Jesu Navn; thi ligesom Ingen kommer til Faderen uden ved Sonnen, saaledes nærer heller ikke en Bon op til Faderen uden ved ham. Til det at bede i Jesu Navn hører først i Ydmighed at opgive Tilliden til os selv og at opgive enhver Fordring paa og enhver Tanke om at blive bønhørte for egen Skyld, thi uden denne ydmige Beljendelse kan et Menneske ikke i Oprigtighed henvende sig til Gud i en Andens Navn; bernæst, at vi troe paa og have fuld Tillid til Jesus som vor eneste Frelser og Talsmand, saa at vi alene for hans Skyld skulle blive bønhørte; fremdeles, at vi have Lov og Ret til at gaae til Gud med vore Bonner i hans Navn, og dette have vi, saavist som han har antaget sig os i Daaben og sjænket os Barnenavn og Barneret, og saavist som vi have hans eget Ord derfor; og endelig, at bede som Jesus selv havd, thi idet vi i Troen ere forenede med ham, er det ham, der beder Faderen, og ikke os. Men Jesus havd: „Stee Din Billie og ikke min“ (Matth. 26, 39—44), og denne Bon, som udtrykker den fulde, lydige Hengivelse i Faderens Billie, hører derfor ogsaa med til at bede i Jesu Navn. Da Christus lærte os at bede vort Fadervor, da lærte han os netop at bede i sit Navn; thi kun i hans Navn kunne vi sige det allerførste Ord: Fader.

Unm. Saalidt som et Menneske kan troe paa Christus uden ved den Helligaand, saalidt kan han bede i Jesu Navn uden ved den samme Land. Og derfor — naar det Spørsmaal naturligen opstaer, hvorledes vi skulle kunne nære til det at bede i Jesu Navn, da gjælder det ikke at vente, til man føler sig oplagt eller stemt dertil, thi saa seer det næppe; men ivertimod kun ved at bede og blive ved dermed, om end det i Begyndelsen kun er svagt og skrøbeligt, lære vi at bede rettelig; kun ved at nedkalde Landen i vores Bonner lære vi at bede i Jesu Navn. Den Helligaand er Bonnets Land, og derfor bede vi først og sidst om den Helligaand.

§ 117.

Phil. 4, 6 afsørt § 115, Side 130.

Joh. 15, 7. Dersom I blive i mig, og mine Ord blive i Eder, da beder om, hvad som helst I ville, og det skal vederfares Eder.

Jac. 4, 3. I bede og faae ikke, fordi I bede ilde, at I kunne fortære det i Eders Bellhyster.

I Jesu Navn tør vi bede om hvad som helst, men ogsaa kun i hans Navn; thi derved er udelukket Alt, hvad der hører til at tilfredsstille Syndens Øyster. Og selv har han i Fadervor samlet Alt, hvad der kan ligge et Guds Barn paa Hjerte at bede om, og at dette fornemmeligt skal være de Ting, der høre til Guds Rige, fremtræder klart deraf, at om disse Ting handle de sex Bonner, medens kun een angaaer det Timelige. Guds hellige Navn, hans Rige og hans Billie skal være det Første, vi søger i vores Bonner; og ligesom Regemet trænger til det daglige Brød, saaledes trænger Hjertet hver Dag til Syndernes Forladelsse; men fordi Beien for et Guds Barn gaaer igjennem den syndige Verden, bede vi om Kraft til at seire i alle Fristelser og Frelse fra Alt ondt. Der gives ikke nogen Bon, som kan bedes i Jesu Navn, uden at den er indesluttet i vort Fadervor (jvf. § 118).

§ 118.

Luc. 11, 1—2. En af hans Disciple sagde til ham: Herre! lær os at bede, som Johannes og lærte sine Disciple. Da sagde han til dem: Naar I bede, da siger: Vor Fader, Du som er i Himmelene! (jvf. nedenunder).

Der er ingen Regel for, med hvilke Ord et Menneske skal bede, og vi kunne derfor bede med vores egne Ord, haabe forskjelligt efter den føregne Anledning, og oftere paa den samme Maade, saaledes som Ordene mangengang under den daglige Bøn kunne komme til at falde omtrent eenslydende den ene Dag efter den anden. Men den høieste, højeste og bedste af alle Bønner er dog vort Fader vor, som Christus selv lærte sine Disciple; og jo mere vi ved den Helligaand føres ind i Bønnen, desto hørere vil ogsaa denne Bøn blive os fremfor alle andre, og desto mere ville vi altid finde i det Rigdoms Dyb, som er indesluttet i den. Med fuld Ret bruges den derfor ved alle kirkelige Handlinger. Luther, som har udlagt hver Bøn for os, siger om den: „Jeg veed, at jeg endnu ikke kan Fader vor ret, saa lørde og gammel en Doctor jeg ellers er“. Saaledes forklarer han Bønnen for os:

Fader vor, Du som er i Himmelens!

Det er: Gud vil dermed tilskynde os, at vi skulle troe, at han er vor rette Fader, og vi hans rette Børn, paa det vi trøsteligen og med fuld Tillid skulle bede ham, som kjære Børn beres kjære Fader.

Helliget vorde Dit Navn!

Det er: Guds Navn er vel i sig selv helligt; men vi bede i denne Bøn, at det ogsaa maa vorde helligt hos os.

Dette skeer: Naar Guds Ord læres puurt og reent, og vi ogsaa leve helligt som Guds Børn

berester; der til hjælp os, kjære Fader i Himmelens! Men Hvo, der lærer og lever anderledes, end Guds Ord lærer, han vanhelliger Guds Navn iblandt os; dersor bevar os, himmelske Fader!

Tilkomme Dit Rige!

Det er: Guds Rige kommer vel uden vor Bøn af sig selv; men vi bede i denne Bøn, at det ogsaa maa komme til os.

Dette skeer: Naar den himmelske Fader giver os sin Helligaand, saa at vi ved hans Maade troe hans hellige Ord og leve gudeligen, her i Tiden og hisset i Ewigheden.

Skee Din Billie, som i Himmelens saaledes og paa Jordens!

Det er: Guds gode, naadige Billie skeer vel uden vor Bøn; men vi bede i denne Bøn, at den ogsaa maa skee hos os.

Dette skeer: Naar Gud forstyrrer og forhindrer alle onde Anslag og Idrætter, som ikke ville lade os hellige hans Navn og ikke lade hans Rige komme, hvilket er Djævelens, Verdens og vort Kjøds Billie; men styrker og bevarer os faste i hans Ord og Tro indtil vor Ende; dette er hans naaderige og gode Billie.

Giv os idag vort daglige Brød!

Det er: Gud giver dagligt Brød ogsaa vel uden vor Bøn, endog til alle onde Mennesker; men vi bede i denne Bøn, at han vil lade os paaskjonne det, og annamme vort daglige Brød med Takfigelse.

Dagligt Brød er: Alt, hvad der hører til Pege-mets Mæring og Nødtørst, saasom Mad, Drikke,

Klæder, Sko, Huus, Hjem, Mark, Fæ, Penge, Gods, from Egtfælle, fromme Børn, fromt Thende, fromme og trofaste Overherrer, godt Regimenter, godt Beirligt, Fred, Sundhed, Tugt, Ere, gode Venner, trofaste Naboer, og deslige.

Dg forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere!

Det er: Vi bede i denne Bøn, at den himmelske Fader ikke vil see hen til vor Skyld, og ikke derover forskyde vor Bøn; thi vi ere Intet værd af det, som vi bede om, have heller ikke fortjent det; men at han vil give os det Altsammen af Naade; thi vi synde daglig meget og fortjene vel idel Straf; saa ville vi da ogsaa igjen af Hjertet tilgive, og gjerne gjøre dem vel, som forsynde sig mod os.

Leed os ikke i Kristelse!

Det er: Gud frister vel Ingen; men vi bede i denne Bøn, at Gud vil beskjærme og bevare os, paa det Djævelen, Verden og vort Kjød ikke skal bedrage os, eller forføre os til Vanstro, Fortvivlelse og anden stor Skjændsel og Last, og hvis vi anfægtes dermed, at vi dog til sidst maa vinde og beholde Seier.

Men fri os fra det Onde!

Det er: Vi bede i denne Bøn, som i en Sum, at den himmelske Fader vil frie os fra alt Slags Ondt, til Legeme og Sjæl, Gods og Ere, og til sidst, naar vor Time kommer, forunde os en salig Ende og med Naade tage os fra denne Jammerdal til sig i Himmelten.

Amen!

Det er: At jeg skal være vis paa, at disse

Bønner ere den himmelske Fader behagelige og af ham bønhørte; thi han har selv befalet os at bede saaledes og forjættet, at han vil bønhøre os. Amen Amen! det betyder: Ja, Ja, det skal skee saaledes.

§ 119.

1 Joh. 5, 14. Dette er den Fortrøstning, som vi have til ham, at dersom vi hede om Noget efter hans Billie, hører han os.

Luc. 11, 13. Dersom I, som ere onde, vide at give Eders Børn gode Gaver, hvor meget mere skal den himmelske Fader give dem den Hellig-aand, som bede ham?

Eph. 3, 20 anført § 25, Side 29.

Joh. 16, 23, 15, 7 anførte § 116 og 117.

Marc. 11, 24. Alt, hvad I begjære i Bønnen, troer, at I skulle faae det, saa skal det veder-fares Eder.

At Gud bønhører og opfylder Bønnen i Jesu Navn, berom udtale vi selv Forvisningen ved i vort Fader vor at sige Amen. Ikke blot opfylder han den Bøn, som angaaer de aandelige Ting, men ogsaa den, som angaaer, hvad der hører til det Timelige og Jordiske. Og naar det da kunde synes, som var det ikke saaledes, fordi vi af jordiske Ting ofte ikke faae, hvad vi bede om, da gjælder det om at erindre, at det kun er Bønnen i Jesu Navn, der opfyldes; men til denne hører altid det at bede: ikke skee min, men Din Billie! (§ 116), og deri bestaaer da netop Opfyldelsen, at hvad der saa end skeer, saa er det Gud Faders Billie, der alene skeer; og derom var det jo, vi bøde. Alene denne Forvisning kan standse alle Klager og stille alle Savn, men den kan ogsaa kun haaves i Bønnen i Jesu Navn (§ 47). Og selv i Bønnen om de aandelige Ting gjælder det at fastholde,

at den fulde Hengivelse hører med til at bede i Jesu Navn; thi visselig vil Gud ikke nægte os Noget af, hvad der hører til voxt christelige Trostliv, men Maaden hvorpaa og Tiden naar han vil give os det, skal alene lægges i hans Haand. Saaledes forsvinder ganske den gamle vantroe Indbending imod Vønnen og dens Opfyldestelse, at der dog stær, hvad der skal stee, uden at vi behøve at bede; nei — kun det Menneske tør være forvisset om, at ikke hans Kjøds og Verdens og Djævelens Billie stær med ham, som i alle Ting beder: ikke som jeg vil, men som Du vil! og saavidt vor Tro rækker, saavidt giver ogsaa Faberen os alene efter sin naaderige Billie. Vønnens Belsignelse er derfor ikke blot den, at udvide og oploste Hjertet, men fremfor Alt denne, at vi faae Alt, hvadsomhælst vi bede om i Jesu Navn.

4. Nadveren.

§ 120.

Nadverens Betydning afhandler Luther i sin lille Katechismus gjennem fire Spørgsmaal og Svar:

Hvad er Alterens Sakrament?

Det er vor Herres Jesu Christi sande Legeme og Blod, under Brød og Viin, at ødes og drikkes af os Christne, indsat af Christus selv.

Hvor staer det strevet? Saaledes skrive de hellige Evangelister, Mattheus, Marcus, Lucas og St. Paulus: Vor Herre Jesus Christus i den Nat, da han blev forraadt, tog han Brødet, takkede og brød det, gav sine Disciple og sagde: Taget dette hen og æder det! det er mit Legeme, som gives for Eder! dette gjører til min Skulommelse! Ligesaa tog han og Kalken efter Aftensmaaltid, takkede, gav dem og sagde: Drikker Alle deraf; denne er det nye Testamente Kalk i mit Blod, som

udgydes for Eder til Syndernes Forladelse! dette gjører, saa ofte som I det drifke, til min Skulommelse!

Hvad nytter da saadan Eden og Drifffen?

Det viser os disse Ord: givet og udghyt for Eder til Syndernes Forladelse; nemlig, at i Sakramentet gives os ved disse Ord Syndernes Forladelse, Liv og Salighed. Thi hvor Syndernes Forladelse er, der er ogsaa Liv og Salighed.

Hvorledes kan legemlig Eden og Drifffen gjøre saadanne store Ting?

Eden og Drifffen gjør det vistnok ikke; men de Ord, som staar der: givet og udghyt for Eder til Syndernes Forladelse; hvilke Ord ere tilligemed den legemlige Eden og Drifffen som Hovedstykket i Sakramentet; og Hvo, der troer disse Ord, han har, hvad de sige, og som de lyde, nem Syndernes Forladelse.

Hvo annammer da dette Sakrament værdigen?

Faste og legemlig Beregelse er vel en smuk udvortes Tugt; men den er ret værdig og vel skikket, som har Troen paa disse Ord: givet og udghyt for Eder til Syndernes Forladelse. Men Hvo, der ikke troer disse Ord eller tvivler, han er uværdig og uskikket; thi det Ord: for Eder — kræver idel troende Hjarter.

§ 121.

Det udvortes Tegn i Nadveren er Brød og Viin; det Guds Ord, som gør Brødet og Vinen til Herrens Nadvere, Indstiftelsesordet, er hvad Christus sagde i den Nat, han blev forraadt, og efter Aftensmaaltid tog Brødet og Vinen, takkede, velsignede det og gav Disciplene det (jvf. § 120). Derfor kaldes Nadveren ogsaa Takki-

gelsens Maaltid, Herrens Kalk og Herrens Bord, det hellige Maaltid, Belsignelsens Kalk og Brødets Brydelse.

Anm. Indstiftelsesordene til den hellige Nadvere findes hos Matth. 26, 26—29. Marc. 14, 22—24. Luc. 22, 19—20. 1 Corr. 11, 23—25; de forekomme lidt forskelligt paa hvert af disse Steder.

§ 122.

1 Cor. 10, 16. Belsignelsens Kalk, som vi bæltsigne, er den ikke Christi Blods Samfund?; det Brød, som vi bryde, er det ikke Christi Legems Samfund?

Joh. 6, 55—56. Mit Kjøb er sandelig Mad, og mit Blod er sandelig Drikke. Hvo, som æder mit Kjøb og drikker mit Blod, han bliver i mig, og jeg i ham.

Det er vor Herre Jesus Christus, den forsætede, opstandne og himmelsarne Frelser, der er tilstede i Nadveren og giver os sit Legeme og Blod at æde og drikke. Men hvorledes han skal tænkes at være tilstede i Brødet og Vinen, derom er der Uenighed mellem de forskellige Kirkeafdelinger; og intet Sted er Forskjellen mellem disse bestemtere udvillet end netop her. Den katholske Kirke forstaar Ordene: „dette er mit Legeme“ saaledes, at den mener, at det som før var Brød og Vin, efter Indvielsen er blevet forvandlet til Christi Legeme og Blod; og fordi Legemet i sig ogsaa indeholder Blodet, dersor gives ikke Kalken til Lægfolk. Derimod den reformerte Kirke forklarer sine Ord som: „dette betyder mit Legeme“; og derfor faaer det Menneske, som ikke modtager Sakramentet i Tro, Intet andet end Brød og Vin (jvf. § 124), medens den Troende faaer Vandens de hellige Panter paa sin Deelagtighed i Christi Maade. Men overfor begge fastholder den lutheriske Kirke Ordene saaledes, at vi i, med og under Brødet og Vinen æde og drikke

Herrens eget Legeme og Blod, og derved komme i Livs-samfundet med Christus, som selv personligt er der levende tilstede (§ 97).

Anm. Efterat Brødet og Vinen er indviet derved, at Præsten fremstiger Indstiftelsesordene, uddeles det til Nadvergjæsterne. Men i den katholske Kirke er Indvielsen en ganske særegen Handling (Messeoffret), som kan skee, uden at der er Nadvergjæster tilstede, og det saaledes indviede Brød (Hostien) kan da opbevares til senere Brug. I Messeoffret gjentages paa Alteret det Offer ublodigt, som Christus bragte paa Korsset, og Forvandlingen skeer under Præstens Hånd. Den indviede Hostie er Gjenstand for Tilbedelse, og en særegen Fest holdes for den, Christi Legems Fest.

§ 123.

Indstiftelsesordene; ansørte § 120 Side 138.

Joh. 6, 54. Hvo, som æder mit Kjøb og drikker mit Blod, har et evigt Liv, og jeg skal op-reise ham paa den hørste Dag.

1 Cor. 11, 26. Saal øste som I æde bette Brød og drikke denne Kalk, forlynder Herrens Ød, indtil han kommer.

Indstiftelsesordene tilbage os den Maade, som skjænktes i Nadveren; den er ligesom et Testament fra Herren til Mænigheden, og Arven er, hvad Testamentets Ord lyder paa. Gjører dette til min Ihukommelse, viser os da først Nadveren som et Ihukommelsesmaaltid; medens det brogede Verdensliv bestandig frister til at glæmme Frelseren, saa samles vi om hans Bord for at ihukomme al hans Frelserkærlighed, hans hellige Liv, hans blodige Ød og hans Opstandelses Seier. Men den er meget mere end et Maaltid til Ihukommelse; thi disse Ord: givet for Eder, udgydt for Eder til Syn-dernes Forladelse gjør den fremdeles til et Maade-maaltid, hvor vi nyde Brødet og Vinen som de hellige Panter paa Guds forbarmende Maade i Christus, som er

Skjønhsforladelße, evigt Liv og Salighed; og idet saaledes Hjerterne styrkes ved den ene og samme Frelzers Naade, da forenes de ogsaa med hverandre i den indbyrdes Kjærighed (Kjærighedsmaaltid). Og naar det da endelig lyder til os: dette er mit Legeme, tager og æder; dette er mit Blod, drikker Alle deraf, da skjønkes os i Brødet og Vinen Herrens eget Legeme og Blod, Livssamfundet med den forklarede Frelser baade aandeligt og legepligt. Ligesom forud smage vi og gives det os at ahne den Salighed, der engang venter os ved hans Gjenkomst i den fulde Herlighed; og saaledes bliver Nadveren til en Mæring for det hele nye Menneske, som er begyndt ved Aandens Igjensættelse. — Men videre end til at modtage Brødet og Vinen som Panter paa Guds Naade, kan ikke den reformerte Kirke følge med vor Lutherste (§ 97).

Anm. Paaskemaaltidet i det g. T. er af Herren selv stillet som forbillede paa Nadveren (Luc. 22, 15—16); vor Paaskelam, som er slagtet, er Christus (1 Cor. 5, 7).

§ 124.

1 Cor. 11, 28—29. Hvert Menneske prøve sig selv, og saaledes æde han af Brødet og drikke af Kalken; thi Hvo, som æder og drikker uværdeligen, æder og drikker sig selv til Dom.

Ligesom Christus bliver til Falb og til Dom for dem, som ikke ville troe, saaledes bliver ogsaa Nadverens Nydelse til Dom for Hver den, som æder og drikker uværdigen. Derfor skal Enhver prøve sig selv, forinden han gaaer til Herrens Bord; og til Selvprøvelsen hører baade dette, med oprigtig Anger at bekjende sine Skjønner, og dette, at troe Herren fast paa hans Ord, saaledes som han selv taler til os i Sakramentet. Naar vi med saadanne Hjerter gjøre efter hans Besaling at æde og drikke, da ere vi værbige Gjæster. Verdigeden bestaaer netop i at

bekjende sin egen Uverdighed og saa æde og drikke i Troen paa hans Naades Ord.

Anm. Naar og hvorofste Nadveren skal nydes, dersor gives der ingen Regel. Ligesom den regelmæssige Altersgang, to Gange aarlig til bestemt Tid, kan medføre, at det bliver til en blot og bar Banesag, saaledes kan ogsaa den meget hyppige Altersgang grunde i Bildfarelse, saasom aandeligt Hovmod og sygeligt Sværmeri.

§ 125.

Jac. 5, 16. Bekjender Overtrædelerne for hverandre.

Joh. 20, 23. Hvem I forlade Skjønner, dem ere de forladne, og hvem I beholde dem, ere de beholdne. Inv. Matth. 18, 18.

Skriftemalet, som gaaer forud for Nadveren, hører ikke nødvendigt med til denne; men dets Hensigt er at forebygge den uverdige Nydelse og bidrage til den rette Selvprøvelse. Det bestaaer af disse to Handlinger: Skjønnernes Bekjendelse (det egentlige Skriftemaal) og Tilsigelsen af Skjønnernes Forladelse (Absolution). Skriftemalet er deels det private, som skeer hemmeligt for Præsten alene, hvilket ikke er afført i vor Kirke, og kan være til stor Velsignelse, deels det almindelige, som skeer i Skriftestolen. Men idet denne almindelige Skjønhsbekjendelse er gaaet af Brug hos os, mangler der et medhørende Led i Skriftemalet, hvilket kun kan søges erstattet ved at tage Ønsket om at gaae til Herrens Bord som en stiftende Skjønhsbekjendelse; som en Følge af denne Mangel bliver Skriftemalet væsentligt fun Overbærelsen af Skriftestalen. Skjønnernes Forladelse tilsiger Kirken i Herrens Navn igjennem Præsten (Nøglemagten Matth. 16, 19), som Indholdet af det hele Evangelium til alle angerfulde og troende Hjerter.

Anm. 1. I den katholske Kirke er Skriftemalet (Boden) et særregt Sakrament; men her fremträder det først

hvorfledes den katholske Kirke lægger det christelige Liv ud i det Udvortes. I Virkeligheden bliver det Paven eller de Geistlige, han overdrager Myndigheden til, som tilsiger Syndernes Forladelse; og forud kan der fordres en Opregning af de enkelte Synder igennem det hemmelige Skriftemaal (Orehigt). For at affone visse Synder paabydes der forskellige Bodsgjerninger, Bon, Almiese og Faste; men fra disse kan efter Skriftefaderen fritate, naar der istedekor erlægges Penge til Kirken (Aflad). Det eies nemlig i Kirken en heel Skat af gode Gjerninger, som Helgenerne have gjort over det, som var nødvendigt, og disse kan Kirken lade gaae over til Andre. Hjertets oprigtige Anger og Tro lægges der ingen sterk Vaegt paa, medens det er dette, som i den lutherske Kirke søgeres fremfor Alt.

Anm. 2. Skriftemaalet i vor Kirke har gennemgaaet flere Forandringer i Tidernes Løb; men vi betragte det ikke som et Sakrament, kun som en hellig Handling, der er anordnet for at befordre den rette Brug af Nadveren. Et Billed paa Skriftemaalet har man ofte set i Hodvadskningen, der gik forud for Nadverens Indstiftelse (Joh. 13, 1—20).

Anm. 3. Men fordi Kirken ved Skriftemaalet søger at forhindre den uverdige Nydelse af Nadveren, derfor anerkender den ikke den Fordring, som stilles af mange Sekter og Partier, at der nødvendigen skal være et rent Nadverbord med lutter troende Nadvergjæster. En saadan Fordring er — foruden at den er en Bildfarelse (§ 96 Anm. 2) — allerede umulig af den Grund, at den er uopnædelig; ligesom Herren selv visstnok ikke bortviste Judas fra Nadveren (Luc. 22, 21), saaledes vil det rene Nadverbord aldrig kunne have, selv om paa et enkelt Sted lutter Troende sluttede sig sammen og gik til Altars alene, thi der er kun eet Brød, hvori vi Alle ere delagtige (1 Cor. 10, 16—17), og Besmittelsen blot paa eet Sted besmitter derfor det hele. Ved Skriftemaalet kan og skal Kirkefogt øves (§ 92 Anm. 1), men derfor kan den uverdige Nydelse af Nadveren dog aldrig ganske forhindres.

Pastorens Selskommunion

§ 126.

Joh. 20, 21—22. Jesus sagde til dem: Fred være med Eder! Ligesom Faderen har utsendt mig, saa sender og jeg Eder. Og der han dette

sagde, antebde han paa dem og siger til dem: annammer den Helligaand!

1 Tim. 4, 14. Forsom ikke den Naadegave, som er i dig, som dig er given ved Propheti, under Haandspaalæggelse af de Eldste. Inv. 2 Tim. 1, 6.

Det kirkelige Embede er indstiftet af Christus til Ordnets Forkyndelse og Sakramenternes Forvaltning i hans Menighed paa Jordens. Indvielsen dertil seer ved Ordinationen under Bon og Haandspaalæggelse. Men medens den katholske Kirke anseer denne for et Sakrament, saaledes at den skjænker en særegen Naadegave, og som Følge deraf Præstestabets kommer til at staae som en særlig hellig Stand, forskellig fra Menigheden, saa gives der efter vor Kirkes Mening i Ordinationen kun Myndigheden og Forpligtelsen til at forkynde Ordnet og uddele Sakramenterne, ligesom ogsaa Vandens Naade og Befsignelse nedkaldes over den, der indvises, ved den følleds Bon til Frimodighed og Bestyrkelse i den hellige Gjerning.

Anm. 1. Apostlene forenede i deres Person haade Apostolebedet og det kirkelige Embede; men medens hønt, som grunder i den personlige Udvælgelse af Herren selv, ophører med den sidste Apostels Død — hvormod den katholske Kirke mener, at det fortsættes igennem Paverne —, saa bliver det kirkelige Embede i Herrens Menighed. Det er ikke indrettet i Tidens Løb for en Ordens Skyld, men indstiftet af Herren selv. Foruden Apostlene nævnes i den første Menighed: Præbytere (Eldste) og Bisæpper (Tilshæmænd), hvilke kun ere forskellige Navne for det samme Embede; Diakonerne (Apg. 6, 1—6) skulde gaae tilhaande ved Bordene.

Anm. 2. Navnet Pastor betyder paa Dansk Hyrde; og i dette Navn ligger foruden den Gjerning, at forkynde Ordnet og uddele Sakramenterne, ogsaa Sjælesorgergjerningen. Inv. Apg. 20, 28. 31. 1 Petr. 5, 1—4, og de saakaldte Pastoralbreve o: Pauli Breve til Timotheus og Titus.

Anm. 3. I Kraft af det almindelige Præstedømme (§ 90) kan enhver Christen i Nedstilfældede forvalte Sakramenterne.

Til stor Velsignelse kan ogsaa Legfolks Forkyndelse af Ordet være (§ 93 Ann. 2.).

§ 127.

Matth. 18, 20 afsørt § 80 Side 93.

Apg. 2, 46. Og hver Dag vare de Troende varagtigen og samdrægteligen i Templet, og i Husene brøde de Brødet, og nøde Maaltidet med Frød og i Hjertets Genfaldighed. Inv. V. 42.

Col. 3, 16. Lader Christi Ord høe rigeligen iblandt Eder i al Viisdom, saa I lære og paa minde hverandre med Psalmer og Lovsange og aandelige Viser, idet I synge hæbeligen i Eders Hjerter for Herren.

1 Cor. 14, 26. Alt skee til Opbyggelse!

Gudstjenesten bestaaer af Ordets Forkyndelse, Sakramenternes Forvaltning, Bøn og Psalmesang, og den udføres saaledes ved Samvirken mellem Præst og Menighed, idet Herren og Aanden usynligt, men levende ere tilstede og virke i Menighedens Førsamling til den Enkeltes og det hele Legemes Opbyggelse. Ligesom der til Gudstjenesten er indviede hellige Steder, Kirkebygninger, saaledes gives der ogsaa hellige Tider, hvorpaa denne afholdes. Men den Forkjel, som med Hensyn til Læren er indkommen mellem den katholske, reformerte og lutherske Kirke, affspeiler sig baade i Gudstjenestens Ordning, i Kirkebygningernes Indretning og i Festdagene; i Alt dette søger vor Kirke at holde Middelveien, idet den efter Luthers Anvisning har bevaret fra den katholske Kirke, hvad der ikke strider imod den hellige Skrifts Aand.

Ann. 1. I den katholske Kirkes Gudstjeneste har Ordets Forkyndelse siden Betydning, idet der kun prædikes til Stadighed i de Lande, hvor den er missionerende, og i øste Sammenhæng hermed staaer den hellige Skrifts Utilgængelighed for Legfolk, da den ikke maa udbredes i Oversættelsen; derimod indtage Sakramenterne og de mangfoldige Ceremonier en langt mere fremragende Plads, og som Kirkesprog er Latin bibeholdt.

I Modsetning hertil udgjør Prædiken en vigtig Bestanddeel i den protestantiske Gudstjeneste, og det gjelder derfor her ved Siden af den at høede Sakramenternes Betydning som Menighedshandlinger; i disse Kirkesamfund bruges altid Modersmalet som Kirkesprog. Med Hensyn til Psalmesangen anvendes i den reformerte Kirke kun Davids Psalmer.

Ann. 2. De første Kirkebygninger opførtes i det 3die Jahrh., og hvor forskelligt end Bygningsstilen esterhaanden har uddannet sig, blev dog altid Noget sællets for de fleste Kirker, nemlig: Alterbordet i Choret og Prædikestolen i Skibet (Luc. 5, 1-3); Øsbefonten har egentlig sin Plads lige indenfor Kirkedøren. Men medens de katholske Kirkebygninger ere prydede paa de mangfoldigste, ofte smagløse Maader, saa findes kun de nægne hvide Bægge i den reformerte Kirkes hellige huse; midt imellem disse Ørderligheder søger vor Kirke det rette Spor.

§ 128.

1 Mos. 2, 3. Gud velsignede den syvende Dag og helligede den, fordi han hvilede paa den fra al sin Gjerning.

Nab. 1, 10. Jeg henryktes i Aanden paa Herrens Dag.

Medens Israel efter Moses Lov helligholdt den syvende Dag, som Gud alt ved Skabelsen havde velsignet, saa er Søndagen, Christi Opstandelsesdag (Joh. 20, 1), bleven de Christines ugentlige Festdag, paa hvilken vi gjerne skulle høre Guds Ords Prædiken (tredie Bud § 111), og deltage i Menighedens Gudstjeneste. Der findes alt i det nye Testament Spor til Søndagens Højtideligholdelse (Joh. 20, 19. 26. 1 Cor. 16, 2); men de første Christne forsamlede sig ogsaa paa Sabbatsdagene, ligesom i det Hele taget deres Gudstjeneste, fornemmeligt i Jerusalem, ganske naturligen sluttede sig øste til Tempeltjenesten. (Apg. 3, 1. 13, 14. 44. 18, 18. 21, 20-30). Kirkaaret er Samslingen af alle Søndage og Festdage; det begynder med første Søndag i Advent (Ankomst), og dets første Halvveel samler sig omkring de tre store Fester, Julen med Advent, Paasken med Fasten til Beredelsesfest

og Pintsen. Søndagen efter Pintse blive disse tre forenede i den Hellige Trefoldigheds Fest (Trinitatis Søndag), og alle de følgende Søndage i Kirkearets anden Halvdeel, som nu begynder og varer, indtil Advent kommer igjen, have deres Navn efter Trefoldighedsfesten. Denne anden Halvdeel har kun en eneste Festdag, nemlig den første Søndag i November, paa hvilken forenes alle Helgenes Dag (1ste November) og Reformationfesten (31te October).

Anm. 1. Paaskle (Forbigang) og Pintse (den halvtredsfindstvende) findes ogsaa i det g. L., og deres Betydning her pege forbilledligt hen til de christelige Festers Betydning. I den katholske Kirke findes foruden vore Festdage en Mængde fornemmelig Maria- og Helgenester.

Anm. 2. Faste omtales oftere i den første Menighed, ogsaa ved Gudsstenesten (Apg. 9, 9. 13, 2). Den katholske Kirke besaler legemlig Faste i Fastetiden; men et saadant udvortes Bud gives ikke i vor Kirke, da den maa fremgaae af Hjertets indre og frie Trang, dersom der skal være Sandhed i den. Fra gammel Tid af er det blevet Skik, i Fasten at oplaese og udlægge Christi Lidelseshistorie i Menighedens Forsamling. Om Faste i Almindelighed jvf. Matth. 6, 16—18. 9, 14—17.

Anm. 3. Ved Perikoperne (Afsnit) forstaaes de Stykker af den hellige Skrift (Evangelium og Epistel eller Lectie), som alt fra gammel Tid af oplaeses og udlægges i Menighedens Forsamling paa Helligdagene; hertil er senere føjet en Collect (fælleds Bon) til hver Søndag og Festdag. I Almindelighed er der en indre Sammenhæng imellem Collect, Epistel og Evangelium.

§ 129.

Som Suurbejgen (Matth. 13, 33) gjennemfyrer den hele Masse, faaedes gjennemtrænger ogsaa Christi Kirke alle Livsforhold og alle Livssamfund paa Jorden med sin guddommelige Kraft; og den kan derfor ikke andet end vinde Indflydelse og virke baade paa Statssamfundet og Familielivet.

§ 130.

Matth. 22, 21. Giver Keiseren det, som Keiserens er, og Gud det, som Guds er.

Rom. 13, 1. Hvert Menneske være de forsatte Øvrigheder underbanig; thi der er ikke Øvrighed uden af Gud, men de Øvrigheder, som ere, har Gud bestillet. Jof. 1 Petr. 2, 13—17.

1 Cor. 7, 23. I ere dyreljøbte, vorder ikke Menneskers Trælle!

Kirkens Forhold til Staten opfattes eensidigt — saavel af den katholske Kirke, som ubetinget vil hævde Kirkens Øverhøjhed over Staten i alle, ogsaa verdslige Hændender, og for Dieblifiket bøjer den sig kun, tvungen under Forholdenes Træk, uden derfor at opgive det Mindste af sin Ret, — som af mangfoldige Sekter og Partier, der ville udskille dem saa skarpt fra hinanden, at Staten endog agtes for den Ondes Værk. I Modsatning hertil har den lutheriske Kirke visseleg ikke villet blande dem sammen, men den har dog altid anerkendt et gjensidigt Forhold mellem begge, idet den lader den verdslige Øvrighed, som efter Skriften er indsat af Gud og derfor skal lydes, have Indflydelse paa alt det Udvortes i Kirken, hvorimod alle dennes indre Forhold skulle være uafhængige af Staten. Og paa den anden Side kan Staten ikke undvære Kirken, fordi denne har haft og endnu bestandig har en væsentlig Indflydelse paa Lovgivningen og hele Folkets Tilstand. Men at ordne Forholdet mellem begge ved en bestemt Forfatning, faaedes at hine Grundsatninger komme til deres Ret, er endnu ikke lykkedes idetmindste i vort Land. Et stort Fremstridt, som i de senere Aar er skeet iblandt os, er Anerkjendelsen af Religionsfrihed.

Anm. 1. Religionsfrihed, som er nødvendig for et sundt christeligt Menighedsliv, staer i Modsatning til al Samvittighedstrang, der er lige forkastelig, under hvilken Form den end fremträder enten fra Statens eller fra Kirkens Side. Men

Religionsfrihed er ikke eensbetydende med Frihed for Religion, og udelukker derfor ikke, at Kirken vaager over det christelige Livs Tilstand baade hos den Enkelte og i den hele Menighed (Luc. 14, 23), og modarbeider alle antichristelige Retninger, som altid træde aabenlyst frem, hvor Evangelen opnævnes. Gi heller skal Menighedens Ret opgives overfor den Enkeltes Frihed, da ellers en fuldstændig Oplossning af alle Samfundsforhold bliver den nødvendige Følge, og dersor kan Religionsfriheden aldrig undvære Lovens og Rettens sammenholdende Baand.

Anm. 2. Eden, som i mange forskellige Forhold forstres af Staten (ved Domstolene, Embedsed o. s. v.), kan kun forsvares som Middel til at befordre den gjenfældige Tillid (Hebr. 6, 16), der er nødvendig for et Samfunds Bestaaen.

Anm. 3. En Christen skal være Øvrigheden lydig, og han kan derfor ikke gjøre Oprør eller deslige. Men naar Øvrigheden fordrer Noget, som strider imod Guds Ord og derfor ikke kan gjøres i Herrens Navn med en god Samvittighed, da gjælder det at adlyde Gud mere end Menneskene. Jvs. Apg. 4, 19. 5, 29.

§ 131.

Col. 1, 17. Alt hvad I gjøre i Ord eller i Handling, det gjører Alt i den Herres Jesu Navn, takkende Gud og Faberen formedesl ham.

Eph. 5, 22—23. 25. I Kvinder! værer Eders egne Mænd underdanske, som Herren; thi Manden er Kvindens Hoved, ligesom og Christus er Menighedens Hoved. I Mænd! elsker Eders Hustruer, ligesom og Christus elskede Menigheden og hengav sig selv for den.

Eph. 6, 1. 4. I Børn! lyder Eders Forældre i Herren; thi dette er Ret. Og I Fædre! opirrer ikke Eders Børn, men opfør dem i Tugt og Herrens Formaning.

Eph. 6, 5. 9. I Djenerel lyder Eders Herrer efter Kjødet med Frygt og Bæven i Eders Hjertes Genfaldighed som Christo. Og I Herrer! lader Trusel fare, vindende, at ogsaa I have

Eders Herre i Himmelene, og Personsansæelse er ikke hos ham.

Overfor Familien har Christi Kirke allersørst haft Indflydelse paa Egteskabet. Vel helliger og velsigner Herren fra Begyndelsen af Forbindelsen mellem een Mand og een Kvinde (Monogami), men til sin fulde Anerkendelse er det monogamiske Egteskab dog først kommet ved Christendommen, og det endsført det ligger i Egteskabets eget Væsen som den uoploselige Forening mellem Mand og Kvinde baade aandeligt og legemligt at være monogamist. Den kirkelige Indvielse af Egteskabet har vist-nok fundet Sted allerede meget tidligt. Men dernæst udstrækker Christendommens gjennemshrende Kraft sig ogsaa til det hele Familieliv, idet det først er ved den, at saavel Kvindens som Djenerens Stilling i Familien er kommen til sin sande Ret, ligesom ogsaa først med den den rette Kjærlighed til Børnene begyndte. Det er den christelige Kjærlighed, som skal forene Mand og Hustru, Forældre og Børn, Herren og Djenerne i den gjenfældige Tillid, Ædmighed, Lydhed og Fredsommelighed; og hvor det saaledes er Christi Land, som boer i et Huus og Hjem og gjør det til et Guds Huus, der finder dette sit naturlige Udtryk i Huusandagten; Huusfaderen er, som Luther figer, Præst i sit eget Huus.

Anm. 1. Ethvert Polygami, hvad enten det er aabenbart eller hemmeligt, hvad enten det findes blandt Hedninge eller hos Abraham og David, er Synd; og som monogamist er Egteskabet ogsaa uoplosligt undtagen for Hoers Skyld, da det derved i sig selv er opnævet (Math. 19, 9). Med Hensyn til Græssetes nye Egteskab jvs. Math. 19, 9; 1 Cor. 7, 10—11; om Egteskab og uigift Stand 1 Cor. 7, 7—9, 25—40; imod den katolske Kirkes Fordring, at Geistigheden skal leve i uigift Stand, staar 1 Tim. 3; Tit. 1, 6—7; 1 Cor. 9, 5.

Anm. 2. Ved blandede Egteskaber forlages den ægte-skabelige Forbindelse mellem en Hedning eller Isde og en Chri-

sen, eller mellem Christine af forskellige Troesamfund. Egteskabet mellem Protestant og Katholik har altid medført store Bansligheder paa Grund af den katholiske Kirkes Fordring, at Børnene af et saadant Egteskab skulle tilhøre denne. Men dette bør ogsaa for en Christelig Mand eller Kvind være den allersørste Betingelse for Egteskabets Indgaelse, at kunne dele Tro med sin Egtesfælle.

Anm. 3. Den Christelige Huustable (Eph. 5, 22—6, 9. Col. 3, 18—4, 1. 1 Tim. 6, 1—2. Tit 2, 1—10. 1 Petr. 2, 18—3, 7) er af samme Indhold som Luthers Forklaringer til det 4de og 6te Bud (§ 111).

B. Aandens Gjerning i det enkelte Menneske.

§ 132.

1 Cor. 12, 3 anført § 9 Side 16.

Apg. 26, 17—18. Til Hedningene udsender jeg dig (Paulus), at oplade deres Øine, at de omvende sig fra Mørket til Lyset og fra Satans Magt til Gud, paa det de kunne anname Syndernes Forladelse og Gud iblandt dem, som ere helligede ved Troen paa mig.

Igennem Kirken og dens Maademidler gør den Helligaand sin Gjerning i det enkelte Menneske, nemlig at virke og bevare Troen i Hjerterne, for at vi kunne delagtiggøres i den Frelse — Syndernes Forladelse, som Christus har erhvervet os, og da for hans Skyld blive Gud Faders Børn (§ 86); og denne sin Gjerning fuldbyrder Aanden, idet han i Christenheden kalder og oplyser og helliger os i den rette eneste Tro (§ 82). I Kaldelsen, Oplysningen og Helliggørelsen (Saliggjørelsens Orden) udfolder sig den hele Aandens Gjerning i et Menneske paa Jorden, for at drage ham ud af Syndens og Mørkets Rige og føre ham til Maaden i Christus.

Anm. Utdrøkket Saliggjørelsens Orden betegner ligefrem den Orden, hvori den Helligaand gjør et Menneske saligt. Dersot skal den fremstille hver enkelt Deel for sig af

Aandens Gjerning i Mennesket (objectivt) og de dertil svarende forskellige Trin af det christelige Trosliv i Mennesket selv (subjectivt). Paa mange forskellige Maader har man opstillet en saadan Orden; vi holde os til Luthers Forklaring, som i sine tre Stykker stemmer med Apg. 26, 17—18. Men Meningen med at opstille en Saliggjørelsens Orden er ikke den, at ogsaa i Livet disse enkelte Stykker saaledes skulde falde ud fra hinanden, meget mere kunne de siges at være i hinanden; og ei heller den, at ethvert Menneske, for at blive saligt, nødvendigt paa samme Maade og i samme Orden maatte giennemgaae den hele Rækkesølge; en saadan Fordring stilles kun af Methodisterne, et Parti i den reformerte Kirke fra det 18de Aarh., der netop forlange en bestemt Methode for Udviklingen af det christelige Trosliv. Hensigten er kun at udfolde og tydeliggøre for Forestillingen i alle enkelte Dele hele den Fylde af Maade, hvori Aanden vil delagtiggøre hvert Menneske i Christenheden, for at skænke ham den evige Salighed i Christus.

1. Kaldelsen.

§ 133.

Rom. 10, 14—15. Hvorledes skulle de vel paakalde den, paa hvem de ikke havde troet?; men hvorledes skulle de troe paa den, om hvem de ikke have hørt?; men hvorledes skulle de høre, uden der er Nogen, som prædiker? Men hvorledes skal Nogen præbige, dersom de ikke blive udfsendte. Som skrevet er: hvor deilige ere deres Fødder, som forkynde Fred, som forkynde godt Budskab.

1 Petr. 5, 10. Al Maadens Gud, som kaldte os til sin evige Herlighed i Christo Jesu efter en kort Tids Videlse, han selv berede, styrke, berøstre, grundfæste Eder! Inv. 1 Cor. 1, 9.

1 Thes. 5, 24. Han er trofast, som Eder kaldte; han skal og gjøre det.

Idet Guds Ord forkyndes og udbredes i Verden, saa kalder og indbyder den Helligaand Menneskene til at

Komme til Christus og lade sig frelse i ham. Og Aanden beviser sin kaldende Maade haabe derved, at Ordet ikke gjør Forstjel mellem Menneskene, men Alle, haabe Gamle og Unge, Fornemme og Ning, indbydes til Guds Rige; og derved, at han ikke kalder eengang, men i guddommelig Langmodighed søger at overtale og næde dem til at komme (Luc. 14, 15—24). Om end Mange have levet og skulle leve paa Jordens uden her at høre Maadens kaldende Røst, saa skal dog denne næde til hvert eneste Menneske, forinden Dommens store Dag oprinder over Jorderne (§ 66 og § 93).

Anm. Det var efter Guds Maades Guusholdning, at Kaldet først udgik til Israel, men da dette Folk forslojd Evangeliet, vendte Guds Ord sig til Hedningene, og atter naar disses Hylde er indgaact, da skal det ganske Israel freleses. Jof. Apg. 13, 46. 18, 6. Rom. 11.

§ 134.

Eph. 4, 1. Jeg formaner Eder, jeg, den Bunde i Herren, at I vandre værdigen det Kald, med hvilket I ere kaldte.

Eph. 5, 15—17. Seer til, at I omgaaes varligen ikke som Uvise, men som Vise; og ksjøber den beleilige Tid, fordi Dagene ere onde. Derfor værer ikke usforstandige, men som de, der skjonne, hvad Herrens Willie er.

Eph. 5, 14. Baagn op, du, som sover, og sta a op fra de Øde, og Christus skal lyse for dig.

Allerede i Daaben har den Helligaand kaldet ethvert Menneske indenfor Christi Kirke; og dette er saaledes en særlig Maade, som bevises Alle os, der blevet døbte som smaae Børn, at Aandens Gave og Aandens Kald i Daaben kom til os i vort Livs første Begyndelse endnu, forinden Verdens mange kaldende Røster havde funnet næde til os; derimod i Hedningelandene maa

Kaldet til Guds Rige udgaae til et Menneske, forinden han bliver delagtig i Daabens Belsignelse (§ 102). Men den særlige Maade, at blive kaldede som smaae Børn i Daaben, medfører ogsaa det større Ansvar; og Forpligtelsen bliver derfor saa meget større til ogsaa at gjøre det levende for Barnet, altsom det voxer til, til hvilket himmelst Kald det er kaldet. Dog — mangengang steer denne Forpligtelse ikke fuldst; og derfor hengaaer der for Mange, som vel have faaet en menneskelig talt god, men ikke nogen christelig Opdragelse, en stor Deel af Livet, uden at de kjende den Belsignelse, hvortil de ere kaldte, indtil da, tidligere eller senere, Guds kaldende Røst kan næde til dem, og de ligesom blive valte op af deres aandelige Ød. Men hvor Kaldelsen saaledes fører til en Opvækelse, ofte brat og voldsom, der kommer ogsaa let de Farer og de Krængsler, som ere langt sjeldnere, hvor Troens Liv er blevet uddiktet i det Stille fra Barndommen af. En saadan Opvækelsens Tid trenger fremfor nogen anden Tid i et Menneskes Liv til aandelig Tugt og Beisledning i christelig Kjærlighed og Biisdom.

Anm. Medens man tidt hører et Menneske kunne angive Dagen og Stedet, da han blev kaldet til Christus, saa er dette for Andre en Umulighed, fordi Livet har haft en roligere Udvikling. Og alligevel er vistnok det Menneskeliv sjeldent at finde, hvor der ikke i Ungdommens Tid har været et kortere eller længere Grasald fra Herren, selv om han var kjendt og elsket i Barndommen; og Mange reiste sig aldrig fra et saadant Kald.

§ 135.

Joh. 6, 44. Ingen kan komme til mig, uden Faderen, som mig udsendte, drager ham.

Rom. 11, 33—34 anført § 16 Side 21.

Men foruden Aandens Kald gjennem Ordet ubgaaer der ogsaa til ethvert Menneske et Kald fra Gud Fader gjennem Livets forskjellige Sthrelser og Tilstækkelser (§ 44).

Saa denne Dragelser af Faderen ere mange og meget forskjellige snart gjennem lette, snart gjennem tunge Tider, og ofte synes de underlige for vore Dine, men dog sigte de alle kun til dette Ene: at kalde til Christus; og igjennem Sorg eller Sygdom eller Fattigdom føres Mange til at høre Ordet om Naaden i ham. Men alene gjennem Livets Styrkelse og Tilskifleser, naar ikke Kalbet gjennem Ordet ved Landen træder til, kan et Menneske ikke naae videre end til Troen paa et Forshns Blissdom og Almagt.

§ 136.

Apg. 2, 37 anført § 102 Side 115.

2 Cor. 4, 2. Ved Sandhedens Aabenbarelse anbefale vi os til alle Menneskers Samvittighed for Guds Naashn.

Aab. 3, 20. See! jeg staarer for Øren og banker; dersom Nogen hører min Røst og opblade Øren, til ham vil jeg gaae ind og holde Nadvere med ham og han med mig.

Det, hvortil Landens Kalb gjennem Guds Ord skal bringe et Menneske, er at blive grebet, hjertegrebet, saaledes at Ordet anbefaler sig til Samvittigheden og gaaer til Hjertet, hvorved Mennesket ligesom kommer til at standse paa sin Bei. Og derfor kan Guds Ord høres og læses Nar ud og Nar ind, uden at høre Frugt til et nyt Liv, fordi dets Vidnesbryd gaaer som hen over Hovedet, uden at naae til Hjertet og uden at ramme Samvittigheden (§ 107 Anm. 3 og § 108). Men med det, at blive hjertegreben af Ordet, maa ikke forveksles den flygtige Rørelse og Stemning, som kommer og gaaer lige-saa hurtigt igjen; den, som i Alvor og Sandhed gribes af Guds Ord, han bliver ikke staende ved at være kalbet, men søger og begærer at høre Mere, og her træder da Landens oplysende Gjerning til (§ 139), hvorved Troen kommer levende frem.

§ 137.

Matth. 22, 14. Mange ere kalbede, men saa ere udvalgte. Jof. Matth. 22, 1—14. 13, 1—23.

Hebr. 12, 15. Seer til, at ikke Nogen forsømmer Guds Naades Tid.

Hebr. 3, 7—8. Idag, naar I høre hans Røst, da forhørder ikke Eders Hjerter. (Ps. 95, 7—8.).

Apg. 28, 27. Dette Folks Hjerte er blevet forhørret, og med Ørene høre de tungt, og deres Dine have de tillukt, paa det de ikke skulle komme til at see med Øinene og høre med Ørene og forstaae med Hjertet, og omvende sig, og jeg maatte helbrede dem (Ef. 6, 9—10).

Kalbet udgaer til Alle, som kunne og ville høre Ordet; men af dem, der høre med Ørene, er der Mange, som ikke lade Ordet gaae til Hjertet og derfor ikke følge Kalbet. Saaledes ere vel de Kaldede mange, men saa ere udvalgte o: modtage Kalbet og lade sig drage videre af Landen. Og Aarsagen til, at saa Mange overhøre Kalbet eller ere ushydige mod den Helligaand, er deels deres Hjerters Haardhed og Hovmod, deels Letsindighed og Verdslighed. Dog er dette netop det jordiske Livs Bethydning, at det er en sikker Naadens Tid; saalænge et Menneske lever i Christenheden paa Jordens, ophører Herren ikke at kalde ad ham, og saalænge hedder det endnu: idag o: er det endnu Tid til at følge Kalbet. Men dette skal vel mærkes, at et Menneske kan ikke atter og atter blive kalbet, hvad enten ved Faderens Tilskifleser eller ved at høre Guds Ord, og saa dog blive den Samme; enten maa han lade sig drage og følge Kalbet, eller ogsaa bliver hans Hjerte haardere og haardere, og for hver Gang Herren kalder forgiøves ad ham, bliver hans Hjerte mere uimodtageligt for Ordets gode God.

Anm. Pharaos og Sauls staare som de store advarende Exempler paa at høre Guds Kalb og forskyde det; for hver

Gang Pharaos ringeagtede Herrens Kald gjennem Moses, eller Saul hans Ord gjennem Samuel og David, — for hver Gang kom deres Hjerter længere bort fra Herren. Jøf. Apg. 24. 24—25.

§ 138.

2 Tim. 2, 12—13. Dersom vi fornægte, skal han og fornægte os; dersom vi ere utroe, bliver han dog tro; han kan ikke nægte sig selv.

Rom. 11, 29. Naabegaverne og sit Kald fortrylder Gud ikke.

Bel er saaledes Kaldelsen det Første, der seer med et Menneske for at drage ham til Guds Rige; men derfor er dog intet troende Menneske kommet ud over det at blive kalcon. Netop fordi Verden og dens mangfoldige Røster bestandigt ville drage fra Herren, derfor trenge alle Guds Børn hver Dag paanh til at høre og give Ugt baade paa Faderens og Aanden Dragelser til Sønnen. Og i sin Langmodighed ophører Herren ikke med at kalde, ligesom han, der er den Trofaste, heller ikke fortrylder sit Kald, dersom vi ikke selv fornægte ham og falde fra ham i Vanstro.

2. Oplysningen.

§ 139.

2 Cor. 4, 6. Gud, som sagde, at Lyset skulde skinne frem af Mørket, har ogsaa løbet det skinne i vores Hjerter til at oplyse Kundskaben om Guds Herlighed i Jesu Christo.

Ps. 119, 105 anført § 108 Side 122.

Joh. 1, 4. I Ordet var Livet og Livet var Menneskenes Lys. Jøf. Joh. 1, 5—14. 8, 12. 14, 6. (§ 61).

Den Helligaand oplyser et Menneske (§ 136) ved Guds Ord, baade ved Loven og ved Evangeliet. Men denne hans oplysende Gjerning i Menneskehjertet bestaaer

ingenlunde i at bibringe os en blot og bar Kundskab om de Ting, som høre til Guds Rige; meget mere bringes ved Aanden Lys Troen til at blive levende bevidst i Mennesket; Lyset og Livet kunne ikke skilles fra hinanden, men ere forenede i Christus, fra hvem Aanden tager og forkynder os. Saaledes vedbliver Aanden, at fortsætte den Gjerning, som han begynder i Daaben; ved Lysets opvarmende og lidevækkende Kraft fra Guds Aand og Guds Ord kommer et Menneske i Christi Kirke til den levende bevidste Tro.

§ 140.

Joh. 16, 8—9. Den Helligaand skal overbevise Verden om Synd, Retfærdighed og Dom; om Synd, fordi de ikke troe paa mig.

Luc. 15, 17—19. Men han gik i sig selv, og sagde: ... Jeg vil staae op og gaae til min Fader og sige til ham: Fader! jeg har syndet imod Himmelens og for dig, og er ikke værd at kaldes din Søn. Jøf. 15, 11—32.

2 Cor. 7, 10. Bedrøvelsen efter Gud virker Omvendelse til Salighed, som ikke fortrydes; men Verdens Bedrøvelse virker Ød.

Apg. 3, 19. Fatter et andet Sind og vender om, at Eders Synder maae være udslettede.

Matth. 5, 3—4. 6. Salige ere de Fattige i Aanden; thi Himmeriges Rige er deres. Salige ere de, som sørge; thi de skulle husvales. Salige ere de, som hungre og tørste efter Retfærdighed; thi de skulle møttes.

Matth. 7, 13—14. Gaaer ind ad den snevre Port; thi den Port er vid, og den Vei er bred, som fører til Fordærvelsen, og de ere Mange, som gaae ind igjenem den; thi den Port er

snever, og den Bei er trang, som fører til Livet, og de ere Faa, som finde den.

Luc. 15, 10 anført § 41 Side 46.

Ivf. Skriftsteder § 110 Side 124.

Naar et Menneske ved Aandens Kald er blevet grebet af Ordet og bragt til ligesom at standse paa sin Bei (§ 136), da oplyser den Helligaand ham ved Loven om hans Shynd, og fører ham til Omvendelse. Aanden visner for ham, at hans Bei er Shyndens brede og forærvelige Bei; som i et Speil seer han i Loven (§ 110), hvor langt han er fra at have opfyldt den, og at han ved sine Overtrædelser er kommen ind under Guds Brede og Forbandelse. Han gaaer da i sig selv, og føres ved Aandens lys videre til at see ikke blot de enkelte Overtrædelser i sit Liv, men ogsaa det Shyndens Dyb i Hjertet, hvor alle de onde Lyster og Begjæringen have deres Sæde, og hvor derfor Kjærlighed, Tro og Gudsfrugt ikke funne finde Rum; og hans Samvittighed visner i ham, at hans Shynd har skilt ham fra Samfundet med den levende Gud (§ 33—36). Men denne Erkjendelse virker Bedrøvelse i Hjertets Inderste, Bedrøvelsen over sig selv og efter Gud og Samfundet med ham, den Angerens Bedrøvelse, som atter virker, at Mennesket vender om paa Shyndens Bei. Ligesom den eengang gjennemløbne Bei paanh maa tilbagelægges af Bandringsmanden, der standser paa sin Bei, opdager, at den fører ham bort fra Reisens Maal og derfor bestemmer sig til at vende om, saaledes ligger ogsaa det hele tilbagelagte Liv for Shynden i Omvendelsens mørke Tider som spildt; den hele Livsvandring, som ligger bagved ham, gjentager sig for hans indvortes Menneske, og de for længst begaaede Shynder vaagne paanh ved Samvittighedens anklagende Røst. Men idet Bedrøvelsen saaledes fører til at vende om og dermed ogsaa til at have og affly (forsage) Shynden, saa vaagner tillige Længslen og Begjæringen efter

Maaden, Hungeren og Tørsten efter at blive frelst fra Shynden og al dens Fordervelse. — Denne er Aandens Oplysning gjennem Loven, Optugtelsen til Christus; og denne er den snevre Port, som fører ind til den trange Bei.

Anm. 1. Bistnok er det saa, at Troen allerede maa være i Bedrøvelsen og Omvendelsen, aldenstund Evangeliets ForkynELSE altid maa gaae ved Siden af Lovens Prædiken; men Hensigten med, saaledes at udskille disse Aandens Maadevirknings fra hverandre, er fun den, at gjøre hver enkelt levende for den christelige Forestilling (§ 132 Anm.). Den Anger, der ikke hører Troen i sig og ikke fører til Omvendelse, er ufrugtbar; og dette bliver den, naar den enten er letfindig eller fortvilet. (Den frugtbare og ufrugtbare Anger smldgn. Peter og Judas Matth. 26, 75, 27, 4—5). Vidt forskellig fra Bedrøvelsen efter Gud er Bedrøvelsen efter Verden, som fører bort fra Herren istedetfor hen til ham.

Anm. 2. Omvendelsen er ikke færdig med det første Skridt til Omvendelse; men ligesom ethvert Guds Barn trænger til hver Dag paanh at høre Guds Kald (§ 138), saaledes trænger han ogsaa daglig til at tugtes af Aanden og til at fornhe sin Omvendelse. Men hvor Troens Liv igjennem en christelig Opdragelse kommer til at voxe stille ligefra Barndommen af, der foregaar ogsaa Omvendelsen mere stille og jævnt, uden at der kan paavises en saadan bestemt Begyndelse dertil (§ 134 Anm.).

Anm. 3. Det er saare farligt at opsette Omvendelsen; thi sjøndt den ogsaa kan skee i den elleve Time (Luc. 23, 39—43), saa veed dog Ingen, naar hans sidste Time kommer, og om maaske hans Død bliver saaledes, at der ikke gives ham Lejlighed til Omvendelse (ivf. § 159 Anm. 1.).

S 141.

Rom. 10, 14—15 anført § 133 Side 153.

Rom. 10, 17. Troen kommer berved, at man hører; men at man hører, skeer ved Guds Ord.

Hebr. 11, 1 anført § 2 Side 3.

Gal. 2, 20. Hvad jeg nu lever i Kjødet, det

lever jeg i Guds Søns Tro, som elskede mig og gav sig selv hen for mig. (Jvf. § 1).

Joh. 5, 24. Hvo som hører mit Ord og troer den, som mig udsendte, har et evigt Liv og kommer ikke til Dommen, men er gaaet over fra Døden til Livet.

Joh. 16, 10—11 (jvf. § 140). Men om Retfærdighed, fordi jeg gaaer hen til min Fader, og I see mig ikke længere; men om Dom, fordi denne Verdens Fyrste er dømt.

Og ligesom Landen oplyser ved Loven, saaledes oplyser han ogsaa den angerfulde Synden ved Evangeliet om Syndernes Forladelse i Christus Jesus, og derved kommer Troen til Liv og Bevidsthed. Det er Ordet om Gud Faders Naade og forbarmende Kjærlighed for Sønnens Skyld, som gyder Tillid i det bebrøvede Hjerte, saa at Mennesket, uden at kunne eller ville see, forlader sig paa Ordet og griber om Besunavnet som det eneste Navn til Frelse. Troen er det hele Hjertes tillidsfulde Hengivelse til Guds Naade i Christus (jvf. § 1—5); men det Menneske, som ikke vil erkjende og angre og omvende sig fra sin Synd, han kan heller ikke troe, fordi han ingen Trang føler til Frelse (Matth. 9, 12—13). I denne levende bevidste Tro er saaledes det nye, evige Liv, som Landen begynder i Daaben, blevet fuldbaaret; i Troen ere vi gjenfødt Mennesker; i Troen ere vi retfærdige for Gud (§ 142—144); og fra den Stund af, et Menneske kommer til Troen, begynder han at vandre ad Helliggiørelsens nye Vej (§ 145).

Anm. Det døbte og troende Menneske er ved Landens naaderige Gjerning gjenfødt; om Gjenfødslen jvf. § 100—102.

§ 142.

Rom. 3, 23—25 anført § 69 Side 80.

Phil. 3, 8—9. Jeg har lidt Tab paa Alt og

agter det Skænkt være, paa det jeg kan vinde Christum og findes i ham, saa jeg ikke har min Retfærdighed, den af Loven, men den ved Christi Tro, Retfærdigheden af Gud formedelst Troen. Jvf. Gal. 2, 11—21. Rom. 3—5.

1 Cor. 1, 30. Christus Jesus er bleven os Viisdom fra Gud og Retfærdighed og Helliggjørelse og Forlyøsning.

Matth. 9, 16. Ingen sætter en Klud af nyt Klæde paa et gammelt Klædebon; thi Kluden river Noget fra Klædebonnet, og Hullet bliver værre.

Ordet Retfærdiggjørelse er laant fra Rettergangssproget, hvor der tales om at dømme retfærdig eller skyldig. Gud Fader hænder, dømmer eller erklærer et Menneske for retfærdigt af idel Naade; han har ikke fortjent det ved sine Gjerninger, saa at han kan rose sig deraf; tvertimod er han ved disse skyldig for Gud til Straf og Fordømmelse. Men af Naade bliver han retfærdig for Jesu Christi Skyld (§ 70—71); thi Christus tog vor Synd paa sig og leed Straffen i vort Sted til en Forsoning for vores Synde; og idet han saaledes tager vor Synd paa sig, giver han os sin Retfærdighed ved Troen paa hans Blod. Kun i Troen tilregnes hans Lidelse og Død, hans Retfærdighed og Hellighed os (§ 72); formedelst Troen seer Faberen ikke længere paa vor Synd, men paa Christi Retfærdighed, som er bleven vor. Saaledes er Naadens eller Christi eller Troens Retfærdighed det Enne og Samme, modsat enhver Retfærdighed, som et Menneske vil fortjene sig af sig selv ved sine Gjerninger. At blive fra en Synd til et retfærdigt og helligt Guds Barn er et Naadens Under fra Herren, en ny Skabelse (§ 54 Anm. 1); og saa lidt som en gammel Klædning ved at lappes bliver til en ny, saalidt kan nogensinde

et syndigt Menneske ved at aflegge saa en Feil saa en anden blive retfærdigt for Gud.

Anm. 1. Det er denne Modsatning imellem Retsfærdigheden ved Troen og Retsfærdigheden ved Lovens Gjerning (den pharisæiske Retsfærdighed Matth. 5, 20), som Paulus saa udførligt omtaler fornemmeligt i Romerbrevet og Galaterbrevet.

Anm. 2. Retsfærdiggjørelsen af Troen missforstaaes, naar Troen paa den Maade sættes som Betingelse, at det dog bliver en Retsfærdighed, Mennesket selv skal fortjene; thi da et Troen i Virkeligheden ikke andet end en Gjerning, Mennesket selv skal gjøre. Ogsaa Troen er en Gave af Aanden, og Retsfærdiggjørelse af Tro er ganske det Samme som Retsfærdiggjørelse af Raade. Om Forholdet mellem Guds Raade og Menneskets Frihed jvs. § 156—158.

§ 143.

Gal. 5, 6. I Christo Jesu gjælber hverken Omskjærelse eller Ikke-Omskjærelse, men Troen, som er virksom ved Kjærlighed.

Jac. 2, 17 ansørt § 3. Side 4.

Rom. 3, 28. Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen uden Lovens Gjerninger.

Eph. 2, 8—10. Af Raade ere I frelste formebelst Troen, og det ikke af Eder, det er en Guds Gave; ikke af Gjerninger, at ikke Nogen skal rose sig. Thi vi ere hans Værk, skabte i Christo Jesu til gode Gjerninger, til hvilke Gud forud beredte os, at vi skulde vandre i dem.

Gal. 5, 4. I have Intet med Christo at gjøre, I, som ville retsfærdiggjøres ved Loven; I ere saldne fra Raaden.

Men den Tro, som gjør retfærdig, kan ikke være en død Tro, men den er og skal være levende, thi ud fra den maa der som fra en levende Vandkilde udvælde et nytt Liv i Helliggjørelse; men dersor er det dog ikke Gjerningerne, der gjøre retfærdig, men Troen alene, eller hvad der er det Samme, Gud gjør retfærdig

ved Troen paa hans Son (§ 142). Her fremtræder Forhjellen bestemt mellem vor Kirke og den katholske, og dette er Spørgsmaalet: hvorledes et Menneske bliver retfærdigt for Gud? Den katholske Kirke svarer: ved Tro og Kjærligheds gjerninger, og saaledes sammenblander den Retsfærdiggjørelse og Helliggjørelse, sætter denne foran hin, og lader Mennesket selv fortjene sig Noget af sin Retsfærdighed ved sine egne Gjerninger. Derimod fastholder den lutherske Kirke bestemt efter Guds Ord, at vi retfærdiggjøres af Troen alene, uden Lovens Gjerninger; den stiller Retsfærdiggjørelsen først som den enkelte bestemte Guds Gjerning, at han af idel Raade erklærer os for retfærdige ved Troen paa Christus, og derudaf følger da hele den nye Vandring ab Helliggjørelsens Vej. Biselig kan der i Livet ikke saaledes adskilles mellem Retsfærdiggjørelse og Helliggjørelse, at man kan sige: nu steer hin, nu begynder denne, thi et Guds Barn trænger dagligt til at fornøjes i sin Tro; men for den christelige Forestilling gjælder det at holde dem bestemt ud fra hinanden, saavist som det skal staae fast, at vi frelles af idel Raade, uden end ikke den ringeste egen Fortjeneste.

§ 144.

Apg. 10, 43. Denne give alle Propheterne Vidnesbård, at Hver den, som troer paa ham, skal faae Syndernes Forladelse ved hans Navn. Inv. 13, 38—39.

Rom. 5, 1. Retsfærdiggjorte ved Troen, have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum.

Rom. 8, 33. Hvo vil anklage Guds Udvælgte? Gud er den, som retfærdiggjør.

Joh. 1, 12—13. Saa Mange, som ham annammebe, dem har han givet Magt at vorde Guds Børn, dem, som troe paa hans Navn, hvilke ikke

ere fødte af Blod, ei heller af Kjøds Billie, ei heller af Mands Billie, men af Gud.

2 Cor. 5, 17. Dersom Nogen er i Christo, da er han en ny Skabning; det Gamle er forbiganget, seel Alt er blevet nyt.

Rom. 6, 22. Nu I ere frigjorte fra Synden og blevne Guds Tjenere, have I Frugt deraf for Eder til Helliggjørelse, og Enden er et evigt Liv.

I Troens tillidsfulde Hengivelse til Christus er et Menneske retfærdigt for Gud. Og ligesom Christus baade er vor Forsoner og vor Forløser (§ 69), saaledes indeholdes i Retfærdiggjørelsen baade Syndernes Forladelse og det nye Barneforhold til Gud Fader. I Syndernes Forladelse er givet den hele Sum af al Guds Naade og Barmhertighed; den, som har sin Synd forladt i Troen paa Christi Blod, ham kan ingen Anklage ramme, han har den salige og evige Fred med sin Gud. Og den af Troen Retfærdige, han er en ny Skabning, reen og hellig, ligesom Faderen er hellig, hvis Hjære Barn han i Christus er blevet; han har Barnenavn og Barneret hos vor Herres Jesu Christi Fader, hvis Billie fra nu af alene er hans Øyst. Saaledes er den retfærdiggjørende Tro baade til Trost og til Kraft.

Anm. De Christne (Apg. 11, 26) kaldes i det n. T. de Troende og de Hellige; formedelst Daab og Tro er et Menneske helligt. Han er ikke hellig i sit Liv, der netop skal være en Arbeiden henimod Helligheden Maal; men i Christus er han hellig og retfærdig for Gud.

3. Helliggjørelsen.

§ 145.

Phil. 1, 6. Han, som begyndte det gode Værk i Eder, vil fuldføre det indtil Jesu Christi Dag.

1 Thess. 4, 3. Dette er Guds Billie, Eders Helliggjørelse.

Rom. 6, 22 anført § 144 Side 166.

1 Tim. 6, 11—12. Du o Guds Menneske! fly disse Ting; jag derimod efter Retfærdighed, Gudsfrugt, Tro, Kjærlighed, Taalmodighed, Sagtmadighed; strid Troens gode Strid; grib det evige Liv, til hvilket du og er kalbet. Smgln Joh. 5, 24, § 141.

Ligesom den Helligaand fører et Menneske til Troen og derved gør ham til et Guds Barn, saaledes vedbliver han at følge ham med sin Naade og velsigne ham med sine Gaver, for at han i Troen kan vandre ad Helliggjørelsens Wei. Hvad et Menneske er ved Troen, hellig og retfærdig for Gud (Retfærdiggjørelse), det skal han ogsaa blive i hele sit Liv og al sin Omgangelse (Helliggjørelse); i Troen har han det evige Liv, i Helliggjørelsen jager han derafter, om han dog ogsaa kunde gribet. Mangfoldige ere de Villede, hvorunder Kristen søger at fremstille os Guds Børns Liv her i Verden; og i ethvert saadant Vilde kastes der et nyt Lys for os over Livet i Helliggjørelsen, for indtrængende at formane os til at bevare Troen midt i den syndige Verden, at vi dog ikke skulle have troet forgjøves.

§ 146.

Gal. 5, 22. Vandens Frugt er Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Trofasthed, Sagtmadighed og Usholdenhed.

Rom. 5, 5. Guds Kjærlighed er udøst i vore Hjerter ved den Helligaand, som er given os.

Col. 3, 14. Kjærligheden er Fuldkommenheds Baand.

1 Joh. 4, 19. Vi elsker ham, fordi han elskede os først.

1 Joh. 4, 20. Dersom Nogen siger: jeg elsker Gud, og harer sin Broder, han er en Løgner; thi Hvo, som ikke elsker sin Broder, som han har seet, hvorledes kan han elsker Gud, som han ikke har seet?

Joh. 13, 34—35 anført § 113 Side 128.

Rom. 13, 8—10 anført § 113 Side 127.

Er Troen at ligne med Vandens Plantning i Hjertet, saa er Helliggjørelsens nye Liv at ligne med Vandens eller Troens Frugter; og den første og største af alle Troens Frugter, den, hvori alle de andre ere forenede, er Kjærligheden, Kjærlighed til Gud og til Menneskene. Fylden af alle Lovens Bud og af den himmelske Faders velbehagelige Billie er Kjærligheden; alle den første Tavles Bud samle sig i Kjærlighed til Gud, og alle den anden Tavles Bud i Kjærlighed til Menneskene; medens det naturlige Hjerte er fattigt paa Alt dette og elsker den syndige Verden højere end Gud, sig selv højere end Næsten, saa er Troens nye Liv netop et Kjærlighedens Liv (1 Joh. 4, 7). Og for den Troende, som har smagt Guds rige Maade, staar Kjærlighedens Bud ikke som en udvortes Lov, men som Hjertets egen Lov og dypeste Trang, strevet med levende Skrift af den Helligaand (§ 113). Den Troende, som er bleven delagtig i Guds Kjærlighed til os, kan ikke andet end selv at fyldes med Kjærlighed, og maa mere og mere faae Lyst og Hjerte til at elsker Herren over Alt og Brødrene som sig selv.

Anm. 1. Alle Luthers Forklaringer til de ti Bud samle sig i det, som Herren (Matth. 22, 35—40) kalder det første og andet store Bud, Kjærlighedsbudet; og paa denne Maade er det, Christus har fuldkommet Loven (jvf. § 110—113). Kjærligheden dyrker ikke fremmede Guder — hvad Alt i Verden kan blive for et Menneste —, den holder Guds hellige Navn i Øre, og den begjører fremfor Alt at leve med Herren i Vand og Sandhed. Og med Hensyn til Kjærligheden til Menneskene, som viser sig i al Sagmodighed og Langmodighed,

Mildhed og Godhed, thi den gjør ikke Næsten Noget ondt, da jvf. 1 Cor. 13.

Anm. 2. I Fortællingen om Bharisæren og Synderinden (Luc. 7, 36—50) er der givet Reglen for den christelige Kjærlighed: hvem Lidet forlades, elsker lidet; hvem Meget forlades, elsker meget. Jo inderligere derfor Guds forbarmende Maade tillegnes i Troen, desto rigere bliver Hjertet paa Kjærlighed; det er ogsaa denne Sammenhæng mellem Guds Kjærlighed til os og vor Kjærlighed, som er udtrykt i den femte Bon i Faderbor.

Anm. 3. Kjærlighed til Gud og til Brødrene kunne ikke stilles fra hinanden; Ingen kan elsker Gud og saa have sin Broder, ei heller omvendt (1 Joh. 3, 14—24. 4, 16—21). Kjærligheden skal strække sig til Alle (Menneskelkjærlighed), endogsaa til vore Fjender (Matth. 5, 38—48), og netop her fremtræder skarpt Modsetningen mellem den naturlige og den kristelige Kjærlighed; men paa en ganske særegen Maade ere Guds Børn forenede i den indbyrdes Kjærlighed (Brøderkjærlighed) jvf. Gal. 6, 10. 2 Petr. 1, 7.

Anm. 4. Den Christne skal ikke samle sig liggende paa Jorden (Matth. 6, 9—10), men giver i Kjærlighed gjerne til dem, som trænge (Matth. 5, 42. Luc. 6, 38. Hebr. 13, 16), og i Kjærlighed giver han aldrig nok; men det kommer først og fremmest an paa, at der gives i Kjærlighed (Matth. 6, 1—4). Den kristelige Barmhjertighed og Godgjørelhed, hvori den første Menighed altid kommer til at staae som det lysende forbillede (Apg. 2, 45. 4, 34—36. 11, 28—30. 1 Cor. 16, 2), har ogsaa i det Større givet sig Bidnesbyrd i mangfoldige milde Stiftelser, Hospitaler o. s. v., og forener sig da ofte med den indre Mission.

Anm. 5. I Guds Børns Kjærlighed til Alle er al Brede, Had, Bitterhed og Misundelse udelukket (Eph. 4, 31—32); men dog er der en Brede over Synden og Vantroen, som ingenlunde strider imod den kristelige Kjærlighed, kun at den ikke fører til Hovmod og Bitterhed, men meget mere til kristelig Over og Ridkjærvhed for at frelse Sjæle; og dette er Christenkjærlighedens sande Maal (Jac. 5, 19—20).

§ 147.

Rom. 8, 15—16. I annammende ikke en Trædoms Vand, atter til Frøgt; men I annammende

en sonlig Udklarelsesaand, i hvilken vi raabe:
Abba Fader! Denne Aand vibner med vor Aand,
at vi ere Guds Børn.

Joh. 14, 27. Fred lader jeg Eder, min Fred
giver jeg Eder; jeg giver Eder ikke, som Verden
giver. Eders Hjerte forserdes ikke og forsage
ikke.

Phil. 4, 7. Guds Fred, som overgaer al For-
stand, skal bevare Eders Hjerter og Tanker i
Christo Jesu.

Phil. 4, 4. Glæder Eder i Herren altid, atter
figer jeg: glæder Eder!

2 Cor. 6, 4. 10. Vi bevise os selv i Alting
som Guds Ejendomme, ... som bedrøvede dog altid
glæde.

Rom. 11, 20. Du staaer ved Troen; vær ikke
overmodig, men frøgt.

Men næst efter Kjærligheden nævner Guds Ord som
Troens Frugter: Fred og Glæde. Den christelige Fred
er lige modsat — den Fred, som Verden giver; thi denne
er kun Syndesfærhed og Trøghed, Fred og ingen Fare!
(§ 36 Anm. 1), det største Selvbedrag, hvori et Menneske
kan hilbes ved sin sovende Samvittighed (Aab. 3, 15—18); og
— den Frøgt, hvori Trællen lever for sin Herre. Guds Fred i
en god Samvittighed formedelst Syndernes Forladelse i Chri-
stus er den salige Fred, som Troen skænker Hjertet; her ere
alle Bekymringer borttagne (§ 47). Men efterbi Fred
med Gud nødvendigen maa medføre Krig og Fjendslab
med Synden (§ 150), saa skal den altid være parret med
Frøgt for Synden, eller, hvad der er det Samme, med
Krefrøgt for den hellige Gud; og det er saa langt fra,
at denne Frøgt staaer i Modsetning til den christelige
Fred, at denne meget mere kun i Sandhed bevares ved
hun. Paa samme Maade er den christelige Glæde, som
er lige modsat baade den verdslige Glæde og den hedenste

Gorg (1 Thess. 4, 13), kun sand, saalænge den er forenet
med Bedrøvelsen over sig selv og efter Gud; og Træng-
slerne for Christi Skyld (§ 151) borttagte derfor ikke
Glæden, men bevare den meget mere reen og hellig. Men
hvor Freden og Glæden i Christus mangler hin Trøgt
og Bedrøvelse over Synden, der fører den til det aande-
lige Hovmods Sikkerhed og Trøghed og Selvtilsfredshed.

Anm. Gudsfrøgt — et Ord, som ofte misbruges —
har kun Sandhed, naar den fremspringer af christelig Tro, eller
fører til denne (Apg. 10, 2. 22); men hviler den i Troen, da
forener den netop i sig den christelige Fred og Glæde (1 Tim.
4, 7—8. 6, 6). Modsetningen mellem Vantroens og Troens
Frøgt udtrykker Augustin saaledes, at hin frøgter, Gud skal
komme; denne, at han skal gaae.

§ 148.

Eph. 5, 3—4. Horeri og al Ureenhed eller
Gjerrighed nævnes end ikke iblandt Eder, som
det sommer de Hellige, og ublu Væsen og gjæk-
kelig Snak eller letfærdig Skjemt, som Alt er
utilbørligt; men heller Taksigelse. Dvs. 4, 29.

2 Cor. 7, 1. Efterbi vi have saabanne For-
jættelser, I Elskeligt! lader os rense os selv fra
al Kjødets og Aandens Besmittelse og fuldende
vor Helliggørelse i Gudsfrøgt.

1 Cor. 5, 8. Lader os holde Høitid ikke med
den gamle Surdeig, ei heller med Ondskabs og
Skalkheds Surdeig, men med Reenheds og
Sandheds ushyrede Brød.

1 Tim. 6, 6. Gudsfrøgt med Nyisomhed er
en stor Binding.

Den christelige Reenhed og Kydsshed angaaer ikke
blot Egteskabet (§ 131), men skal udstrække sig til det
hele Menneskeliv, til Tanken og til Talen og til al Om-
gængelse i den udbortes Gjerning. Ligefrem den derfor
er uadstillselig fra at leve i Sandheden, uden Øgjn og

Vorstillelse, saaledes viser den sig ogsaa som Afholdenhed, modsat enhver Begjærlighed, og bevarer sig fra al Kjødets og Aanden Besmittelse.

Anm. 1. Til Reenhed i al Tale formaner især Jacob 3, 2—12; og hertil hører ogsaa dette, ikke at misbruge Guds hellige Navn til Sværgen og Vandens, hverken i Retfærdighed eller af Vane (Matth. 5, 33—37. Jac. 5, 12). Om Edens Brug i det borgerlige Samfund jvs. § 130 Anm. 2.

Anm. 2. Usandhed er enhver Benægtelse af Sandheden, og naar den skeer forsærlig i ond Hensigt, kaldes den Løgn; men Løgnens Fader er Djævelen (Joh. 8, 44. Eph. 4, 25). Om end et Menneske kan mene sig tvungen i sin Samvittighed til Rosløgn, saa er denne dog altid Synd.

Anm. 3. Til Legemets Besmittelse hører ikke blot Overdaadighed i Mad og Drikke, Forsængelighed, Utugt (1 Cor. 6, 12—20), men ogsaa Selvmord. Det at beroe sig Livet, er selv at tage, hvad der alene hører Herren til; Grunden til de fleste Selvmord er enten Vantro eller Ussind.

§ 149.

Rom. 6, 16. Vide I ikke, at hvem I fremstille Eder som Ejendere til Lydhed, dens Ejendere ere I, hvem I lyde, enten Syndens til Død eller Lydhedens til Retsfærdighed. Jvs. 6, 17—22.

1 Petr. 1, 14. 22. Som lydige Børn skilker Eder ikke efter de forrige Øyster i Eders Vandfærdighed. Renser Eders Sjæle i Sandheds Lydhed formedelst Aanden.

Eph. 5, 20. Siger altid Gud og Faderen Tak for alle Ting i vor Herres Jesu Christi Navn.

Jac. 4, 6. Gud imodstaer de Hoffærdige, men giver de Ydmhyge Naade.

Euc. 14, 11. Hver den, sig selv ophøier, skal forniedres; og hvo sig selv forneder, skal opbøies.

2 Cor. 12, 9. Herren sagde til mig: min Naade er dig nok, thi min Kraft fuldkommes i

Skrøbelighed. Derfor vil jeg høstt rose mig af mine Skrøbeligheder, at Christi Kraft kan boe i mig. Jvs. V. 7—10.

Ogsaa Lydhed — i alle Forhold, de største medde mindste — og Ydmhyghed ere Troens Frugter i et Guds Barns Liv. Ligesom Troens Lydhed stammer fra og bevarer ved Taknemlighed imod al Naadens Gud, saaledes fører den til Hengivenhed i Faderens Billie (§ 47) og til den christelige Ydmhyghed. Uden Ydmhyghed gives der ingen sand Tro eller Kjærlighed og saaledes overhovedet intet christeligt Liv; og jo mere et Menneske boxer i Samfund med sin Frelser, desto mere vil han ogsaa faae Syn baade for sin egen Syndighed og Urværdighed (§ 56 Anm. 1) og for det Rigdoms Dyb af Naade, som er os tilføjet i Christus. Derfor vil et Guds Barn mangengang ikke selv kunne see sin Fremvæxt i Helliggjørelsen; men jo lavere han sætter sig selv, og jo fattigere han føler sig selv oversor Guds rige Naade, desto mere vil Herren ophøie ham og være stærk i hans Svaghed. Fremvæxten i Helliggjørelsen er en Fremvæxt i Ydmhyghed.

Anm. Nsies med Guds Naade og bie i Stilhed paa Herren, kan kun det ydmhyge Hjerte, som hverken vil gaae i Rette med Herren og Aanden, ei heller kan være lunken for sin Synd; men som er tilfreds med Guds Naade, ikke med sig selv. Den christelige Ydmhyghed, der er saare forskellig fra det beskedne Væsen, som Enhver kan tilkæmpe sig, bevarer den sande Fred og Glæde i Hjertet (§ 147).

§ 150.

Eph. 4, 22—24. I skulle aflægge det gamle Menneske efter den forrige Omgængelse, som fordærves ved bedragelige Øyster, men fornyes i Eders Sinds Aand, og iføre det nye Menneske, som er skabt efter Gud i Sandhedens Retsfærdighed og Hellighed. Jvs. Col. 3, 1—15.

Gal. 5, 16—17. Vandrer i Aanden, saa skulle

I ikke fuldkomme Kjøbets Begjæring. Thi Kjøbet begjærer imod Aanden, Aanden imod Kjøbet; og disse ere hinanden modsatte, saa at I ikke kunne gjøre, hvad I ville.

2 Tim. 4, 7. Jeg har stridt den gode Strid, fuldkommet Øphet, bevaret Troen.

Rom. 6, 1—2. Hvad skulle vi da sige? Skulle vi blive ved i Synden, at Naaben maa blive desto overflødigere? Det være langtfra! Vi, som ere bøde fra Synden, hvorledes skulde vi endnu leve i den?

Alle disse Troens Frugter ligner den hellige Skrift ogsaa ved en Klædning; og ligesom Guds Ørn derfor formanes til at iføre sig den nye Klædning, saaledes slutter sig hertil Formaningen til at aflægge det gamle Syndens Menneske. Endført Syndens Magt er brudt i Hjertet, idet Christus formedelst Troen kommer til at boe derinde, saa vedbliver dog det gamle Menneske paanh at reise sig, og dersor skal det daglig aflægges, daglig dræbes ved Forsagelse af Alt, hvad der er Djævelens Bæsen og Gjerning (§ 103). Livet i Helliggjørelsen bliver da videre at ligne med en Kamp imellem det Nye og det Gamle, Troen og Synden, Aanden og Kjøbet, en Strid, som aldrig kan ellers maa ophøre, saavist som Synden bliver, saalænge vi vandre i dette Kjøelige Regeme og i denne syndige Verden, og saavidst som Troen aldrig kan samtykke med Synden. Saasnart et Menneske slutter Fred med sin Synd, slipper han Troen, og her kan da let opstaae den store Fare for ham, at pleie sin syndige Øyst og saa dog at ville fortørste sig til Guds Naabe i Christus o: synde paa Naabe.

Anm. 1. Naar det siges 1 Joh. 3, 9, at den Gjensidte synder ikke, da kan dette efter den samme Apostels Ord 1, 8—9 ikke forstaaes saaledes, som om den Troende i hele sit Liv var fri for al Synd, en Baastand, som har ført

Mange i Christenheden ud i det vildeste Kjøelige Levnet. Menningen kan kun være, at efter sit indvortes Menneske, efter Troens det nye Menneske, synder han ikke; men føjendt han hader og afskyer og har brudt med det onde (forsager), saa overrasket han dog bestandigt af Synden, som endnu boer i ham (Rom. 7, 20). Medens dersor den Vantroe synder med Øyst og glemmer, undskylder eller skjuler sin Synd, i hvæld er ligegyldig derved, saa kan den Troende kun synde af Skrøbelighed og maa stede paanh efter en ørlig Bekjendelse og en oprigtig Bedrøvelse over sig selv såge hen til Guds forbarmende Naade; kun ved en sand Omvendelse undgaaes Faren, at synde paa Naade (jvf. § 38).

Anm. 2. Den Christne paa Helliggjørelsens Vej afsmales som Stridsmanden (Israel) i Eph. 6, 10—18; 1 Thess. 5, 8. Og nær til dette Billedet kommer to andre: som Røverfægteren og som Leberen paa Rendebanen; 1 Cor. 9, 24—27. Phil. 3, 12—14, jvf. 2 Tim. 4, 7—8.

§ 151.

Matth. 7, 13—14 anført § 140 Side 159.

Apg. 14, 22 (Paulus) bestyrkede Disciplenes Sjæle, og paaminde dem at blive faste i Troen, og at os bør at indgaae i Guds Rige ved mange Trængsler. Jvf. 2 Cor. 6, 4—10. 11, 16—33.

Rom. 8, 17—18. Saafremt vi lide med Christus, da skulle vi og herliggjøres med ham. Thi jeg holder for, at den nærværende Tids Lidelser ere ikke at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os. Jvf. 2 Tim. 2, 11—12. Phil. 3, 10—11. 2 Cor. 4, 17—18.

Rom. 8, 38—39 anført § 47 Side 56.

Rom. 5, 2—5. Vi rose os af Haab om Herlighed hos Gud; ja! ikke det alene, men vi rose os ogsaa af vores Trængsler, efterdi vi vide, at Trængslen virker Standhaftighed, men Standhaftigheden Forfarenhed, men Forfarenheden Haab, men Haabet beskæmmer ikke.

Jvf. Skrifstever § 94 Side 107 og 108.

Naar Helligjørelsens Vei er den trange Vei, til hvilken man kun kan komme gjennem den snevre Port (§ 140), saa bestaae Guds Børns Trængsler først i den bestandige Kamp med det gamle Syndens Menneske; thi det kostet Smerte saaledes til enhver Tid at skulle bryde med alle de naturlige Lyster og Begjæringer (§ 150), og denne Kamp volder ofte dybe Ædmigheder. Men der næst kommer der ogsaa Trængsler over alle Troende ved at leve midt i denne vantroæ Verden, hvor Mørkets Fyrste hersker. Jo mere aabenbar Troen træder frem, desto stærkere bliver ogsaa Modstanden, og den hætrer sig ikke blot i Foragt og Forhaanelse, men mangengang ogsaa i heftige Efterstræbelser og blodige Forfølgelser (§ 94 Anm. 2). Om end der ved Guds Maade kan være Tider, som ere lettere for hans Børn her i Verden, saa veed dog Ingen, hvornaar de udvortes Trængsler kunne komme; og naar disse ere mindre, saa ere i Almindelighed Trængslerne med det gamle Menneske desto større og Farerne altid nærmere for Lunkenhed og Halvhed i Troen og for at komme til at tjene to Herrer; deraf skulle de udvortes lettere Dage altid opfordre til saa meget mere og saa meget flittigere at arbeide paa Livets Helligjørelse i Aabdens Kraft. Men under alle Trængsler baade fra Synden og fra Verden kan et Guds Barn dog bevare, ja bevare allerbedst, det frimodige Haab om den tilkommende Herlighed i den sikre Troens Fortrossning, at han i Troen har Seiren over alle Ting; saavist som Christus har vundet, saavist skal ogsaa han vinde Livets Krone, dersom han kun ikke forsager, men trofast holder ved. Deraf seer han ei heller Trængslerne som en Straf, men meget mere som en Kjærlighedens Opdragelse fra den Herre, der selv gik Smertens Vei og nu i sin Høihed ikke glemmer sine Disciple; og deraf virke de ikke Bedrøvelse, men Glæde, og blive mere og mere uundværlige for det oprigtige Guds Barn. (Apg. 5, 41. Luc. 6, 26). Og af det christe-

lige Haab, som ikke bestemmer, fremgaaer det christelige Mod.

Anm. 1. Ved Helligjørelsens trange Vei forstaaes ikke de Trængsler, som alle Mennesker, Guds Børn og Verdens Børn, have tilskellets (Sorg, Sygdom o. s. v., § 36 Anm. 2), men kun de, der lidet for Troens Skyld. Naar de for Alle skellets jordiske Trængsler bæres i Jesu Navn med Hengivenhed i Faderens Billie, kunne de vel kaldes Kors; men dog bliver der en bestemt Forskel mellem det Kors, Herren legger paa os, og det, vi selv skulle tage op hver Dag som Christi troende Disciple (Math. 16, 24. Luc. 9, 23).

Anm. 2. Igjennem Trængsler gaae Guds Børn til Herlighed; ligesom da Beien aldrig bliver den brede og magelige, og det deraf gjelder ikke at tage sig sin Christendom let som Noget, der kommer af sig selv, saaledes skal den Troende paa den anden Side heller ikke fortvivle under Trængslerne; thi den trange Vei fører sikret til Livet. Men i Haabet skal altid Kængsten efter, at udfries fra det syndige Legeme og komme til Herren, forenes med den taalmodige Bien og den sille Venten, indtil Herrens Time kommer.

Anm. 3. Endstjændt det ofte kan være vanskeligt i det udvortes at see Forskel mellem Guds Børn og vantroæ, men retskafne Mennesker, fordi der endnu ved hine hæfter saa megen Skræbelighed, og fordi den egentlige Modsætning imellem dem ligger i Hjertets Skulte (§ 150 Anm. 1), og Troen ikke altid af Alle kan bæres frem i det Ødre, — saa kan der dog komme Tider, da Modsætningen imellem dem maa træde aabenbart frem, saadanne Tider, da det gjelder for den Troende, ikke at skamme sig ved sin Frelser, men frimodigt bekjende ham (Math. 10, 32—33). Og ikke blot kan Bekjendelsen af Christus afslægges i Ord (Rom. 10, 10), men den skal ogsaa afslægges i hele Livet og hele den daglige Omgængelse blandt Menneskene; den er et Vidnesbyrd om Troens Sandhed og Kraft, og om end den ofte bringer Trængsel med sig, saa kunne dog Mange netop ved den drages til Herren, som ikke forhen have villet høje sig og ladet sig overbevise. Jvs. Math. 5, 14—16. 1 Petr. 2, 15. 3, 1—2.

§ 152.

Gac. 1, 13—15 anført § 37 Side 42.

1 Cor. 10, 12—13. Hvo som tykkes at staae, ~~se~~ til, at han ikke falder. Eder er ingen Fristelser paakommen, uden menneskelig; men Gud er trofast, som ikke skal lade Eder fristes over Eders Formue, men skal gjøre baade Fristelsen og dens Udgang saaledes, at I det kunne taale.

1 Petr. 5, 8—9. Eders Modstander, Djævelen, gaaer omkring som en brølende Vøve, søgende, hvem han kan opsluge. Staaer ham imod, faste i Troen, vidende, at de samme Videlser fuldbyrdes paa Eders Brødre i Verden.

Jac. 1, 2—4. Mine Brødre! agter det for idet Glæde, naar I falde ubi afskillige Fristelser, vidende al Eders Tros Forsøgelse virker Standhaftighed, men Standhaftigheden frembringe fuldkommen Gjerning.

1 Joh. 5, 4—5. Vor Tro er den Seier, som har overvundet Verden. Hvo er den, som overvinde Verden, uden den, som troer, at Jesus er Guds Søn?

Efterdi det syndige Kjøb bliver i Mennesket i denne jordiske Tilstand, og efterdi Helligjørelsens Wei gaaer igjennem denne syndige Verden, saa reise Fristelserne (§ 37) sig stedse paanh for Guds Børn; og sjøndt Troen har Kraften i sig til at overvinde alle Fristelser, saa ere disse dog netop for de Troende saare farlige (§ 150), og rettes særligt mod dem af denne Verdens Fyrste for at drage dem bort fra Frelsen. Men naar det ikke blot er en enkelt syndlig Kyst, men selve Troen, der fristes (§ 37 Anm. 2), da bliver Fristelsen til Anfægtelse; og saadanne Anfægtelser kunne deels være Twivl, idet den naturlige Forstand reiser Indvendinger imod Christendommens Sandhed, og deels Videturheds, idet Mennesket forgjøves søger i sit Liv efter Troens Frugter og derved slipper Haabets Trimodighed. Bisselig lader Herren mangengang

sine Børn saaledes prøves og falde i Anfægtelser, men ofte næres disse ogsaa ved sygelige Stemninger og usandte Følelser; ogsaa her gjælder det, at Herren ikke lader Fristelsen blive over Evne, og ligesom Guds Børn formanes til at tage al Tanke til Hane under Christi Rydighed og flye Fablerne og Twistighederne af den falskeligen saakaldte Kundstab (2 Cor. 10, 5. 1 Tim. 4, 7. 6, 20), saaledes skulle de ogsaa nojes med Guds Raade og ikke begjære at see flere og større Tegn, end Herren i sin Barmhjertighed vil give (§ 149 og Anm.).

Anm. 1. Naar den syndige Verden etter og efter kan friste et Guds Barn, saa kommer det an paa at bruge den uden at misbruge den (1 Cor. 7, 31). Paa den ene Side skal den Troende ikke blande sig med Verden og besmitte sig med den (Jac. 1, 27) til at tjene to Herrer; men paa den anden Side skal han heller ikke gaae ud af Verden (1 Cor. 5, 10), thi fra Verden i sit eget Hjerte kan han dog ikke flye (Enghedslivet), og al Guds Gave er god, naar den bruges i Troen (1 Cor. 10, 26. 1 Tim. 4, 4—5), ligesom ogsaa Enhver skal blive i sit jordiske Kald (1 Cor. 7, 20); saarel den letfindige som den mørke Christendom (nu i Almindelighed kaldet Pietisme) ere farlige for det christelige Liv. Troen er baade en kostelig Perle, for hvilken Alt skal sælges, at den ikke skal tabes, men ogsaa en Suurdeig, og derfor skal den gjennemtrænge det hele Liv med sin Kraft (Matth. 13, 33. 45). Saaledes har den Troende Frihed til alle Ting (1 Cor. 6, 12. 11, 23), kun ikke til Synd, Frihed til at gaae allevegne, hvor han kan have sin Frelser med; men Friheden skal bruges med christelig Viisdom (Jac. 3, 13—18), og derfor lade sig indskrænke ikke blot af Sandheden, men ogsaa af Kjærligheden (jvf. Anm. 2). — I at kunne angre, bede om Tilgivelse, have den faste Tillid og den usikromtede Kjærlighed skulle vi blive som Børn (Matth. 18, 3); men vi skulle ogsaa afslægge det Barnagtige og voxe i al christelig Viisdom, Sandheden troe udi Kjærlighed (Eph. 4, 13—15. 1 Cor. 14, 20). — Og hvad her er sagt om den Troendes Forhold til Verden i Almindelighed, finder ogsaa sin Anwendung paa Samlivet imellem de Troende og de Vantrœ.

Anm. 2. Forargelsen er en føregen Art af Anfægtelse; et Menneske forarges, naar han tager saaledes Anstød af,

hvad han seer eller hører, at han ikke kommer til Troen eller slipper sin Tro; den træder nemlig frem baade for den Vantroe, til hvem Guds Kald lyder ved Evangeliet om Christus, og for den Troende under Helliggjørelsens Vandring (Forargelse og Fornægtelse Matth. 26, 33—34). Christus blev en Forargelse (1 Petr. 2, 7. Matth. 21, 44. 15, 12. 17, 27) for Mange baade ved sin Fornedrelse (Ringhedens Forargelse Matth. 13, 55—57. 26, 31) og ved sine Ord om Enheden med Faderen (Høihedens Forargelse Joh. 6, 60—61), og som Herren saaledes ogsaa baade hans troende Menighed og hver enkelt Troende. Den Vantroe ikke blot tager Forargelse, men han kan ogsaa give den ved sin Ugudelighed og Gjenstridighed (Matth. 18, 1—9). Og endelig kan ogsaa Forargelse fremkomme mellem de Troende indbyrdes, og het. gjælder det derfor at lade den christelige Frihed indskrænkes af Kjærlighed til Brødrene (1 Cor. 8, 1—13. 10, 23—33. Rom. 14, 1—23).

§ 153.

Rom. 11, 20 anført § 147 Side 170.

1 Cor. 10, 12 anført § 152 Side 178.

Jac. 4, 8. 10. Renser Hænderne, I Syndere! og luttret Hjarterne, I Tvesindede! Ydmýger Eder, saa skal han ophøie Eder.

Hebr. 6, 4—6. Det er umuligt, at de, som eengang ere oplyste, og som have smagt den himmelske Gave og ere blevne beelagtige i den Helligaand, og have smagt Guds gode Ord og den tilkommende Verdens Kræfter, og falde fra, etter kunne fornøies til Omvendelse, da de forsætte sig selv Guds Søn og gjøre ham til Spot.

Når Fristelsen ikke overvindes, men fører til Synd, da kommer det an paa efter ethvert saabant Falb paa Helliggjørelsens Bei, at Mennesket etter reiser sig og gjenem Omvendelse (§ 140 Anm. 2) fornøies i Guds Naades Samfund (§ 150 Anm. 1), og af særlig Farer for den Troende er derfor ikke saa meget Rigdoms og Verdens For-

førelser eller timelige Bekymringer (Luc. 21, 34. 1 Tim. 6, 6—10), men fornemmeligt den lunkne og trægge Halvhed og det aandelige Hovmod, som dømmer og forbømmer Brødrene uden Kjærlighed til deres Sjæles Frælse. For enhver Synd og efter ethvert Falb er der Tilgivelse og Opreisning, mensom Synderen oprigtigt omvender sig. Men der gives en Synd, fra hvilken der ikke er Omvendelse mulig, og som deraf heller ikke kan tilgives, Synden mod den Helligaand, som er Synden til Døden.

Anm. Synd imod den Helligaand, som kun omtales antydetsevis paa enkelte Steder i det n. L. (Matth. 12, 31 f. Marc. 3, 28 f. Luc. 12, 10. Hebr. 6, 4—6. 10, 26—27. 1 Joh. 5, 16), kan næppe begaaes uden af den, som i Troen har smagt Guds Naade, og den bestaaer da i tiltrods for al Erfaring af Evangeliets Sandhed og Naade med fuld Bevidsthed at vende sig fra Herren; den er en djævelst Trods uden Anger og uden Omvendelse, og deraf ogsaa uden Frælse.

§ 154.

Matth. 26, 41. Vaager og beder, at I ikke falde i Fristelse! Aanden er vel redebon, men Kjødet er skrøbeligt.

1 Petr. 4, 7. Alle Tings Ende nærmer sig. Værer derfor øbrue og aarvaagne til Ønnen.

Rom. 12, 11—12. Værer ikke lunkne i Eders Iver; værer brændende i Aanden; tjener Herren; værer glade i Haabet, taalmodige i Trængsler, varagtige i Ønnen.

Er saaledes Helliggjørelsens Bei fulb af Trængsel og Strid, Fristelser og Farer, saa maa ogsaa Formaningen atter og atter lyde til alle Troende om at vaage og bede (§ 114—119). Den christelige Narvaagenhed og aandelige Øbruelighed skal haade give et Guds Barn det rette Syn for hans egen Tilstand til enhver Tid, hvor og hvorledes han er, at han ikke skal bedrage sig selv, og give ham det rette Syn for alle Farer og Fristelser, som

funne mæde, at han ikke skal overrasketes og lade sig bedrage af dem. Kun ved Aarvaagenhed kunne vi her paa Jordens reise som Pilgrimme mod det forættede Land, som de, der ikke havde hjemme i Verden, men hvis Borgerslab og Hjemstavn er i Himmelten. Og ligesom det er Arbeide, der holder Legemet vaagent, saaledes er det Bonnen, som holder det aandelige Liv aarvaagent. Bonnen fører til Herren, og derfor ogsaa til at vakte sig for Synden; den gjør Hjertet stille, men ogsaa bændende i Aanden, aarvaagent til enhver Tid. Alle de Baaben, som Aanden skænker den christelige Stridsmand (§ 150 Anm. 2), nytte til Intet, naar han ikke til enhver Tid vaager paa sin Post (Eph. 6, 18).

§ 155.

1 Petr. 1, 15 anført § 19, Side 24.

Ivf. Skriftsteder § 64, Side 75 og 76.

Matth. 10, 38. Hvo, som ikke tager sit Kors og følger efter mig, er mig ikke værd.

Phil. 2, 5. Det samme Sindelag være i Eder, som og var i Christo Jesu.

1 Cor. 11, 1. Vorder mine Efterfølgere, ligesom jeg er Christi.

1 Jøh. 2, 6. Hvo, som figer, at han bliver i Christus, han er og skyldig til at vandre saaledes, som han vandrede. Ivf. Jøh. 13, 15.

Medens Helliggjørelsen for ethvert troende Menneske i Verden kun bliver en Fremstiden i Hellighed gjennem mange og iselige Falb, saa er derimod alene Christi Liv paa Jordens den stille, af al Synd og Uretfærdighed uafbrudte Verxt i Samfund med Faderen (§ 56). Derfor staarer ogsaa han og hele hans Liv som Forbilledet for alle Guds Børn i Verden, visselig et Forbillede, som aldrig naaes, men som disse ikkedefomindre bestandigt skulle have levende for Die i Troen, baade for at bevare

Ødmigheden og for at opflamme Kjærligheden til ham og til Alt, hvad der er godt og elskeligt, og for at nære Længslen efter ham og efter at blive som han; og fornemmelig er det hans Vibelse, der saaledes fremstilles som et Exempel til Efterfølgelse. Men Christi Efterfølgelse bliver misforstaet, naar enten hans Liv opstilles som en Lov, eller naar den bliver en Eftersignelse i alt det Udvortes. Og den nødvendige Betingelse for at følge Christus efter er, at have Livs- og Hjertesamfund med ham i Troen paa hans Død og Opstandelse.

Anm. 1. Det er en Misforstaelse at opfatte Christi Liv som en Lov for alle enkelte menneskelige Livsforhold, hvad allerede kan sees deraf, at der gives Forhold i Livet, hvor det ikke, kan afgive nogen saadan Regel f. Ex. Agtskabet. Loven forpligter, men Forbilledet skal begejstre og opflamme til at følge efter i Aand og Sandhed.

Anm. 2. Hele Munkelivet, Pilgrimsvandringer o. s. v. i den katholske Kirke grunder oprindeligt i Trang til at følge Christus efter og leve alene for ham. Men om end der visstnok hos Mange, fornemmelig i Begyndelsen, har været en glødende Kjærlighed til Frelseren og en sand christelig Begeistring for at hellige hele Livet til ham, saa har Munkelivet dog altid ført til at blive en blot udvortes Efterligning, og medført Gjerningsretfærdighed og Hormod, ligesom det ofte blev en Besmykkelse for at unddragte sig Livets Gjerning og Arbeide.

Anm. 3. Naar Christus fornægtes som Guds Søn og al Verdens Frelser, og kun agtes for en viis og udmarket Lærer fra Gud, da følger i Almindelighed hermed, at der lægges særdeles Eftertryk paa at følge ham efter og paa at fremstille ham som et Mønster paa et Menneske. Men en saadan Efterfølgelse bliver altid kun et Vanroens Selvhedrag; thi den væsentlige Forudsætning for at kunne følge ham efter mangler her, nemlig denne, at have Deel i den Forsoning og Forlossning, som han har erhvervet os, formedelst Troen paa hans Blod; først naar han formedelst Troen boer i os, kunne vi følge ham efter.

§ 156.

Eph. 1, 5. 9—10 anført § 44, Side 50.
1 Tim. 2, 4 anført § 93, Side 106.

Rom. 11, 32. Gud har indesluttet Alle under
Ulydighed, at han kunde forbarme sig over Alle.
2 Petr. 3, 9 anført § 18, Side 23.

Matth. 7, 13—14 anført § 140, Side 159.
Joh. 3, 36 anført § 72, Side 84.
Marc. 16, 16 anført § 98, Side 112.
Rom. 2, 4—5 anført § 46, Side 53.

Saaledes er det Landens naaderige Gjerning i Kirken gjennem Kaldelsen, Oplysningen og Helliggjørelsen at føre Mennesket til Troen paa Christus og at bevare ham i denne Tro. Men det Spørgsmaal ligger da nu: hvorfor ikke alle Mennesker i Christi Kirke ere troende? — thi det er en Kjendsgjerning, at Mange indenfor Kirken, som ere blevne deltagende i den Helligaands Naadegaver, dog ikke ere troende Mennesker; og uden Tro paa Jesus Christus kan et Menneske ikke frelses. Til alle Tider har man grundet over dette Spørgsmaal og forsøgt paa at besvare det; saaledes først Augustin († 430). Han fastholdt med fuld Ret imod Pelagius, som slappede Syndens Bethydning og derved gjorde Naaden oversflodig (§ 35 Ann. 2), at et Menneske ved egen Kraft Intet kan udrette til sin Salighed, men at det er af idel Naade, vi blive frelste; men nu indsneget der sig Skjævhed hos Augustin, idet han fremdeles kalte Naaden for uimodstaelig, og mente, at kun de blive salige, som Herren forud har bestemt dertil (Prædestination), hvormod de Øvrige overlades til sig selv og gaae fortalte. Endnu skarpeste førte Calvin denne Skjævhed videre, idet han paastod, at Gud fra Ewighed af har udvalgt Nogle til Salighed, Andre til Fordommelse, og at Alt dersor forud er bestemt for et Menneske. Imod denne ikke blot

uchristelige, men ogsaa umenneskelige Paastand, som, hvor gruelig den end er i sin Alvor, dog gjør det hele Menneskeliv til en Leeg og Guds Naade for Mange kun til et bedragende Skin, fastholder vor Lutheriske Kirke efter den hellige Skrift, at Gud i sin usigelige Naade har bestemt Alle til Salighed i Christus Jesus; men idet Evangeliet om den Korsfæstede og Opstandne forklyndes i Verden, og der som Betingelse for Deelagtighed i den Frelse, han har erhvervet os, fordres Troen paa hans Navn og Livssamfund med ham, saa er der Nogle, som modtage det med Glæde og troe paa Guds Ord deres Sjæle til Salighed, medens Andre forhærde sig og ville ikke. Disse ere ikke forudbestemte af Gud til at gaae fortalte — tvertimod; men de forskyde selv Frelsen og styrte sig derved selv i Fordærvelse. Dog — herved opstaaer et nyt Spørgsmaal: hvad et Menneske da kan gjøre for at blive troende?

Ann. 1. Naar der paa enkelte Steder i Skriften figes, at Gud forhærder eller sætter Menneskene til det Onde (Rom. 9, 17—18. 2 Thess. 2, 11. 1 Petr. 2, 8), da betegnes herved hans Dom over deres Gjenstridighed; og overfor saadanne Steder maae altid de Ord fastholdes, hvor det figes, at Gud vil Alles Salighed, og at Mennesket er uden Undskyldning; men det var netop disse Ord, Calvin heelt oversaae.

Ann. 2. Hvorfor Evangeliet her paa Jorden naaer til det ene Folk og ikke til det andet, kan intet Menneske besvare; det er kjult i Herrens Bisdoms Styrke. Men vi minder her om Troen paa Christi Nedfart til Dødsriget og Evangeliets Forklyndelse for Døde (1 Petr. 4, 6).

§ 157.

Eph. 2, 8—10 anført § 143, Side 164.
Rom. 9, 16 anført § 17, Side 22.

Rom. 3, 27. Hvor er altsaa vor Noes? Den er udelukket. Formedelst hvilken Lov? Gjerninger? Nei, men formedelst Troens Lov. 1. Cor. 1, 29—31.

Apg. 7, 51. I haarde Halse og Uomskarne paa Hjerte og Øren! I modstaae altid den Helligaand; som Eders Fædre, saa og I. Jvf. Luc. 7, 30.

Matt. 23, 37—38. Jerusalem! Jerusalem! som ihjelslaer Propheterne, og stener dem, som ere sendte til dig; hvor ofte vilde jeg forsamle dine Børn, ligeviis som en Høne forsamler sine Kyllinger under Bingernel! Og — I vilde ikke. Seel Eders Huus skal lades øde.

I Joh. 3, 23. Dette er hans Bud, at vi skulle troe paa hans Søns, Jesu Christi Navn.

Phil. 2, 12—13. Arbeider paa Eders egen Saliggjørelse med Frygt og Bæven; thi Gud er den, som virker i Eder baade at ville og at udrette efter sit Velbehag. Jvf. 1, 6.

Rom. 9, 14. 20. Hvad skulle vi da sige? Mon der være Uretfærdighed hos Gud? Det være langt fra! Men, o Menneskel! Hvo er du, at du vil gaae i Rette med Gud. Jvf. 3, 5—6.

Rom. 2, 1. Du er uden Undskyldning, o Menneskel! Jvf. 1, 20.

Troen er den Helligaands Gave; det er Aanden, som alene fører till Christus og giver Troen; al Menneskets Fortjeneste er her udelukket, thi — ikun den mindste Fortjeneste fra Menneskets Side, saa er det ikke mere Naade. Men hvad et Menneske kan, det er, han kan modstaae den Helligaand ved Verdslyghed og Letsindighed, lade være at høre Guds Ord, eller naar han hører det, lukke sit Hjerte for det og sige: jeg vil ikke. Den udvortes Søgen efter at høre Ordet staaer i Menneskets egen Magt; og gjennem Guds Ord kommer den indtrængende Indbrydelse fra Herren til Enhver, at lade sig frølse; naar han nu ikke lukker Øre og Hjerte i for Guds Ord og Guds Aand, men lader Ordet faae Indgang og

lader Aanden faae Lov til at gjøre sin Gjerning, da skal han ogsaa — det staaer til Herren, om det skal være fortære eller længere — komme til at høie sig for Ordet i Troens Lydhed, saavist som der i ethvert Menneske af Naturen er en Længsel og en Trang til Samfund med Gud (§ 33 Anm. 1). Denne Længsel efter Gud er det, som Synden trænger mere og mere tilbage, men som Aanden gjør levende igjen, og til den er het, Troens Gave knytter sig. Dersor kan ogsaa Guds Ords Formaning rettes til Mennesket om at omvende sig og føge Herren og grieve i Troen om Besvaret; thi det er Aanden, der gjennem denne Ordets Forkyndelse virker baade at ville og at kunne, naar kun Mennesket selv ikke staaer imod og siger: jeg vil ikke. Og i Helliggjørelsen arbeider Aanden sammen med det gjenfødte Menneske til Fremvæxt i alle Troens Frugter; her vil Aanden og Mennesket det Ene og Samme. — Visselig er og bliver dette Forhold mellem Aandens Naade og Menneskets Frihed en Gudfrigtedhedens Hemmelighed, som intet Menneske mægter at løse ved sin Forstand; kun i Troen er den løst. Og dette staaer fast, at ligesaavist som den Søgende aldrig skal syge forgjæves, men altid ved Aandens Kraft og Naade finde, ligesaavist hviler det tunge Ansvar over hvert et Menneske i Christi Kirke, som er velsignet med alle Guds Naades gode Gaver, naar han enten ikke vil høre Ordet eller modstaaer det, naar han hører det; twinge til at troe, gjør Herren ikke; og Dommen rammer sikert den Synder, som ikke vil lade sig frølse, endført Herren af idel Naade gjorde Alt for at frølse ham (jvf. § 101).

Anm. Dette Spørgsmål er det samme, som kommer frem i den første Troens Artikel om den almægtige og hellige Guds Forhold til det onde (§ 46); kun sees hans Almagt her som Naade, og det onde træder her frem i den ene Synd, som er Vanbro.

§ 158.

Joh. 3, 36 anført § 72 Side 84.

1 Cor. 16, 22. Dersom Nogen ikke elsker den Herre Jesum Christum, han værte en Forbannelsel! Herren kommer!

Eph. 4, 30. Bedrøver ikke Guds Helligaand!

1 Thess. 5, 19. Udslukker ikke Aanden!

Den største, farligste og fordærveligste af alle Synden bliver saaledes Vantro (§ 39), ikke at ville modtage Guds forharmende Raade i Christus; og Luther henregner den derfor til de største Skjændsler og Laster. Alene Vantro udslukker fra Syndernes Forladelse og evig Salighed; alene Vantro forbammer med en evig Fortabelse. Og den er netop saa farlig, fordi den i Verden ikke agtes for Synd, men det agtes for en ligeeghellig Sag, hvilken Tro et Menneske har. Dog — saalænge et Menneske lever i Christi Kirke paa Jordens, er Omvendelse endnu mulig; og i guddommelig Langmodighed og Barmhjertighed ophører Herren og Aanden ikke med at drage hvert eneste Menneske til Frelse, thi ligesom der er Glæde i Himmelten over hver en Synd, der omvender sig, saaledes er der ogsaa Ejærighedens Smerte og Sorg over hver den, som bliver i sin Synd. Men jo længere et Menneske modstaaer Raaden i Vantro, desto haardere bliver ogsaa hans Hjerte; og saa stærkt og saa vedholdende kan han stride imod, at han til sidst udslukker Aanden, som dog velsignede ham og fulgte ham med sin Velsignelse fra Daabens hellige Stund, og da er han hjemfalden til Guds Bredes retsfærdige Dom.

C. Aandens Gjerning paa den yderste Dag.

§ 159.

1 Mos. 3, 19. Du er Støv og skal blive til Støv igjen.

Hebr. 9, 27. Det er Menneskene beslikket eengang at dø, men derefter Dommen.

Luc. 23, 43. Sandelig siger jeg dig, idag skal du være med mig i Paradis.

Ab. 14, 13. Salige ere de Døde, som dø i Herren herefter. Ja! Aanden siger, at de skulle hvile fra deres Arbeider, men deres Gjerninger følge med dem.

1 Petr. 3, 19—20. 4, 6 anførte § 66 Side 77.

Luc. 16, 19—31. Vignelsen om den fattige og den rige Mand.

Naar et Menneske dør den legemlige Død, da bliver Legemet til Jord igjen, intil det efter opstaar af Jorden paa Opstandelsens store Morgen, men Aanden eller Sjælen stiger ned i Dødsriget for at bevares til Dommen. Denne Tilstand mellem Døden og Dommen er Mellemtilstand, en Tilstand, hvorom vi kun vide saare lidet, da der ikke er aabenbart os. Meget derom i de hellige Skrifter. Alle nyfigne Spørgsmaal om, hvor Dødsriget er, eller hvorledes der seer ud o. s. fr., kunne og skulle ikke besvares; ei heller vide vi, om denne Tilstand for de Troende er en Hvile eller en fortsat Udvikling til Hellighed. Men kun dette fremgaaer bestemt af de hellige Skrifter, at sjøndt den endelige Dom først skal affiges ved Dagenes Ende, saa er der dog strax efter Døden ligesom en forelsbig Dom, en Adfærdelse mellem Troende og Vantroe, saaledes at hine trøstes, disse piner. Og med Hensyn til Alle dem, som ikke have hørt Evangeliets Kald her paa Jordens, have vi i Troen paa Christi Nebfast til Dødsriget den Forvisning, at der for dem i denne Mellemtilstand vil ske en Forkyndelse af Evangeliet, saaledes at de forinden Dommens Dag have faaet Tilbud om Raaden i Christus og have havt Leilighed til at omvende sig og troe (§ 66 og § 93).

Unm. 1. Et andet Spørgsmaal, som her ligger nær, er dette, om der er Omvendelse i Dødsriget for et Menne-

ße, som her paa Jorden er blevet døbt og har levet i et Land, hvor Guds Ord blev forkyndt. Vi kunne ikke afgjøre, om der kunde tankes et Menneske, som var blevet døbt og havde levet midt i Christenheden, uden at der dog nogensinde var skeet Tilbud til ham om Maade og Frælse i Christus, og uden at han nogensinde havde haft Lejlighed til at omvende sig; derom kan Herren alene dømme, og han forstørder sikkert Ingen, som ikke forstørder ham. Men til ethvert Menneske, som spørger, om han ikke kan udsette sin Omvendelse til hinvides Graven, til ham kan der sikkert svares med et Nei; thi den, som her har hørt Evangeliet og faaet Tilbuddet om Frælse, har Herren aldrig lovet Omvendelse i Dødsriget (jvf. den rige Mand Luk. 16, 26—31).

Anm. 2. Den katholske Kirke lærer om en Skjærsild i Mellemtilstanden, hvori Sjælene renses igennem Ild: og herfra kan der ske Fritagelse og Afløftelse ved hyppige Sjælemesser for de Døde. Fremdles lærer den, at der gives forskellige Afdelinger i de Dødes Rige: Opholdstedet for de Troende, for Hedningene, for de før Daaben døde Christenbørn, for de Fromme af den gamle Vagt o. s. fr. Men om Alt dette figes Intet i Abenbaringens Bøger.

Anm. 3. I Modståning til den christelige Abenbaring staaer baade den Forestilling, at et Menneskes Liv er forbi med Døden, der altsaa bliver den fulde Tidintetgjørelse (1 Cor. 15, 32); og ligesledes enhver Opdagelse om Sjælevandring eller deslige.

§ 160.

Apg. 17, 31 anført § 81 Side 93.

Apg. 1, 7. Det tilkommer ikke Eder at vide Tid og Stund, hvilken Faderen har forbeholdt sin egen Magt.

Luk. 21, 25—27. Og der skal ske Tegn i Sol og Maane og Stjerner; og paa Jorden skal Folkene øngtes i Fortvivelse, naar Havet og Bølgerne bruse; naar Menneskene forsmægte af Frygt og de Tings Forventelse, som skal komme over Jorderige; thi Himmelens Kræfter skal røres. Og da skal de see Menneskens

Søn komme i Skyen med megen Kraft og Hellighed. Men naar disse Ting begynde at ske, da seer op og opløftter Eders Hoveder, efterdi Eders Forløsning stunder til.

Matth. 24, 24. Falske Christi og falske Propheter skulle opstaae, og gjøre store Tegn og Undergjerninger, at de Udvalegte skalde og føres, om det var muligt.

2 Thess. 2, 3—4. Lad Ingen bedrage Eder i nogen Maade (som var Christi Dag forhaanden); thi først maa jo Grafaldet komme og det Syndens Menneske aabenbares, Jordærvelsens Søn, han, som modstætter sig og opphøier sig over Alt, hvad der kaldes Gud eller Gudsdyrkelse, saa at han sætter sig i Guds Tempel som en Gud, og udgiver sig for at være en Gud. Jvf. 1 Joh. 2, 18—29. 4, 1—3.

Matth. 24, 14. Dette Riges Evangelium skal prædikes i den ganske Verden til et Vidnesbryd for alle Folk; og da skal Enden komme.

Bed Dagenes Ende kommer Jesus Christus igjen til Jorden for at dømme Levende og Døde (§ 81) — Dommens Dag, Herrrens Dag. Hvornaar dette skeer, veed Ingen, men Herren har givet os visse Tegn, som skal gaae forud for hans Gjenkomst. Disse ere følgende: 1) Tegnene i Sol og Maane og Stjerner; 2) det store Grafalb ved Antichristen (§ 42), i hvem al Ondskab og Ugudelighed skal samle sig. Jo mere nemlig Dommens Dag nærmer sig, desto mere aabenbart og mere samlet skal Modstanden imod Christus og hans Rige fremtræde paa Jorden; og enhver aabenbar Fornægtelse gjennem Tidernes Løb er derfor stedse et Forbud paa Antichristen og det sidste store Grafalb. Ved ham skal Mange forføres; men jo kraftigere faaledes den antichristelige Magt rører sig, desto underligere skal de ogsaa de Troende slutte sig sammen i

Nærbens Enhed og Samfund. 3) Evangeliet skal forkyndes over den hele Jord; og om end Meget her endnu synes at være tilbage, saa gjælder det dog at erindre, at Herren paa een Dag kan udrette mere, end Menneskene tænkte sig at kunne skee i tusinde Åar. Disse ere Tegnene, men Timen, naar Herren kommer, veed Ingen. Han kommer pludselig og hastigt, uventet af alle Mørkets Børn og derfor til Forsørvelse for dem, men til Glæde for alle Troende, som leve i Haabet om hans Hærligheds Aabenbarelse (§ 151).

Anm. 1. Saare dunkle ere de Prophetier, hvor der angives Tidbestemmelser for Herrens Komme til Dom; jvf. Dan. 9, 20—27. Aab. 13, 18. Og heraf udregne Tiden for Herrens Gjenkomst hverken kan eller skal noget Menneske.

Anm. 2. Antichristen og de antichristelige Magter forekomme i Joh. Aab. under flere forskjellige Billeder, der ligesom alle denne Bogs Syner ere dunkle og vanskelige at tyde; jvf. Synet om Dyret (Aab. 13), den falske Prophet (19, 20), den store Skjæge (17, 1—18).

Anm. 3. Der var i den første Menighed en levende Forventning om Herrens nære Gjenkomst (Phil. 4, 5. Hebr. 10, 25. 1 Petr. 4, 7. 11. 1 Joh. 2, 18); med den levende Tro følger ogsaa det levende Haab. Men saasnart denne Forventning giver sig Udtryk i en bestemt Paastand om, at Herren vil komme inden en vis Tid, saaledes at Dagen eller Tiden angives, da bliver den dadlet som en Bildfarelse (2 Thess. 2, 1—3); og paa den anden Side træder ligeledes Bildfarelsen frem, naar det, at Herren i Langmodighed venter med sit Komme til Dom, for at flere kunne frelses, fører til at fornægte hans Gjenkomst. (2 Petr. 3, 3—9).

§ 161.

Joh. 5, 28—29. Den Time kommer, paa hvilken Alle de i Graven skulle høre Menneskenes Søns Røst; og de skulle gaae frem, de, som havde gjort godt, til Livsens Opstandelse; men de, som have gjort ondt, til Dommens Opstandelse.

Apg. 24, 15. Jeg har det Haab til Gud, at

de Dødes Opstandelse forestaaer, baade de Retfærdiges og de Uretfærdiges.

Rom. 8, 11. Dersom hans Land, der opreiste Jesum fra de Døde, boer i Eder, da skal han, som opreiste Christum fra de Døde, levendegjøre ogsaa Eders dødelige Legemer formedelst sin Land, som boer i Eder.

I Cor. 15, 42—44. Legemet saaes i Forkrænklighed, det opstaaer i Usforkrænklighed; det saaes i Vanere, det opstaaer i Hærlighed; det saaes i Skrøbelighed, det opstaaer i Kraft; der saaes et sandseligt Legeme, der opstaaer et aandeligt Legeme.

Phil. 3, 20—21 anført § 78 Side 90.

1 Thess. 4, 16—17. Herren selv skal komme ned af Himmelnen med et Anskrig, med Overengels Røst og med Guds Basune, og de Døde i Christo skulle opstaae først; derefter skulle vi, som leve, som overblive, rykkes tilligemed dem hen i Skærne til at møde Herren i Lusten; og saaledes skulle vi altid være med Herren.

Men naar Natten er tilende, og Dagen er kommen, da skal den opstandne og himmelfarne Herre og Frelser aabenbares i megen Hærlighed; og da skal hans Røst lyde over Gravene, og alle de Døde skulle staae op. Hver menneskelig Land skal da forenes igjen med sit Legeme; men medens den hellige Skrift fuldstændigt tier om de Vantroes Opstandelseslegemer, saa skildres Guds Børns de nye Legemer, der opreeses ved den Helligaands levendegjørende Kraft, som hellige og forklarede i Lighed med Christi Opstandelseslegeme. De, som til den Tid leve paa Jorden, skulle ikke dø, og derfor heller ikke opstaae, men de skulle overklædes med de nye Legemer og derefter famles med de Opstandne. Saaledes skulle vel Alle opstaae

eller overflædes, men der er haade en Opstandelse til Liv og til Døb, haade de Retfærdiges og de Uretfærdiges.

Anm. 1. I 1 Cor. 15, 35—50 taler Paulus om Opstandelseslegemerne; Billedet om Frøkornet, som lægges i Jorden, indeholder det Dobbelte, at det nye Legeme haade er det samme og dog et andet Legeme; jvf. § 78 Anm. 2.

Anm. 2. I 1 Cor. 15, 23—24 og 1 Thess. 4, 16—17 antydes det, at Opstanden skal skee i en bestemt Orden. Men hvad her kun er antydet, udføres videre i Synerne, som Joh. seer om de sidste Ting; og Nab. 20 adskiller saaledes den første og den anden Opstandelse, mellem hvilke der ligger tusinde Åar. I disse tusinde Åar regiere de, som have Deel i den første Opstandelse, med Christus, medens Satan er bunden; og først efter de tusinde Åar løslades han for at begynde det sidste Anfauld mod de Hellige; derefter kommer den anden Opstandelse. Men ogsaa om disse Syner gjælder det, at de ere saare dunkle, og ligesaalidt som de skulle borttages eller fornægtes (Nab. 22, 16—19), ligesaalidt skulle de dersor udmales videre af den menneskelige Indbildningskraft, hvilket ofte er skeet og det med kjædelige og sandselige Farver.

Anm. 3. Fornægtelsen af de Dødes Opstandelse hænger nære sammen med at nægte Christi Opstandelse (1 Cor. 15, 12—34); jvf. § 78 Anm. 1. Det er den sadduceiske Bildfarelse at nægte Dødes Opstandelse (Apg. 23, 8; Matth. 22, 23—33), og denne kommer paa mange Maader igjen i vores Dage, idet Verden ansees for evig; den modsatte falske Baastand er at mene, at Opstanden er allerede skeet, idet denne forklares rent aandeligt (2 Tim. 2, 17—18). Og endelig er det en Bildfarelse at antage, at kun de Troende skulle opstaae, thi Skriften fremhæver bestemt Alles Opstandelse; men hvorledes den skal skee for de Vantrie, derom vide vi ligesaalidt som om deres Opstandelseslegemer.

§ 162.

Matth. 25, 31—34 anført § 81 Side 93.

Matth. 25, 41 anført § 42 Side 48.

2 Thess. 1, 8—10. Han bringer Hævn over dem, som ikke kjende Gud, og over dem, som ikke ere vor Herres Jesu Christi Evangelium

lydige; hvilke skulle libe Straf, en evig Fortabelse, fra Herrrens Ansigt og fra hans Magts Herlighed, naar han kommer paa hinanden Dag at hærliggjøres i sine Hellige og beundres i dem, som troe.

Phil. 2, 9—11 anført § 57 Side 69.

1 Cor. 15, 28. Maar alle Ting ere blevne ham underlagte, da skal og Sønnen underlægge sig ham, som har underlagt ham alle Ting, at Gud kan blive Alt i Alle.

Efter Opstanden føres alle Folkeslag frem for Herren, som sidder paa sin Herligheds Throne, omgiven af alle sine hellige Engle; og da skal Dommen falde over ethvert Menneske, den Dom, som gjælder for Evigheden, og som ikke kan rykkes eller omstødes. Og Dommen lyber enten til et evigt Himmerige for de Troende, eller til et evigt Helvede for alle de Vantrie og for Djævelen med alle hans Engle. Om end mange Indvendinger her kunne reise sig fra den menneskelige Forstand, som bestandigt vil a不留 Tanken om en evig Fortabelse som strikende mod Guds Kjærlighed, saa gjælder det dog her fremfor Alt at tage Forstanden fangen i Troens Lydhed mod Guds Ord, ligesom det vel skal mærkes, at Guds Kjærlighed er en hellig Kjærlighed. Herrrens egne og hans Apostles Udsagn om en evig Fortabelse for alle vantrie Mennesker, som ikke have villet lade sig frelse, ere altsfor klare og stærke til at kunne bortforklaries; og da, naar alle de Vantrie ere udelukkede, sammes Alt under eet Hoved i Christus, og Gud bliver Alt i Alle. Men ligesom Gud Fader selv vil, at Alle skulle blive salige, saaledes er dette ogsaa et Haab og et Ønske, som den Troende kan bevare og lade fremkomme for Herren i sine Bønner.

Anm. Det er Troen, Livsamsfundet med Christus, som frøsler, Vantrie, som fordommer; og naar der da paa flere

Steder i Skriften tales om en Dom efter Gjerninger (Rom. 2, 6. 2 Cor. 5, 10. Matth. 16, 27. Aab. 20, 12), da lader dette sig let forene, idet den sande og levende, saliggjørende Tro ma a bære Frugt i Livet, men Frugterne kunne ogsaa kun findes, hvor Troen er tilstede. At saae Deel i de Rettsærdiges Opstandelse og dommes salig er det samme som ikke at komme til Dommen. (Joh. 3, 18. 5, 24).

§ 163.

2 Petr. 3, 10. 13. Herrens Dag skal komme som en Thy om Natten, paa hvilken Himmelene skulle forgaae med stort Bulder, men Elementerne skulle komme i Brand og oploses, og Jordnen og Alt, hvad der er paa den, skal opbrændes. Men vi forvente efter hans Forsettelse nye Himmel og en ny Jord, i hvilke Rettsærdighed boer.

Aab. 21, 2—4. Og jeg, Johannes, saae den hellige Stad, det nye Jerusalem, at stige ned af Himmelens fra Gud, beredet som Bruden smykket for sin Brudgom. Og jeg hørte en høi Røst fra Himmelens, som sagde: see Guds Paulun er hos Menneskene, og han skal boe hos dem, og de skulle være hans Folk, og Gud selv skal være med dem og være deres Gud. Og Gud skal astorre hver Taare af deres Dine, og Øden skal ikke være mere, ei heller Sorg, ei heller Krig, ei heller Pine skal være mere.

Marc. 9, 43—44 anført § 36 Side 41.

Aab. 20, 10 anført § 42 Side 48.

I Forbindelse med Herrens Komme til Dom staar Tilstintetgjørelsen af denne Himmel og Jord gjennem Ibl; men saaledes, at ifstedsfor denne en ny Himmel og Jord fremstaar, paa hvilken alle de Troende skulle sammes og leve med Herren i al Evighed i Salighed og Glæde. Ogsaa dette de Saliges Hjem, Faderhuset, det nye Jeru-

salem, blev det forunti Johannes at stue i sine Syner, og med kraftige og herlige Træk afmaler han Himmeriges Rige, til hvilket alt flere Spaadomme i den gamle Vagt pege hen. Til dette forsjættede himmelske Fædreland, hvor vi ei længere behøve at haabe eller troe, thi vi skulle stue Herren Ansigt til Ansigt; hvor Alt samler sig i den evige Kjærligheds Liv, hvor Arbeidet er Bonnen og den evige Lovsang for al Maadens Gud, Faderen og Sønnen og Landen, og hvor alle de hellige og salige Mennesker skulle frelse sig med hverandre over Frelsens Herlighed, — til dette Himmelshjem er det, alle Guds Børn reise som Pilgrimme gjennem Syndens og Dødens Land; dithen stunde deres Kængsel og deres Haab, og der venter Livets og Herlighedens Krone hver Sjæl, som bliver tro indtil Enden (Aab. 2, 10).

Anm. 1. Mange Prophetier i det g. T. pege hen baade til Herrens første og andet Komme i Kjødet, idet mangfoldige Træk kunne siges først at oplydes paa den yderste Dag ved Herrens Gjenkomst (§ 63 Anm). Hertil høre ogsaa flere af Ezechiel's vidunderlige Syner; Ez. 37. 40—48. Cf. 11, 6—10. 35, 6—9. 66, 12—14. Joel. 3.

Anm. 2. Tilstanden i Helvede, som Herren selv har skildret med stærke og rædselsfulde Træk, er Mørke, Fredløshed og evig Pine; videre har Skriften ikke aabenbaret os derom. Men hvor forsaedelig saaledes denne Tilstand end er, saa skulle dog alle disse Rædster ikke forstyrre de Frelses Salighed; thi medens det onde hersker i Helvede, saa kendes end ikke Skygen af dette i Himmerige, hvor den hellige Gud er Alt i sine hellige Børn.

Trykfeil.

- Side 12, Linie 6 f. n. indkomne læs indkommen
— 26, — 9 f. n. Synden I. Syndere
— 35, — 8 f. o. Buddet I. Budet
— 36, — 10 f. o. Buddet I. Budet
— 47, — 7 f. o. Henviisningen I. Henviisninger
— 53, — 5 f. n. § 36 I. anført § 36
— 61, — 4 f. o. messtidsliste I. messtidsliste
— 76, — 14 f. n. Omgjengelse I. Omgengelse
— 85, — 7 f. o. Himlen I. Himmelene
— 91, — 11 f. o. Dagens I. Dagenes
— 118, — 15 f. n. Barnebaad I. Barnebaab
— 178, — 14 f. o. al I. at
— 186, — 12 f. n. ttl I. til
-
-